

B 352/52

K

350
787

[I. Bp. 140]

110

2142 sz.
874

A

FŐVÁROSI KÖZMUNKÁK

TANÁCSÁNAK

HIVATALOS JELENTÉSE

1874. ÉVI

MŰKÖDÉSÉRŐL.

BUDAPEST 1875.

NYOMATTA HORNÝÁNSZKY VICTOR.

FSZEK Központi Könyvtár

0 010002 547410

1976

350

F 84

B 352 / 52

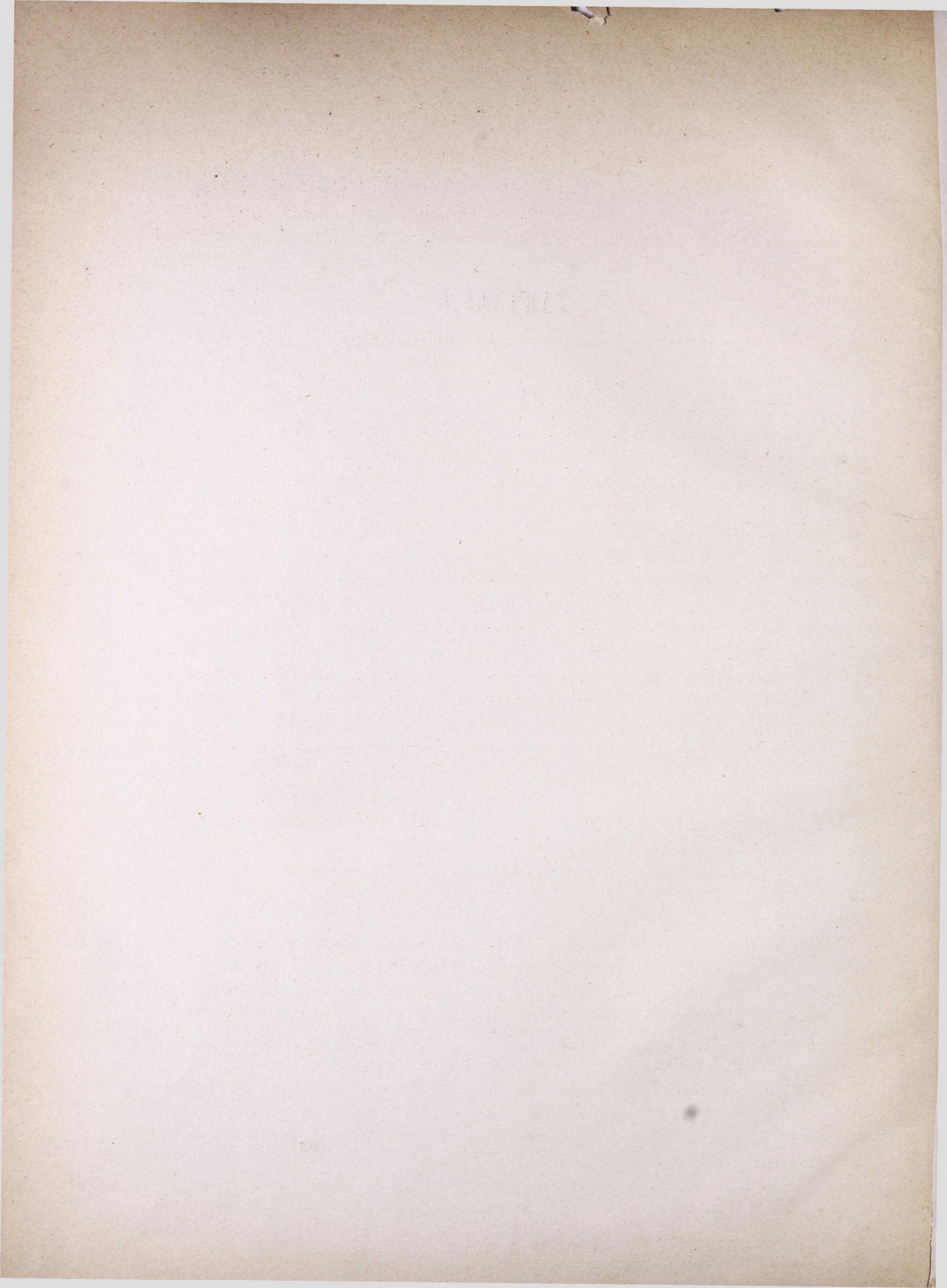
9628

K

BP

TARTALOM.

	Lap.
Bevezetés	1
I. Budapest általános szabályozásának és beosztásának tervezete	2
II. A sugárút	9
III. A belső és nagy körút	17
IV. A fővárosi kisajátítási törvény kiterjesztése	18
V. Rendkívüli adómentesség	20
VI. Egyes főbb intézkedések és szabályozások :	
1. Opera színház	23
2. Népszínház	30
3. Királyi várkert rendezése	31
4. A svábhegy	32
5. Közraktárak	33
6. Az Orczykert rendezése	35
7. Bazár a ferencziek tere és uri utcának sarkán	37
8. Az ördögárok beboltozása	38
9. Állandó lovarkör (Cirkus)	39
10. Utczai árúrakodás szabályozása	40
11. Tabáni vízvezeték	41
12. A pesti Dunapart beiszapolása	44
13. A füst kellemetlen és káros következményeinek elhárítása	45
14. Gizellatér rendezése	47
15. A Ferencz József tér rendezése	48
16. A budai királyi főgymnasium	49
17. Utczák, utak és terek elnevezése	50
18. Házzámozás	52
19. A budai vár erősítési jellegének megszüntetése	53
20. Széchenyi szobor felállítás	55
21. Dunaszabályozási telkek értéke	56
22. A cs. kir. államvaspálya társaság építkezései	57
VII. A fővárosi közmunkák tanácsának létkérdése	59
VIII. Pénzügy	65
IX. Személyes ügyek	75
X. Statistikai adatok	76
XI. Befejezés	78
XII. Függelék :	
a) 1874. zárszámadás	80
b) 1875. belkezelési költségelőirányzat	84
c) Az 1875. évben eszközözlendő munkálatokra vonatkozó költségirányzat	86
d) A műszaki osztály teendőinek előrajza	88

Nagyméltóságú magyar királyi Ministerium!

Szem előtt tartva az 1870. X. t. cz. 27. §-ban reánk rótt kötelességet, bátorodunk az általunk kezelt fővárosi pénzalap és egyéb alapok 1874. évi zárszámadását a következő jelentés kíséretében tiszteletteljesen bemutatni.

Visszapillantván 4¹/₂ évi működésünkre, a híven teljesített kötelesség bátorító érzetével, előretekintvén a jövő felé, a legkomolyabb aggályok sujtó érzetével fogunk e jelentés szerkesztéséhez.

Mert a mint egyrészt tagadhatatlan, hogy az 1870. X. t. cikkben lefektetett vezéreszméket soha szem előtt nem tévesztve, azokat a gyakorlati életbe átültettük, azokat terjesztettük, s immár kétségbevonhatlan hatalommá emeltük, minek folytán a szépség és kényelem, a közrend és tisztaság, a helyes beosztás és szabályozás, a közlekedés és forgalom, a közbiztonság és közegészség igényei mindinkább kielégíttetnek s mindez egyes mezőkön, melyek együttes fogalma képezi a fővárosi jelleget, örvendetes haladást tapasztalunk; ugy másrészt nem tagadhatjuk, hogy a múlt évi nagymérvű pénz- és hitelválság súlyos következményei, az ország kedvezőtlen pénzvizonyai, valamint a m. kormánynyal, az általunk kezelt fővárosi pénzalap, nézetünk szerint a törvényben gyökerező igényeinek kielégítésére irányzott tárgyalások, melyek eddig nem igen kecsegtettek a siker reményével, a jövő iránt komoly aggályokkal töltenek el, melyek annál fájdalmasabban érintenek, mert legjobban ismerjük a hiányokat, melyek még pótlást, a hézagokat, melyek még kitöltést és a szükségleteket, melyek még kielégítést igényelnek, hogy Budapest csakugyan azzá legyen, minek azt minden hazafi óhajtja, azaz szellemi és anyagi erőink központja és képviselője, a magyar szent korona birodalmának méltó fővárosa.

E két ellentétes érzelem e jelentés folyamában is kifejezést talál. — A megelégedés érzete, midőn mult évi működésünk egyes kiválóbb részleteit van szerencsénk előterjeszteni; az aggály érzete, midőn a jövő felé fordulva két külön fejezetben pénzügyeinkkel és az általunk képviselt intézmény létjoga iránt felmerült kételyekkel foglalkozunk.

Mindkét irányban híven és tántoríthatlanul megmaradunk a nyugodt öntudat biztos alapján s a miként az eddigi eredmények nem ragadhattak el az ábrándok országába, úgy az aggályok sem fognak a kétségek örvényébe sodorni.

Csak kegyes figyelmét kérjük ki a m. kormánynak és nyugodtan várjuk bölcs elhatározásait.

Budapest általános szabályozásának és beosztásának tervezete.

Már mult évi előterjesztésünkben örömmel jelenthettük, hogy a főváros általános szabályozásának és beosztásának nagy fontosságú műve, melynek megállapítását az 1870 X. t. cikk 14. §-nak d pontja tűzte ki feladatunkul, — legalább egy nagy részében, a főváros pesti oldalát illetőleg, véglegesen be van fejezve.

A nagyszerű munkálat ennél fogva, mely a fővárosi hatóság szives közreműködésével létrejött, évek hosszú sorára adja meg a főváros jövő fejlődésének és alakzatának irányát, melyről meg vagyunk győződve, hogy főeszméiben fentartatván, a szépség és kényelem, a közlekedés és forgalom, az ipar és kereskedés mindinkább fokozódó jogos igényeinek kielégítését fogja előmozdítani.

Bármennyire iparkodtunk azonban e megállapodásainknál minden igényt lehetőleg figyelembe venni, mégis a naponként változó viszonyok és körülmények követelményei folytán kénytelenek voltunk, némely változtatásokat eszközölni, melyek nem érinthetik ugyan az egész szabályzat vezéreszméit, de ezek keretén belül, bizonyos helyi érdekek kielégítése s különösen a kedvezőtlenebb pénzügyi viszonyok folytán, a kiadások lehető megkímélése céljából, váltak szükségessékké.

Ily változtatások, melyek részben a fővárosi hatóság, részben önmagunk által kezdeményeztettek, a következők:

a Podmaniczky utcának és bárány utcának 18 öl helyett 13 öl szélességben történt megállapítása.

Ez utcát illetőleg megjegyezzük azonban, hogy az osztrák államvaspálya által épített hid befejeztetvén, az utca tényleges kiszélesítése céljából a szükséges telkek részint magánegyesség útján megszereztettek, részint a kisajátítási eljárás már folyamatban van, úgy hogy a Podmaniczky utca megállapított szabályszerű szélessége, legalább a vasuti hid feljárói mentében a legrövidebb idő alatt tényé fog válni.

Változások történtek továbbá a szervita tér-nél, az arena és marhahajtó utak, a Louiza utca, a serföző és Mária utca környékén, a fővámház környékének lejtészini és magassági viszonyainál, a két szerecsen utca vonalai kitűzésénél, végre a német utca folytatása és a Nagy János utca rendezésére nézve.

Ezen többé kevésbé lényeges változtatásoknál sokkal fontosabb azonban a főváros budai területének szabályozása.

E nagy műre nézve az előmunkálatok már évek óta vannak folyamatban, amennyiben az egész terület háromszögellési és lejt mérési felvétele iránt, már ez előtt 3 évvel lett a m. kir. pénzügyi Ministerium catasteri osztályával a szerződés megkötve.

E munkálat végre a folyó év derekán befejeztetett és a belterületre vonatkozó felvételek rendelkezésünk alá adtak.

E felvételek alapján a közmunkák tanácsa számos bizottsági és tanácsi tárgyalások alapján az általános szabályozási és beosztási tervezetet megállapítá, melyet főeszméi és fővonalaiban a következőkben van szerencsénk jelezni.

Az egész szabályozási tervezet a város tényleges fekvésének megfelelőleg 8 főrésze oszlik, melyek a következő területeket foglalják magukban: 1. a Gellérthegyen

alul fekvő terület, melynek neve Kelenföld vagy Lagymányos, 2. a Tabán és a Krisztinavárosnak az alaguton alul fekvő része, 3. a vár, 4. a krisztinavárosnak az alaguton felüli része a Laszlovszky vámig, 5. a viziváros, 6. az országut, 7. ujlak és 8. Ó-Buda.

A)

A Gellérthegyen alul fekvő terület Kelenföld vagy Lagymányos nevezettel.

E terület első szabályozási kísérleténél iránytadó volt Buda város volt hatóságának kedvencz eszméje, melyszerint a jelenlegi Dunapart és a folyamszabályozási vonal közt elterülő folyamrészben, terjedelmes kikötő állíttassék elő.

Ez eszme utóbb, — leginkább költség szempontjából, de azért is, mert a Budapestten telelő hajók, részint az ujpesti, részint a soroksári dunaágban tökéletes elhelyezést találnak, nyáron pedig az egész folyam mindkét partja kikötőnek tekintendő, — kivihetetlennek bizonyult és elejtetett.

Az utóbb megállapított szabályozásnál a vezéreszmét és a jövő alakzat fővonalát az összekötő vasuti hid és a déli vaspálya vonalig vezetendő összekötő vasut nyujtotta, valamint iránytadóul szolgáltak a tervezett és első sorban a pesti mészáros utcza torkolatánál, utóbb pedig a nagy körut torkolatánál építendő hidak budai végpontjai.

A Kelenföldnek egész területe, mely egyrészt a Duna szabályozási vonala és a déli vaspálya vonala, másrészt a Gellérthegy és az Albertfalvi határ között fekszik, az összekötő vasut által egy éjszaki és déli részre osztatik, melyek 4 nagyobb és 3 kisebb átjáró által hozatnak egymással kapcsolatba.

Az éjszaki részben a sáros fürdő közelében mindenképp előtt egy tér terveztetett a mészáros utcza hid tekintetéből, mely térből a főutak, nevezetesen a part mentében tervezett, kezdetben 12 öl, utóbb 24 öl szélességben megállapított főközlekedési ut, a promontori és fehérvári országutak, a város felé pedig az aldunasor utja ágaznak ki.

Egy másik főter terveztetett azon hid tekintetéből, mely utóbb a nagy körut végpontjánál lesz építendő. E térből ágazik ki a budai nagy körut, mely ismét két részre szakad, az egyik mint a fővárosi nagy körut folytatása nyugatra, a város felé irányul, a másik pedig a fehérvári országuttal egyesül.

Az összekötő vaspályán aluli vagy is déli terület ismét a fehérvári út által van két főrésztre osztva. A nyugati részben a vaspálya közelében terveztettek a sósfürdőtelepek parkjai és egy köztér, nyilvános épületek számára; az itt létező fensík vízmedencéknek volna felhasználandó, közel a határhoz pedig befásított környezettel egy alsó temető helye tüzetett ki.

A keleti részben a jelenlegi nádorkert felhasználásával egy befásított terület előállítása, egy vásártér és a puskaportorony közelében ismét egy nagyobb nyilvános tér van tervezve.

A Gellérthegynek keleti oldala, valamint annak a Sashegyre néző lejtői kedvező fekvésük és a fővároshoz való közelségüknél fogva, nyári lakok építésére tartatott czélszerűnek.

B)

Tabán és a krisztinavárosnak az alaguton aluli része.

A fentebbi A. pont alatt tárgyalt Kelenföld magával a várossal két fő ut által van összekötve, az egyik a sáros fürdőtől a rudas fürdőig terjedő aldunasor, a másik a Gellérthegy és Sashegy közti völgyben bekanyarodó budaórsi ut.

Szabályozási szempontból nagyobb fontosságu az egész hosszában beépített Al-Dunasor. E főút ma helyenkint csak 5—6 öl szélességgel bír, mi nem csak a jövő, de a jelenlegi forgalomnak sem felel meg. Szükségesnek tartjuk ennél fogva, hogy az, és pedig a folyam rovására, 10 ölre szélesíttessék ki, annyival inkább, mert a mai part előtti folyamrész el van iszapolva, s azelőtt 10—12 ölnyi zátony terül el, úgy hogy bármely hajónak a parton való kikötése csak igen ritkán válik lehetségessé. Ugyan ez áll alább a promontori határig terjedő dunapartra nézve is, ha a szabályozás folytán építtetni kezdett vezértöltés csak 12 lábnyi magasságra készíttetik a duna szempontja felett, úgy hogy a kereskedelemnek letelepedése itt egyenesen lehetetlenné van téve. Reménylendő azonban, hogy a m. kir. közmunka és közlekedési Minister úr engedve e tanács és a főváros közönsége indokolt felterjesztéseinek, e vezértöltésnek legalább 24 lábnyi magasságban leendő építését fogja elrendelni.

E dunasort illetőleg még egy más körülményt tart a tanács kiemelendőnek. — Az utnak ugyanis egyoldalú házsora meredek sziklacsoportok mentében, s úgy szólván, azok alatt terül el, körülbelül 350 ölnyi hosszúságban, mely sziklatömegekből nem ritkán történtek már leomlások, s csak kedvező véletlennek mondható, hogy nagyobb szerencsétlenség nem okoztatott. — De a sziklák összefüggése, az idő emésztő foga folytán, naponként lazábbá válik, s naponként új hasadékok támadnak; szükséges lesz ennél fogva, hogy legalább a leginkább veszélylyel fenyegető tömegek óvatosan lebontassanak. E lebontás alkalmával igen csekély költséggel a hegy oldalában, körülbelül 70 öl magasságban, egy galleria lesz előállítható, mely a főváros egyik leggyönyörűbb sétaújtját képezendő, mert egyrészt a legszebb kilátást nyújtja a pesti partra, másrészt már reggeli 9 órától kezdve teljesen árnyékban van.

Innen áttérve magára a Tabánra szembeötlők azon számos apró házak, melyek a Gellérthegy nyugoti oldalát, mint mégannyi fecsketészek lepik el. — Távrolról tekintve a látvány egyáltalán kedvezőtlennek nem mondható, de annál borzasztóbb, annál kevésbé megfelelő maga a valóság. Ez egész csoportozat csupa apró, egy-két szobás, földszintes házakból áll, rendezetlen, hegyes, a gyalog közlekedésre is kényelmetlen, a kocsis forgalomra egyáltalában használhatlan közökkel.

Az egészségügyi és közbiztonsági szempontok csiráival sem találkozunk s oly állapottal látjuk szemben magunkat, mely egy mivelte főváros jellegével egyáltalán össze nem fér.

Gyökeres változás csak úgy volna eszközölhető, ha a házak egész csoportja lebontatnék; miután ez azonban az óriási költségek végett és a fennforgó viszonyok között lehetetlen, a szabályozási kísérlet csak arra szorítkozott, hogy legalább néhány főirányban állíttassanak elő, néhány öl szélességű, a forgalom legprimitívabb igényének megfelelő utcák. De még ezen szerény kísérlet foganatosítása is szükségessé teszi, hogy a jelenlegi házaknak körülbelül 10% százaléka eltávolíttassék, mi természetesen csak egyes esetek felmerültével fog eszközzésbe vétethetni.

A rudasfürdő és „Debreczen“ szálloda közötti terület szabályozása fővonalaiban a jelenlegi utcák alakzatához idomul. Felemlítést talán csak azon eszme érdemel, mely a

szerb templom előtt levő térnek, néhány ház feláldozásával a dunapartig való kinyitását, illetőleg meghosszabbítását czélozza, azon indokból, hogy itt utóbb vásárcsarnokok, melyek számára alkalmasabb hely alig képzelhető, legyenek felállíthatók.

A Krisztina városnak az alaguton aluli részében az Attila- és Kertészutczákon kívül, melyek főirányzata csekélyebb módosítások mellett megtartatott, kiváló fontossággal bír az alaguttal a déli vaspályaúdvárig vezető főút, mely azonban fővonalaiiban szinte készen létezik, s melynek csak folytonosan jó karban tartását igényli az itt összpontosuló kereskedelmi forgalom. Továbbá megemlítendő még, a templom megettí „Naphegy“ területe, mely olcsóbb lakások előállítására, a városhoz való közel fekvésénél fogva igen czélszerűnek mutatkozik, miért is annak házhelyekre való felosztási tervezete is elkészítettett.

9)

A v á r.

A vár azon részének rendezésére nézve, mely a Ferencz-József és fehérvári kapuktól a királyi palotáig terjed, már mult évi jelentésünkben közöltük megállapodásunkat, mely szerint a jelenleg a palotától a tabánba levezető út felhagyatván, új összekötő út terveztetett, mely a fehérvári kapuból kiindulván a mai bástyafalak alatt a kertészutcza felé s így mindig lejjebb ereszkedve, a szarvastérig vezetend.

A vár éjszakibb részét illetőleg kívánatosnak tartatik, hogy a nyugati oldalt ma is környező sétány az egész vár körül folytattassék, úgy, hogy a fehérvári kapu és Ferencz-József kapu ezen, az egész várat megkerülő sétány által hozattatnék kapcsolatba. E sétány a keleti oldalon tisztán várerődítési telkeken vezetend, melyek az illető szomszédos házak tulajdonosainak csak használatra vannak átengedve, úgy hogy a sétány előállítása, egykét kiálló ház kivételével alig okozhat figyelmet érdemlő költséget. E keleti sétány szépség és kellem tekintetéből még felülmúlná a jelenleg a nyugati oldalon levő sétányt, nem csak azért, mert a reggeli órák kivételével egész napon által a szomszédos házak által nyújtott árnyékban terül el, hanem különösen azért, mert a fővárosnak díszes pesti oldalára, az e megett elterülő rónaságra és ebben számos szomszédos községek és falvakra, valóban elragadtató kilátást nyújt.

A vár egy kiválóbb pontját képezi a disztér, mely azonban tetemesen változnék. A néhai főörde rozzant épülete mindenesetre eltávolítandó, s ennek helyébe a két kapu között szabad tér állítandó elő, melyet már a királyi palota felé irányuló gyakran igen nagy kocsiforgalom is igényel. Maga a jelenlegi disztér, térnek igen hosszú, utczának igen széles; miért is e viszonyok egyrészt a kút felé irányult s azt környezendő fásítások, másrészt azáltal lesznek szabályozandók hogy a kút felett a városházáig elvonuló házak terjedéket nyernének, a háromság térre vezető szűk köz pedig megtágíttatnék.

Az iskolatér az által nyerne szabályosabb alakzatot, hogy a gymnasiumi épület homlokzata a kincstári épületek vonalába, a szemben álló nyomdaépület pedig a fortuna-utczai házak vonalába volna visszahelyezendő.

A bécsi kapu, országház és uri utczák csekély vonalváltoztatások mellett mai főirányzatukat továbbra is megtartanák.

A vár- és krisztinaváros közötti forgalom könnyítése tekintetéből a Nándorlaktanya környékén egy új levezető lépcső tervezetett.

D)

A Krisztinavárosnak az alaguton felüli része a Laszlovszky vámig.

E városrész uthálózata, az abban foglalt nagy üres területeknél fogva igen tökéletesen, a mennyiben a főiskola-, kertész- és város-major utcán kívül közlekedési erek alig léteznek. A fő- és iskola-utca közt 400 öl hosszúságban és átlag 100 öl szélességben elterjedő vérmező közepén egy 8 öl széles út tervezetett, mely a Sz.-János utcai kőhidnál veszi kezdetét. Ez út, azon 10 öltre szélesítendő töltésen túl, mely a márványlépcsőt a Karácsonyi palotával köti össze, 12 öl szélességgel birand és a vérmezőt végig két részre osztja. A vérmező, mint a városban fekvő síkság, idővel igen értékessé válhatik, s annak beépítése fogja csak e külvárosnak a városi jelleget kölcsönözni, miért is az, mint katonai gyakorló hely felhagyandó, s helyette a vámon kívül más alkalmas tér lesz kijelölendő.

A főutca és iskola-utca 10 öltre kiszélesítendő, a kertészutca pedig 6 öltre szabályoztatván, 4 lépcsőzetes feljárással látandó el, melyek egyrészt a várral, másrészt a főutczával az összeköttetést fenntartandják.

Az indóházhoz vezető köruton kívül fekvő területnek legfontosabb részét a város, major képezi. — Ebbe torkol a vérmezőről érkező 12 öl széles főút s azt fasorok közt elhagyva, a vámház előtti szabad térbe szakad, hogy egyrészt a városmajor-utca, másrészt a retek-utca kifolyásaival találkozzék.

Maga a városmajor czélszerűbb beosztás mellett továbbra is közmulató helynek lesz fenntartandó, míg a vele határos „Ecce homo“-rét házhelyekre volna felosztandó. — E városrészszel határos a Laszlovszky vám melletti temető, mely ha már el nem távolítható, legalább bejárói és a hozzávezető utak tervezettek másként, mert egyrészt a halottaskocsik gyakran alig képesek a meredeken felhaladni s másrészt az itt elhaladó zúgligeti út, mely különösen nyáron igen élénk forgalommal bír, mely még a közuti vaspálya által is fokoztatik, a halottas menetek s az azokat kísérő kocsik által teljesen elfoglaltatik, s így a közlekedés igen sokszor megakasztatik.

E)

A viziváros.

E városrésznek, mely egyrészt a dunafolyam és várhegy, másrészt Tabán- és országút között terül el, legfontosabb pontjai és vonalaiban, miként ezt múlt évi jelentésünkben előadtuk, már szabályozva lett. Ilyenek: az Elypse és környékének rendezése, az alagut előtti tér szabályozása, az Albrecht-út kiszélesítése és a bécsi kapuig folytatása, az Illona-út rendezése, a dunapart és főutca szabályozása, és a bombatér rendezése. — Mind e szabályozási műveletek, melyek a városi hatósággal egyetértőleg lettek megállapítva, az általános beosztási tervzetbe csak átvétettek.

A viziváros zömét képező iskola-, Donát-, 3 szerecsen-, bécsi kapu-, bástya-, ötpacsirta-, 3 kapás-, fazekas-, medve-, gyorskocsi-, kácsa-, János-, kórház-, horvát- és futó-utczák főirányzatukban továbbra is megmaradnak, s csak azok szabályosabb alakzata lett megállapítva, mely az egyes építkezések alkalmával lesz végrehajtandó.

E tömör városrészben, az egyes utcák összefolyási pontjain, még kisebb nagyobb terek is tervezettek.

F)

A z o r s z á g ú t.

E városrész jövő alakzatára kiváló befolyással bírand a margitszigeti hid megnyitása, mely az egész környéknek módosítását vonja maga után. A hid előtt alakítandó szabad téren veszi kezdetét a budai körút, mely a régi főúton s tovább az országúton elhaladva, a krisztinavárosi indóházig vezetend.

E fontos tényezővel kapcsolatban áll a főutczának feltöltése, az országútnak mint jövő körútnak rendezése, valamint a hid egész környékének új alakzata, mikre nézve a megállapodások azonban a városi hatósággal már 1873-ban történtek meg, miként azt mult évi jelentésünkben ki is emeltük.

Itt csak megjegyzendőnek tartjuk a Klemm-féle és Christen-féle téglavetőket, melyek idővel kétségtelenül felhagyandók, melyek területe azonban már ma is oly mélyre kiásatott, hogy azok szabályos házhelyekké már nem igen alakíthatók, hanem annak idejében eszközendő óriási földmunkálatokkal, legalább a mennyire lehet kiegyenlítettők, befásítandók s így a jövőben, a köröskörül beépítendő városrésznek egy egy szabad, üdülési helyétül szolgálhatnak.

A nevezett Klemm-féle téglavető környéke és a Statio-utcza, valamint a régi főutca és tudorutca között a ferencziek szöllején át utcák tervezettek, míg a József és Statio-utczák czélszerűbb berendezése, a meceset utczának éjszak felé leendő folytatása, valamint a szél utczának meghosszabbítása a retek utcaig, végre a kálváriához vezető út rendezése, az általános beosztási tervetbe szinte felvették.

G)

U j l a k.

E külvárosnak, mely a császár fürdőtől hosszúdad alakban nyúlik el az Ó-Budai határig, egyrészt a Duna folyam, másrészt a közel hegyek által megszükitett területén 3 főutczával bir: a főutca, a bécsi út és ujvilágutca, melyek főirányzata természetesen továbbra is megtartatik, azoknak csak rendkívüli szabálytalanságai fogván idővel kiegyenlítettetni. Ujabban terveztetett a meceset utca folytatása a hegyoldalban, valamint avval párhuzamosan, de még magasabban egy másik közlekedési ér, mely két utak környezete, a Dunára és szigetre nyíló szép kilátás végett, később, ha a szőlőhegyek lassanként befásítás által helyettesítettnek, igen alkalmas hely nyaralók számára. Megemlítést érdemel hogy a főutczára függőlegesen álló keresztutczák, csaknem mindanyian a közel hegységnek gyakran hatalmas árban lerohanó vizeinek szolgálnak lefolyási helyül, miáltal a forgalom a főutczán is akadályoztatik; szükséges lesz e tekintetben is óvintézkedésekről gondoskodni, melyek egyébiránt csak minden egyes pont viszonyára való figyelemmel külön külön részletes tervek alapján lesznek eszközölhetők.

H)

Ó - B u d a.

A főváros e területének szabályozási javaslata igen sok akadályba ütközött, mert arról biztos felvételi tervek nem léteztek sigy a javaslat a régi 6" = 100⁰-nyi terveken dol-

goztatott, mely egyáltalában pontosnak nem mondható s legfeljebb az utczák hálózatának és az utczára nyiló házak homlokzatainak némi képét nyujthatá. Ily hiányos alapon indult meg az első tervezés s csak utóbb lett a műszaki osztály által sok fáradsággal előállított $1'' = 40^0$ térképekbe átalhozva.

E városrésznek legalább fővonalában való szabályozása és ennek szigorú keresztülvitele anyival sürgösebb, mert utczáinak jelen kigyóztatós alakzata, s azoknak egymásba kuszált tömkelege, ha az eddigi modorban kiépítették, itt a rónaságon második kiadását állítaná elénkbe azon gyászos állapotnak, mellyel a Tabán magasabb részében találkozáink s melyen miként érintők — alig reményelhető a gyökeres orvoslát.

Mint valamenyi városrészben, itt is főfontossággal bír a Dunapart. Ez kapcsolatosan a budai Dunaparttal akként szabályoztatott, hogy a hajó utczáig, mely pontig a folyamszabályozás művelete terjed, egy 16 öl szélességű partut állíttassék elő. E ponttól felfelé ezen partút 12 öl szélességgel bírand.

A folyamszabályozás által nyert telkeken, 5 kisebb nagyobb házesoport, valamint egy 80^0 hosszú és 30^0 szélés befásított szabad tér fog helyt találni.

A közlekedés egyik főere a főuteza 6 öl és a hol eszközölhető 8 öl szélességben szabályoztatott és azon részén, mely a tél és hajós utca közt van, a nagy görbület kiegyenlítésére egy szabad tér terveztetett. E térből kiindulva az utca egyenes irányban a Sz. háromság térig, és a katonai ruhatár átépítése esetében szinte egyenes irányban a városháztérig halad, mely tér ez által tetemes bővítést nyerend, úgy hogy a főuteza, utóbb a a laktanya utczával egyesülvén az egész Ó-Budai területet hosszában átszeli. A főutezát és a Dunapartot összekötő kereszt utczák 6 öl szélességben terveztettek.

A korona utca 6 öltre, az uri utca 8 öltre szélesítendő s az utóbbi a szentendrei és Miklós utczák közt elvonuló mély telkeken által az új városrész felé nyerné folytatását. A Floris-, Miklós- és Erzsébet- utczák idővel 5^0 illetőleg 6^0 szélességre hozandók.

A pacsirta-, mező- és korona-utca közt egy új utczának nyitása javasoltatik, mely a Florián-utczáig terjed. A molnár-utca a magyar-utczába megy át és tovább folytatatik a hegyoldal felé.

Tapasztaltatván, hogy a város eddigi fejlődése is azon irányban terjed, hol a catholicus-, evangelicus- és reformatus-temetők léteznek, ezeknek valamint a város belsejében levő zsidó-temető elhelyezéséről is kelle gondoskodni, mely czélra legalkalmasabbnak találtatott azon terület, mely nyugatnak, a bécsi államuton túl fekvő térségben kinálkozik.

Evvel befejeztük a budai belterület általános szabályozási és beosztási tervezetere vonatkozó előadásunkat, melyben azonban csak a fővonalokra, csak vázlatos jelzésekre szoritkoztunk, anyival is inkább, mert a tervek csak legközelebb fognak a főváros hatóságával közöltetni s avval egyetértőleg folytatandó tárgyalások alapján lesznek végleg megállapíthatók.

E tárgyalások azonban hosszú időre nyulni nem fogván, a tanács, Budapest fővároségsz területének szabályozási és beosztási nagy és nehéz művének befejezésére ismét egy hatalmas lépést tett s a törvény által elébe tűzött, egy nagy és eredményeiben századokra kiható feladatának csaknem teljesen megfelelt.

II.

S u g á r u t.

Mult évi jelentésünkben előadtuk az 1873. évi Május havában bekövetkezett pénz és hitelválság zsibbasztó következményeit, melyek a sugárut létrehozatalára nézve oly rendkívüli hatással voltak, valamint jeleztük azon indokokat is, melyek a fővárosi közmunkák tanácsát, a sugáruti vállalkozók azon kérelmének teljesítésére birták, melyszerint az 1872. Mártius 9-diki szerződésben foglalt építési és fizetési határidők 2 évvel meghosszabbítottassanak.

Említést tettünk aziránt is, miszerint a közmunkák tanácsa teljes mértékben elfogta és felismerte azon segély egész becsét és értékét, melyben vállalkozókat részesíté és evvel szemben kötelességének tartotta, a meghosszabbítási engedélyt olynemű feltételekkel kapcsolatba hozni, melyek egyszersmind a főczél, a sugárut kiépítésének garantiáit is növelik.

E feltételek a meghosszabbított határidők tüzetes meghatározására, a házépítések, valamint az uttest építési munkálatainak biztosítására s a leszámolások befejezésére vonatkoznak és az 1874-ik évi márczius 8-án kötött második pótszerződésben találják kifejezésüket.

E pótszerződést, mint a vállalkozók kötelezettségeinek újabb alapját és az 1872. évi működésünkről szöllő jelentésünkben közzétett eredeti szerződés nemcsak kiegészítő de részben módosító egyik főalkatrészét, ezennel szinte egész terjedelmében ide iktatni kötelességünknek ismerjük.

431 szám
1874

M á s o d i k p ó t s z e r z ö d é s.

A fővárosi közmunkák tanácsa, másrészt a magyar általános municipális hitelintézet, a franco-magyar bank és az Erlanger és fiai bankház mint vállalkozók közt, 1872-dik évi Mártzius hó 9-én kötött szerződéshez és az ugyanazon felek közt 1873-dik évi Junius 18-án kötött első pótszerződéshez:

1. §.

A fővárosi közmunkák tanácsa a fennevezett vállalkozók kérelme folytán az 1872. évi Mártzius hó 9-én kelt szerződés és 1873. Junius hó 18-án kelt első pótszerződésben foglalt vállalkozókat kötelező határidőket 2 (két) évvel meghosszabbítja, oly kikötéssel, hogy a jövőre nézve az 1872. évi Mártziushó 9-iki szerződés 15. §-nak *a* és *b* pontja alapján többé semmiféle határidő meghosszabbításnak helye nem lehet; az ugyanazon §. *c*) pontja esetének hatálya jövőre is érintetlenül hagyatik.

Ehhez képest tartoznak vállalkozók:

a) Az 1872-évi Mártius hó 9-én kötött szerződés 9. §-ban érintett vételár, kamatok és egyéb megtérítések után a közösen elfogadott leszámolási határnapon, 1873. junius hó 30-án mutatkozott tőke tartozást az az: o. é. 5.545.257 frt. 43 kr. vagyis: öt millió öt száz negyvenöt ezer két száz ötvenhét forint 43 krajczárt, — 1876. évi mártzius hó 9-étől számítandó 4 (négy) év alatt, egyenlő részletekben, és pedig minden év Mártzius hó 9-én pontosan lefizetni akként, hogy a tartozás utolsó részlete 1879. mártius hó 9-én törlesztve legyen.

b) Vállalkozók tartoznak a vételár, kamatok és egyéb megtérítések fejében fennlevő 5,545.257 frt 43 krnyi tőketartozás után esedékes vagy esedékessé válendő $5\frac{1}{10}\%$ kamatokat, és pedig 1873. Junius hó 30-áról mint az egyes ingatlanságok vételára, kamatok és egyéb megtérítések leszámolására közösen elfogadott határnaptól, ugyanazon évi september hó 9-éig, e pótszerződés aláírása alkalmával

azonnal, az 1873. September 9-étől számított kamatokat pedig félévenként utólagosan, és pedig minden év Mártzius hó 9-én és September hó 9-én pontosan lefizetni.

Az *a* és *b* pontokban kikötött tőke- és kamatfizetések az $\frac{1}{2}$ alatt idezárt, a szerződő felek között fennforgott leszámolási viszonyt kitüntető és e pótszerződés kiegészítő részét képező hivatalos számvevőségi jelentés 4-ik oldalán foglalt táblázat szerint fognak eszközöltetni.

c) Az 1873. évi Junius 30-áig eszközölt leszámolásra nézve, mely szerint vállalkozók még 5,545.257 ft. 43 kr. tőkével vannak tartozásban, megjegyeztetik, hogy a sugárút létesíthetése céljából megszerzett ingatlanságoknak a fővárosi közmunkák tanácsa nevére történt átruházása után felmerült illetékek, — a mennyiben a fővárosi közmunkák tanácsa azok megfizetésére köteleztetnék, — e leszámolásnál tekintetbe és számításba nem vétettek és hogy ennél fogva ezekre nézve az 1872. évi Mártzius hó 9-én kötött szerződés továbbra is irányadó leend.

Megjegyeztetik továbbá, hogy a $\frac{2}{2}$ alatt idezárt, és e pótszerződés kiegészítő részét képező számvevőségi kimutatásban foglalt 18 ingatlanság után az azok megszerzése körüli ügyvédi eljárások költségei az 1873. Junius hó 30-áig történt leszámolásnál még tekintetbe nem vétethetvén, a mint azok kimutatása lehetségessé válik, az ezek után eredő tartozás és követelések szerződő felek között azonnal és pedig készpénzben fognak kiegyenlítettetni.

d) Vállalkozók tartoznak a sugárút kijelölt vonalát 1877. november hó 1-éig kinyitni és járhatóvá tenni.

e) Vállalkozók tartoznak a sugárút fővonalát 1879. November hó 1-éig 25 házhely kivételével teljesen beépíteni. Az említett 25 házhelyre nézve pedig kötelezve vannak vállalkozók az építést minden esetre még 1879. November 15-ke előtt megkezdeni és akként folytatni, hogy az ezen helyeken emelendő épületek 1880. Május elsejéig fedél alá helyezve és az állványok és építkezési anyagok a kocsi úttól, ugy mint a járdától eltávolítva legyenek. (Első pótszerződés 1-ső pontja.)

f) Végre kötelesek vállalkozók a mellék utcákat 1884. Május 1-éig szabálysze " házakkal beépíteni. (Fősz szerződés 10-ik pontja.)

2. §.

Ellenben kötelezik magukat vállalkozók:

a) Az 1874. évi Május 1-től számítandó 2 év alatt vagy is 1876. Május 1-ig a sugárút fővonalának a körtér és vácsi ut közötti részében, lehetőleg a nagymező utca és gyár utca között, különös tekintettel a XI. csoportra, a jelenleg építkezés alatt álló 14 házon kívül, még legalább 10 házat teljesen felépíteni. A jelenleg építkezés alatt álló 14 ház a következő: α) a gyár és nagymező utcák közt fekvő X. csoportnak 7 háza; β) a nyolczszögtér 4 háza és γ) a XVI. csoport 3 háza.

b) Vállalkozók beleegyezésüket adják, hogy az 1872. évi Martius hó 9-iki szerződés értelmében általuk óvadékul letett vagy annak kiegészítésére leteendő értékpapírok a fővárosi közmunkák tanácsa által, de annak veszélye és költségeire, hitelműveletre felhasználtatbassanak mindaddig, mig vállalkozók az e pótszerződés 1-ső cikkének a. pontja értelmében, a hátralevő tőketartozások leróvását ismét tényleg meg nem kezdik; és oly megjegyzéssel, hogy az e hitelműveletek utján nyerendő kölcsön összegek első sorban az ut építéséből származó összes költségek fedezésére forditassanak.

c) Vállalkozók kötelesek a fővárosi közmunkák tanácsának, az 1-ső §-nak b) pontja értelmében félévenként fizetendő kamatokra, 60.000 az az hatvanezer forint erejéig mindenkor hitelt nyitni, akként, hogy az e czimen felveendő kölcsönösszegek, mindenkor a legközelebb esedékessé válandó kamatösszegekbe beszámittassanak és ez által törlesztessenek.

3. §.

Az 1872. évi Mártius hó 9-én kelt szerződés 13. cikke és általában mindazon intézkedése, mely a sugárúton tervezett úttest elkészítésére vonatkozik, ezennel hatályon kívül helyeztetik és következő szerződési határozmányok által helyettesítettik:

a) A fővárosi közmunkák tanácsa megbizza az általános municipális hitelintézetet, a franko-magyar bankot és az Erlanger és fiai bankházát, ez utóbbiak pedig mint vállalkozók egyetemleges

kötelezettséggel átvállalják a sugárút uttestének az I—XLII. szám alatt idemellékelt tervrajzok, költségelőirányzatok, építési leírás és feltételek szerinti elkészítését; kivételével, ezen uttest középső kocsitja burkoltatási munkálatainak, továbbá a légszesz és vízvezeteki munkálatoknak, melyek nem ezen vállalkozók által szolgáltatandók.

b) A fővárosi közmunkák tanácsa fenntartja magának a jogot az útépítési munkálatok felett saját költségén felügyeletet és ellenőrzést gyakorolni. E végből a fővárosi közmunkák tanácsa egy vagy több műszaki felügyelő közeget fog kiküldeni, kinek kötelessége leendő, az útépítési munkálatok mikénti teljesítéséről folytonos és közvetlen meggyőződést szerezni, és e tekintetbeni megjegyzéseit az útépítési munkálatok megkezdésénél nyitandó építési naplóba vezetni. Ezen felügyelő közegnek jogában álland a felhasználandó anyagokat, még mielőtt azok felhasználtatnak, megvizsgálni és esetleg elvetni; megjegyeztetvén azonban, miszerint egyszersmind kötelességében álland ezen felügyelő közegnek, a vállalkozók által neki bemutatott anyag próba mustrákat elfogadás esetében saját pecsétjével ellátva a vállalkozóknak nyolcz nap alatt kiadni, el nem fogadás esetében pedig erről vállalkozókat ugyancsak nyolcz nap alatt a visszautasításról annyival inkább írásban értesíteni mert e határidőben nyilatkozat nem történvén, a bemutatott próba mustra elfogadottnak lesz tekintendő.

c) A kitérő ellenőrzésére és a teljesített munkák mennyiség szerű felvételére magkivántató eszközöket és segéd munkásokat a vállalkozók ingyen bocsátandják a felügyelő közeg rendelkezésére.

d) A teljesítendő munkálatok a vállalkozók belátása és választása szerinti sorrendben, mindazonáltal csak oly mérvben eszközölhetők, hogy a fővárosi közmunkák tanácsa útépítési alapja az 1874. és 1875. évek alatt a már eddig teljesített munkálatok költségeinek beszámításával együtt, legfeljebb 460,000 forintnyi összeg erejéig fog igénybe vétethetni. Az ezen mértéken túl netalán eszközölt munkálatokért vagy szolgáltatott anyagokért érdembe hozott összegeket a fővárosi közmunkák tanácsa csak 1876. évi Junius hó 1-én lesz köteles vállalkozóknak megfizetni.

A vácsi-úttól a nagymezőutczáig terjedő részben kötelesek vállalkozók az útépítési munkálatokat mindenkor szakaszonként, az illető szakasz tetteles kinyitása után legfeljebb egy év alatt foganatba venni.

Az asphaltjárda burkolat a sugárút egész területén csak is kiépített házak előtt és legkésőbbben a házépítés teljes befejezése után egy év alatt lesz fektetendő.

e) A fővárosi közmunkák tanácsa saját hatáskörében minden intézkedést megteend, hogy a terv szerinti légszesz és vízvezeteki munkálatok, melyek nem a vállalkozók által állítandók elő, a nagymező- és árokutca közötti részben 1874. April végéig, a városligetig terjedő további részben 1874. Augusztus végeig, a vácsiútig terjedő részben pedig szakaszonként három hónap alatt a szakasz kinyitása után eszközöltessenek és befejeztessenek.

f) A sugárút közepén elvonuló főkocsitnak, nem a vállalkozók által teljesítendő burkolati munkálatai tekintetében, a szükséges egység érdekében, vállalkozók részére az építési fővezetőség és ebből folyólag azon jog tartatik fenn, hogy a fővárosi közmunkák tanácsa által kiküldött építési felügyelőséggel egyetértőleg megállapithassák, mely időpontban és mely utrészben ejtessenek meg ezen burkolati munkálatok.

Megjegyeztetik, hogy vállalkozók csak oly útrészben követelhetik a közép-kocsit burkolati munkálatainak megkezdését, a melyen az uttest vízszintesen, a szélességi irányban nyolcz hüvelyket (eltérőleg a csatolt költségelőirányzattól és azért pótlagos fizetés alá esőleg) a leendő útgerincz alatt feltöltetett és kiegyenlített, és hol a burkolatot támasztó szegélykövek lerakattak.

Mihelyt azonban vállalkozók valamely utrészben ezen feltételeket teljesítették, követelhetik hogy az ekként elkészített útrészben a burkolati munkálatok azonnal megkezdessenek és oly gyorsasággal folytattassanak, hogy száz folyó ölnyi burkolat 35 munkanap alatt szabályszerűen lerakva legyen.

A fővárosi közmunkák tanácsa ezen feltételek biztosítása tekintetéből a főkocsit burkolat vállalkozójával kötendő szerződésben kötbéreket fog megállapítani, melyek összege a feltételek nem teljesítéséből támadt károk és hátrányok megtérítéseként jelen szerződésbeli vállalkozókat illetendő

Másrészt azonban vállalkozók kötelesek a középút burkolati munkálatainak a kadálytalanul és lehetőleg folytatólagos eszközésbe vétele szempontjából az úttestet legalább 450 folyó ölnyi hosszúságban, bár megszakítva, még e folyó 1874. évben akként elkészíteni, hogy ezen hosszúságu terület legfeljebb 1874. Septemberhó 15-én burkoltathatás alá vétethessék.

Világosan megjegyeztetik még, miszerint a közép főkocsiút földmunkálatainál az ív alakú felület helyreállítása nem ezen vállalkozókat terhelheti.

g) Vállalkozók jogosítva vannak a teljesített munkák és helyszínére szállított anyagokért havanként a költségvetések alapján kereseti kimutatásokat a fővárosi közmunkák tanácsának bemutatni, — miután ily három példányban benyújtott, és a fővárosi közmunkák tanácsa által, legfeljebb 14 nap alatt eszközendő átvizsgálás folytán igazolt kereseti kimutatás alapján a fővárosi közmunkák tanácsa részletfizetéseket teljesítend. Ezen részletfizetés áll a helyesnek talált vagy helyesbített kereset kimutatási összeg 95% százalékából; a maradék 5% a végleges felülvizsgálat befejezéseig visszatartatik.

Ha vállalkozók kereseti kimutatásai 14 nap alatt át nem vizsgáltatnak, igazoltaknak tekintendők.

h) A munkálatok felülvizsgálata, átadása illetőleg átvétele, valamint a jótállási idő tekintetében, a sugárut két keresztutca által határolt útszakaszokra osztatik fel. Ha ily útszakaszon az ezen vállalkozók által teljesítendő útépítési munkálatok, — kivételével a házonként lerakandó, felülvizsgálendő és kifizetendő járdaasphaltnak, a középső főkocsiút burkolati munkálatainak, a többágú légszeszlámpáknak és a lovagló- és gyalog-utaknak, melyek egyelőre egyszerűen csak földdel töltenődök be, — teljesen elkészültek, azok felülvizsgálata vállalkozók írásbeli jelentéséről számítandó legfeljebb 15 nap alatt teljesen befejezendő, és ha a munkálatok terv szerint és a feltételeknek megfelelően elkészülteknek találtattak, e körülmény, mint a jótállási határidő kezdete azonnal jegyzőkönyvben foglalatik.

Ha a felülvizsgálat a fenti 15 nap alatt teljesen be nem fejeztetik, az illető útszakasz helyeseltnek és felülvizsgáltnak tekintetik.

i) A jótállási határidő minden munkálatokra nézve a Macadam-féle munkálatok kivételével, melyek iránt vállalkozók jótállásra és ez alatti fenntartásra kötelezve nincsenek, — kezdetét veszi az egyes útszakaszok felülvizsgálatának befejeztével, illetőleg a felülvizsgálat eszközésére fentebb megállapított 15 napi határidő lejártával, és ettől egy évi időre terjed.

Ezen egy évi jótállási idő lejártá után legfeljebb 4 (négy) hét alatt az illető útszakaszok végleges felülvizsgálata okvetlen befejezendő, mert különben a végleges felülvizsgálat a vállalkozókra nézve kedvező eredménnyel megtartottnak tekintendő. — A végleges felülvizsgálat befejeztével, illetőleg az erre szabott határidő lejártával a fővárosi közmunkák tanácsa átveszi az illető útszakaszt és az arra eső felülvizsgálati végrészletet legfeljebb 4 hét alatt vállalkozók részére folyóvá tenni köteles. Ezen felülvizsgálati végrészletből azonban visszatartatik az illető szakaszon ültetett fákért járó összeg, mely csak egy további év mulva szolgáltat ki vállalkozóknak.

Ezen felülvizsgálati és kifizetési módozatok, valamint a jótállási idő megállapítása és tartama, a házanként lerakandó és ugyancsak házanként felülvizsgálendő asphalt-járda-munkálatokra is alkalmaztatik.

k) A trachyt-koczka kövezetnek, a tetemesebb mérvben feltöltött helyeken netalán bekövetkezhető üllepedéseért, vállalkozók még egy további évre tartoznak jótállással. — Azonban ezen körülmény a trachyt-koczka kövezeti munkálatoknak végleges felülvizsgálatát és a vállalkozók teljes kifizetését már az első év után meg nem akadályozhatja.

l) Hogy az elkészült út és a járdák későbbi felbontása elkerültessék, szabadságában áll vállalkozóknak, minden házhelynek utfelőli határától kezdve a házicsatornákat, légszesz és vízvezetékeket egyidejűleg az útépítésével saját költségükön elkészíteni és ezen házi vezetékeket az út illető fővezetékeivel összeköttetésbe hozni. A vállalkozók által e szerződés folytán jelenleg építendő csatorna után az egész vonalon leendő házak tulajdonosai az u. n. csatorna pótlékok fizetése alól felmentetnek.

m) A vállalkozók jogosítva vannak azon útépítési munkálataikért járó összegek fizetését is egye-

n esen a fővárosi közmunkák tanácsától követelni, melyek a mellékelt költségvetések szerint a fővárosi közönség vagy bárki más által fedezendőek lesznek.

n) Ha vállalkozók a fővárosi közmunkák tanácsa írásbeli felszólítására vagy helybenhagyásával tényleg többet vagy kevesebbet szolgáltatnak, mint a mennyi a csatolt előirányzatok és tervek szerint teljesítendő: a többlet vagy hiány a fővárosi közmunkák tanácsa által megtérítendő vagy levonásba hozandó.

o) Minden ezen utépitési szerződési viszonyból (3. §.) netalán eredhető pereskérdésekben alávetik magukat a szerződő felek a Budapesten székelő bármely járásbiróság illetéksségének, az 1868. évi LIV. t. cz. értelmébeni sommás eljárásnak.

4. §.

Az 1872. évi Márcziushó 9-én kelt főszerződés és 1873. Juniushó 18-án kelt első pótszerződés minden egyéb intézkedései s határozatai, melyek itt módosítást vagy változtatást nem szenvedtek, hatályban továbbra is fenntartatnak.

Kelt Budapesten 1874. évi Márcziushó 8-ik napján.

Franco-Magyar-Bank: Lányi s. k. Mekler s. k. — Általános magyar municipális hitelintézet: Gróf Zichy s. k., Lechner s. k., Uhl s. k. — In Vollmacht von Erlanger u. Söhne: Victor Freiherr v. Erlanger s. k., Podmaniczky Frigyes s. k., Dr. Ország Sándor s. k. (hiv. P. H.)

E pótszerződés által a vállalkozók jogai és kötelezettségei szabatosan körülírtván, kedves kötelelességünknek tartjuk megemlíteni, hogy vállalkozók az elvállalt kötelezettségeknek ez évben is pontosan megfeleltek, az elvállalt nagy mű sikeres keresztülvitelére jó akaratot, s daczára a mostoha körülményeknek komoly törekvést is tanusítottak, s hogy első sorban erélyüknek köszönhető, hogy a főczél, a sugárut teljes kiépítése ez évben is hatalmas haladásnak örvendett.

A munkálatok, melyek vállalkozók által részint a sugárut vonalának beépítése érdekében, részint az uttest előállításának érdekében (ez utóbbiak költségei az állam által viseltetnek) eszközöltettek a következők:

A. Csatornázás. A nagymező-utca és arena-ut közötti részben a csatornázási munkálatok teljesen befejeztettek, és ezeknél felhasználtatott:

1. Csatorna beszálló akna	4 db.
2. Csatorna fedlapok	4 „
3. Vashágsók	27 „
4. Vizfolyó-aknák	188 „
5. Öntött vas-syphon, iszapvedrekkal	182 „
6. $12/12$ ''-nyi öntött vas-csatorna-rostély	188 „
7. 9''-nyi angol agyagesövek	389 folyó öl
8. 6''-nyi angol agyagesövek	245 „ „
9. Forgókulcs a csatornafedelek emelésére	1 db.
10. Vasfogó az iszapvedrek kiemelésére	1 „
11. A 8 öblítő ajtónál önműködő szerkezet	8 „
12. Végre régi csatorna lebontatott 65 folyó ölnyi hosszúságban.	

B. Földmunkálatok. A sugárut némely részeinek, valamint a határos utcák területeinek tervszerinti feltöltésére 1874°-nyi földtömeg használtatott fel, mely részint a másrészeken szükségessé vált leásásokból, részint a lebontott házak törmelékéből vétetett.

C. Kiegyenlítés. A sugárutnak a nagymező-utcától a városligetig terjedő részeinek kiegyenlítése teljesen befejeztetett, úgy hogy e területen a kövezési munkák akadálytalanul eszközölhetők.

D. Lebontás. A nagymező-utcától a városligetig terjedő részben a lebontási munkálatok teljesen befejeztettek. — A váczi uttól a nagymező-utczáig terjedő részben a lebontás mult évi November 1-én vette kezdetét. — Az ezen sort képező 25 házból 10 még a mult ősön teljesen lebontatott; a még hátramaradt 15 ház 1875-ik Márczius havában fog befejeztetni, úgy hogy a sugárut fővonala a tavasz beálltával a váczi uttól a városligetig egészen ki leend nyitva.

E. Légeszívlightítés. A nagymező-utca és árokutca közti részben úgy a föcsövek, valamint a házakba és az egyes lámpákhoz vezető csövek fektetése teljesen befejeztetett. — Azon villatelkeknél, melyek előtt az asphaltjárda már lerakatott, úgy a házi csövek fektetése, valamint a lámpaalapzatok végleges elhelyezése lett eszközölve.

A már készen álló házcsoportok mentében úgy a szükségelt lámpaoszlopok, valamint lámpakarok véglegesen elhelyeztettek; — és pedig felállittatott 27 db. diszcandelaber és 22 lámpakar, a váczi boulevardon alkalmazottak mintájára.

A nyolecyszögtéren 4 db. párizsi mintájú, 5 lánгу lámpaoszlop lett mauthhauseni gránitból készült alapzaton felállitva.

A nyolecyszögtértől az árokutczáig a járdákon, valamint a kocsipálya mentében 22 db., a XI., XII. és XIII. házcsoport előtt szinte 9 lámpa lett alkalmazva.

F. Vizvezeték. A vízvezetéki csövek a nagymező-utca és arena-ut közti részben le vannak rakva; a kész házaknál a mellék-csövek is fektetvék; a villatelkeknél a mellécsövek a szükséges locsoltatási szerkezettel a ház homlokzatáig lettek vezetve.

A hol a fa és kőburkolat már előállittatott 15 darab vízmű-csap lett betonban elhelyezve.

G. Faültetés. A befásítás eszközlése czéljából 879 gödör ásatott és kerti földdel betöltetett; a X., XII., XIII., XIV. és XV. számu házcsoport mentében, az illető 74 fagödör, 74 db. rostélylyal és 74 db. favédkosárral lett ellátva.

H. Burkolat. 1. Az elkészült és lakott házak mentében a járdák asphalt-couléból, a kapubejárások pedig asphalt-compriméből lettek előállitva.

a) az asphalt coulé burkolat	2322□ ^o
b) az asphalt-comprimé-burkolat	104□ ^o

Összesen tehát az asphalt-burkolat 2426□ ölnyi területre terjed.

2) A kocsipálya a nagymező-utca és árok-utca közti részben, valamint a két-sziv-utca és arena-ut közötti részben, körülbelül 701°-nyi hosszóságban, Norris-féle rendszer szerint fakoczkákkal burkoltatott.

Az elkészült faburkolat 5526 □ ölnyi területet fed.

3. A nyolecyszögtér járdaátmenetei, továbbá a nyolecyszögtér és árok-utca közti mellékutczák, valamint a gyár- és Eötvös-utczai járdaátmenetek szobbi trachyt koczkákkal

kövezettek és cementtel kiöntettek. — Az elkészült trachyt-kövezet 907 □ ölnyi területre terjed ki.

4.) A fa, asphalt és kőburkolathoz szükségelt és régi kövekből előállított mellékkövezések 292 □ ölnyi terimét képviselnek.

5.) Régi járda kövezet felszakított 243 □ ölnyi területen.

6.) Régi tört kő burkolat felszakított 518 □ ölnyi területen.

7.) A sugárút új járdái $\frac{3}{12}$ "-nyi mauthhauseni granit szegélykövekkel lettek ellátva; ezek hossza és pedig az egyenes vonalokban 1421, az ivalakuaknál 329 folyó ölet teszen. A kapubejáratok kőszegélyzettel ellátvák összesen 73 öl hosszúságban.

8.) A fasorok szobbi trachyt-kövekkel szegélyezettek, melyek részben $6" \times 10" \times 18"$ részben $6" \times 10" \times 12"$ nagyságuk. A fasorok eddig fektetett szegélyköveinek összhosszasága 2708 folyó öltre terjed.

9.) Hol a szegélykövek feltöltött területen voltak fektetendők, süppedések kiké-
rülése tekintetéből aláfalazások, valamint falpillérek közzé alkalmazott ivekkel látattak el.

Ily eszközölt aláfalazások köb tartalma körülbelül 16 köbölre tehető.

I. Felépitmények. A nagymező-utcza és árok-utcza közötti részben 15 ház teljesen elkészült s jelenleg már lakatik. — Három ház építkezés alatt áll, de legfeljebb 1875. évi Augusztus haváig szinte lakható állapotba fog helyeztetni. — Azonkívül még egy villa van építés alatt, mely Junius haváig szinte elkészülend.

K. Telekfelmérések. A lefolyt évben ujabban 15 háztelek lett teljesen felmérve, kitűzve és kiegyengetve.

A vállalkozók által a sugárút uttestén mint építési vállalkozók által a tanács vezérlete, felügyelete és ellenőrzése alatt eszközölt munkák után három kereseti kimutatás lett bemutatva, melyek és pedig az I-ső 171.442 frt 78 krban, a II-ik 96.512 frt 2 krban és a III-ik 92.822 frt 67 krban, összesen tehát 360.777 frt 47 krban lettek érvényesítve, mely összegből azonban a szerződés értelmében 5% jótállási részletek visszatartattak.

Azonkívül a fektetett faburkolat költségeire Norris J. vállalkozó által hét kereseti kimutatás lett bemutatva, melyek és pedig az I-ső 23.906 frt 50 krban, a II-ik 21.213 frt 50 krban, a III-ik 30.055 forintban, a IV-ik 21.567 forintban, az V-ik 54.511 forintban, a VI-ik 25.440 frtban, a VII. 22,423 frtban, összesen tehát: 199.116 forintban lettek érvényesítve, mely összegből szerződés szerüleg egy 25% részlet lön visszatartva.

A jövő 1875. évi építési idényre nézve a következő tevékenység áll biztos kilátásban.

A XIX. csoportban álló 70. és 74. számú házak teljesen befejezendők, a XVII. csoportbeli 66. és 64. számú házak felépitendők; — a vállalattal kötött szerződések értelmében a XVIII. csoportban a magyar államvaspályák nyugdíj alapja által 5 háztelek, továbbá a művészek háza és a XXI. csoportban az országos minta rajztanoda épülete lesz felépitendő; ugyszinte szerződési kötelezettség alapján a VIII. csoport 42. számú, a IX. csoport 27. számú, a II. csoport 2. számú telkein tervszerinti házak fognak emelkedni. Ezekon kívül maga a vállalat részéről a II. csoportbeli 12. számú, a IX. csoportbeli 33. számú telkek bizonyosan, a IV. csoportbeli 22. számú telek pedig valószínűleg be fog

építtetni. E mellett még folyton folynak alkudozások magánosokkal egyes telkek vétele és beépítése iránt, melyek kedvező sikere esetében az építési tevékenység még tetemesen fokoztathatik.

Áttekintve a munkálatok nagyszerű tömegét, melynek fentebb nyújtottuk részletesebb képét, valamint szem előtt tartva azon tevékenységet, mely a jövő évre ugy a beépítés, valamint az uttest további előállítására iránt biztosítottak jelentkeznek, a tanács megnyugvással tekint a főszűgárút létesítése körül szakadatlan figyelemmel teljesített működésére és örömmel ad kifejezést azon meggyőződésnek, hogy e nagy vállalat, — mely a fővárost egy páratlan szépségű uttal gazdagítandja, bárminők legyenek az alakuló viszonyok, bármily kedvezőtlenek legyenek a jövő méhében rejlő körülmények, — most már biztosítottak tekinthető s a végező felé irányult haladás a viszonyokhoz képest siettetethetik ugyan vagy akadályoztathatik, de többet semmi esetre sem veszélyeztetethetik és mindenesetre el fog érni.

III.

A belső és a nagy körut.**A)****A belső körut.**

Az egész várost átszelő ezen főközlekedési út még 1873-ban a rostélyutczáig helyreállítván, annak folytatását bármennyire óhajtottuk volna, a kedvezőtlen pénzügyi viszonyok folytán nem eszközölthettük.

Miután azonban időközben a főváros hatósága által a kerepesi út boulevardirozása is elhatározott, sőt legnagyobb részt már végre is hajtattott, a belső körut helyreállítási munkálatainak legalább a hatvani utcza, illetőleg kerepesi utig leendő folytatását oly égető szükségnek tartjuk, melyet a közlekedési és forgalmi érdekek teljes elhanyagolása nélkül még továbbra is elhalasztani lehetetlen.

E szempontból kiindulva az 1875. évi költség előirányzatba a most jelzett utrészt helyreállítására a költségek 201,558 frtban fel is vétettek, mely tétel helybenhagyása annyival valószínűbb, mert abból a szükségelt burkolati és szegélykövek, csövek, iszapvedrek, favédkosarak, élőfák, lámpakarok s. a. t. anyagok és szerekben 69.905 frt 18 kr. értékben már készletben vannak s így a sajátlagi új költségek csak 131,653 frtra rúg.

Ez összeg engedélyezése esetében, a munkálatok az építési idény beálltával azonnal megkezdhetnek és még a nyár folytán be is fognak fejeztetni.

B)**A nagy körut.**

Miként előrelátható volt s miként azt mult évi jelentésünkben érintettük is, a nagy körut, mely egyenesen csak magánépítkezések útján lesz előállítandó, sokkal lassabban fog haladni, mint a sugárut kiépítése.

Ez utnál a tanácsnak nem is lehet más feladata, mint folytonosan szem előtt tartani az annak közelében eszközözendő magánépítkezéseket s esetről esetre intézkedni, hogy egyrészt az ut vonala szabadon tartassék, másrészt az egyes tulajdonosok telkeik használatában ne korlátoztassanak.

E célból az esetleges felmerülő egyes építkezések alkalmával beváltandó területek kártalanítására az 1875. évi költség előirányzatba 72.000 frt: lett felvéve, mely összeg a nagy köruti alap saját bevételeiben találja fedezetét s az építési kedvnek jelen lehangothságánál fogva, elegendő lesz a szükségletek fedezésére.

A nagy köruton következő épületek léteznek.

A Statio utcza beszakadásánál: a Mendl, Szabó és Hebelt-féle házak, továbbá a Pontzer-féle ház, mind annyian már lakatnak.

Épülő félben vannak: a királyutczsa sarkán a Mocsonyi-féle ház, mely csak nem egészen kész; ezzel szemben a Ratzky-féle ház, mely megkezdett; a kerepesi ut és bodzafa utcza sarkán: a népszínház, mely tető alatt áll; a Statio-utcza kezdetén a Hesz- és Berg-féle ház, mely megkezdett. -- Ezeken kívül még két 2 emeletes házra lett az építési engedély kiadva.

IV.

A fővárosi kisajátítási törvény kiterjesztése.

A nagyméltóságú magy. kir. belügyminister ur által a fővárosi kisajátításokról szóló 1868. 56. t. cikknek az ország többi városai és községeire leendő kiterjesztése iránt véleményadásra felhivatván, a tanács kötelességének tartotta e nagyfontosságú kérdéssel behatóan foglalkozni, melynek eredményét a következőkben van szerencsénk, legalább a főelveket illetőleg, előadni.

A kiterjesztést illetőleg a tanács azon nézetben van, hogy a kisajátítási törvény ki volna terjesztendő a legkisebb községekre is, mert köztekintet érdemlő mozzanatok itt is fennforoghatnak (például: iskola, kórház, kaszárnya.)

Az iránt valjon a kisajátítás kisebb községekben, szépitési céloknál fogva is megengedtéssék-e? a tanács azon nézetben van, hogy miután a törvény ezen szavai „közegészségi, kereskedelmi, közlekedési célok“ oly tág értelműek, hogy azok keretébe új utcák, terek nyitása, meglevők szélesbitése, sétányok, üdülöhelyek felállítása is egészen belé illik, a „szépitési“ célok kihagyhatók volnának, annyival is inkább, mert például az egész pesti sugárut kisajátításai ezen alap igénybevétele nélkül eszközöltettek s mert e „szépitési célok“ sokak előtt úgy is ijjesztő alakban tűnnek fel.

A kártalanítási összeg megállapításának módja iránt azt véli a tanács, hogy az, az 1868. 55. t. cikk rendeletéhez képest birói eljárás útján eszközöltessék, mert az esküdszéki eljárás, melynél az esküdtek, az az birák, a háztulajdonosok, az az a legérdekeltőbb osztály sorából vétetnek, még a fővárosban sem bizonyult be helyesnek és célszerűnek, pedig itt a lakosság nagy száma, miveltségi fokozata, igen számos. az atyafiság és ismeretség, rokon- és ellenszenv stb. érzelmekből eredő nehézséget és akadályt elhárít, mely a vidéki népességnél még csak annál kiáltóbban és kihívóbban fogna jelentkezni.

Továbbá mert bizonyos más célok elérésére a kisajátítás és kártalanítás módja az 1868. 55. t. cz. által már is rendeztetvén, ugyanazon egy helyen eszközözendő kisajátításoknál, már támadható eszmezavarok kikerülése tekintetéből is kívánatos és célszerű, hogy a kártalanítás megállapításának módja is ugyan az legyen.

E három főelven kívül azonban a tanács még a következő észrevételeknek adott kifejezést:

1) A kisajátítást kérvényezhesse bármely szakminister, közvetlenül; kezdeményezhesse továbbá minden község, úgy mindazon által, hogy szabad királyi és egyéb városok, melyek rendezett tanácscsal bírnak, kérelmüket egyenesen a Ministerhez intézik, míg nagy és kis községek ilynemű kérelmeit, az illető alispán vagy kerületi főnök saját véleményének kíséretében terjeszti fel.

Szükségesnek tartjuk a kisajátítás kezdeményezését minden Ministerre kiterjeszteni, mert a mint közlekedési kérdésnél a közlekedési Minister, úgy kétségtelenül iskolánál a közoktatási Minister, kaszárnyánál a honvédelmi Minister, kórháznál a belügy Minister stb. lehet csak az illetékes forum.

2) A kisajátítandó ingatlan tekintetében nagy bajt okoz és sok akadállyal jár az 1868. 56. t. cz. 5-ik §-a, mely szerint a kisajátítás kötelessége kiterjed a fél kiváratára azon egész ingatlanságra, melynek bármely csekély része szükségeltetik.

E helyett a tanács az 1855. t. cz. elvét véli elfogadandónak, mely szerint a kisajátító jogositva van, az illető ingatlanságnak azon részét kisajátítani, melyre szüksége van; ha azonban annak $\frac{3}{4}$ része vétetnék igénybe vagy ha a fennmaradó rész, ugyanazon célnak, melyre az egész használtatott, többé már meg nem felelhet (például: háztelek csekély marad, gyárnak lényegét érintő rész vétetik el s. t. b.) akkor a tulajdonos követelheti az egész ingatlanság kisajátítását. (55. t. cz. 15. §.)

3) Ha valamely Minister kezdeményezi a kisajátítást, a tervek és iratok közlésével meghallgatja az illető várost vagy a községet s annak felettes főnökét s szükség esetében vegyes bizottmányt is rendel a tárgy alapos kiderítésére.

Ez által az 1868. 56. t. cz. II. fejezetének sok időt igénylő körülményességei mind elmaradhatnak.

4) A felszólalás körüli eljárást illetőleg azon észrevételünk van, hogy a 30 napos felszólamlási idő tartamára bizottság neveztessek, mert ez a fővárosban nyert tapasztalatok szerint sok költséget okoz, valóságos időfecsérléssel jár és semmi célja nincsen; hanem a felszólamlók adják be a kifogásaikat a város tanács, az alispán vagy kerületi főnök rendes iktatójába.

A bizottság csak a felszólamlások elintézésével foglalkozik (31. §.)

5) Felelkezés esetében pedig az illető Minister az igazságügyi Miniszterrel együtt levén a bíró (55. t. cz. 29. §.) ha ezek egymás közt meg nem egyeznek, vagy megegyeznek ugyan, de határozatuk ellenkezik a bizottság határozatával, ily esetben döntsön a ministertanács.

6) Az 1868. 56. t. cz. IV. fejezetének 38. §-át igazságosnak nem tarthatjuk és a helyett inkább az 1868. 55. t. cikkben foglalt elvet vélnök alkalmazandónak, mert a felszerelés ki- és áthelyezésének költségein kívül, egy gyárnak megszüntetése vagy áthelyezésével még munkásokban, időben, üzleti összeköttetések megszakításában és mulasztásokban is támadhatnak oly valóságos károk, melyek ha meg nem téríttetnek, az illető kisajátított talán vagyónának nagy részét vesztené el.

7) Az 1868. 56. t. cz. V. és VI. fejezetét, mint már említettett, esküdtek alakjában egészen megszüntetendőnek véljük s helyesebbnek tartanók az 1868. 55. t. cz. VI. fejezetét, mely szerint az illetékes törvényszék legyen az eljáró bíró.

E bíró azonban sem a becsüsök által megszabott árhoz, sem pedig ahhoz, mely a kisajátítandónak meg volt ajánlva, kötve ne legyen, mert az 1868. 56. t. cz. 74-ik §-a, mely szerint a bíró a megajánlott összegnél kisebbet nem ítélhet, — valóságos provocatioja a perlekedésnek.

A tanács ezen véleményét a Belügyminister urnak felterjesztvén egyuttal kifejezést adott annak is, miszerint kötelességének tartandja, a fővárosban tett tapasztalások alapján, a fővárosi kisajátítások iránt is nézeteit előterjeszteni, mely ígéretét a következő év elején fogja beváltani.

V.

Rendkívüli adómentesség.

A tanács a lefolyt év november havában örömmel értesült arról, hogy a nagyméltóságú m. kir. Pénzügyminister ur által egy törvényjavaslat szándékolatik a magas törvényhozás elébe terjesztetni, mely szerint a főváros területén eszközlendő építkezések nagyobb adómentességben részesítenének.

Tudjuk ugyan, hogy az adómentesség kedvezménye által első sorban a jelen szomorú viszonyok között teljesen pangásnak indult építési iparüzletek legalább részbeni felélesztése s ez által a fővárosi lakosok egy nagy részének kereset nyújtása czéloztatik, s mi meg is vagyunk győződve, hogy a törvényhozás ez intézkedésének, nemzetgazdasági szempontokból csak igen üdvös, igen kívánatos eredményei lehetnek.

Miután azonban e tanács az 1870. X. t. cz. által, Budapest főváros szépitése, szabályozása és fejlesztése czéljából hivatott életbe, s mindig kötelességnek ismerte és ismeri minden eszközt megragadni, minden irányban kezdeményezni és indítványozni, hogy e czél minél gyorsabban és biztosabban eléressék; miután továbbá valamennyi europai fővárosokban tett tapasztalatok szerint, az építési kedv leghatalmasabb ébresztőjének, a bizonyos időre engedett adómentesség bizonyult s mi ennélfogva egy rendkívüli adómentesség engedélyezését már évekkal ez előtt szorgalmaztuk és sürgettük: kötelességünknek tartottuk a Pénzügyminister ur bölcsessége által újra szönyegre hozott nagyfontosságú ügyhöz annyival inkább hozzászólni, hogy a nemzetgazdasági szempontból üdvös intézkedések, egyuttal a főváros szabályozási és fejlesztési igényeivel is harmoniába hozassanak.

E szempontból kiindulva egy általános, a főváros egész területére nézve hason előnyöket nyújtó adókedvezményt helyesnek nem tarthatunk, mert ezáltal a főváros külső részeiben meglehet hogy igen élénk építési forgalom fejlődne, számos apró ház keletkezne és a főváros határai még inkább kiterjesztenének, de kétségtelen, hogy e kiterjedés csak a falusi jelleget fogná fokozni, és terjeszteni, ellenben azon részek, melyek a fővárosi jelleget képviselik, azon főközlekedési erek, melyek ugy a szabályozás és szépség előmozdítása, valamint a forgalom és közlekedés tekintetéből legnagyobb fontossággal bírnak, a telkek és építkezések drágább voltánál fogva nem csak előmenetelt nem tennének, hanem még inkább háttérbe szoríttatnának.

Szükségesnek találta ennélfogva e tanács, hogy az adókedvezmények engedélyezésénél bizonyos fokozatok állapíttassanak meg a főváros egyes területeire nézve, annyival is inkább, mert a fennebb jelzett gazdasági érdekek is inkább elő fognak mozdíttatni, ha a belső és nagyobb fontosságú részeken nagy, szép és kényelmes épületek állíttatnak elő, mert ez által több munkaerő fog igénybe vétetni és több embernek és iparüzőnek fog kereset nyújtatni.

Szem előtt tartva a főváros területére nézve az 1868. XXII. t. cikk alapján fennálló 15 s illetőleg 12 évi rendes adómentességet, továbbá szem előtt tartva az 1871 XLII. t. cikk alapján a főközlekedési sugárut és nagy körutra nézve fennálló rendkívüli

adómentességet, bátorkodtunk igénytelen véleményünket a most engedélyezendő adómentességre nézve a következőkben tiszteletteljesen előterjeszteni.

A rendkívüli adómentesség csak bizonyos évekhez volna köttendő, mert reményelhető, hogy a viszonyok ismét javulnak; ha pedig ezen remény csalna, úgy könnyű lesz, a rendkívüli kedvezményt az idő tekintetében kiterjeszteni.

A jelenlegi törvények alapján fennálló, fentebb érintett 2 nemű adómentességnek egymásközi arányát lehetőleg fenntartandónak véltük, mert egyrészt a törvényhozás is súlyt fektetett azon vonalok kiépítésére, melyek számára nagyobb kedvezményt engedett s másrészt éppen az adómentesség képezte egyik reményhorgonyát a sugárut gyorsabb kiépítésének.

A gyárak különös kedvezményben volnának részesítendők, mert ezek szaporodása nem csak nemzetgazdasági szempontból önmagában nagy nyereség, de az épület adómentessége mellett is, tetemesen fokozza a kincstár bevételeit, úgy maga a gyár üzlet, valamint az annál keresetet találó nagy számú munkások jövedelmi adója által.

A befásítási területen emelendő villák és nyári lakok különösen emelvén valamely város küldiszét, az ilyenmű építkezéseket is, ha nem is a legnagyobb, de mégis a rendesnél magasabb kedvezményben tartjuk részesítendőknek, annyival is inkább, mert ez épületek hasznos rendszerint nem hajtanak s azok fényüzési czikknek tekinthetők.

Ezen elvi megállapodások alapján a tanács nézetei a következőkben pontosultak össze:

1. Oly építményeknek, melyek akár pusztá telken, akár földig lerontott építmények helyébe, minden ócska fal felhasználása nélkül, teljesen újból építettnek, az egész épületre ;

2. Oly utcavonali építményeknek, melyek folytán valamely telken már meglévő épülethez előbb be nem épített területen, oly toldás vagy pótépités, avagy előbb nem létezett emelet adatik, mely által újabb és eddig nem létezett adótárgy keletkezik, ezen újabb adótárgyra nézve, a mennyiben a törvény kihirdetésétől számítandó 3 év alatt épülnek, tekintettel a főváros különböző területeire a következő rendkívüli adókedvezmény volna engedélyezendő és ugyan :

a) a sugáruton és nagy köruton emelendő épületeknél az 1871. XLII. t. cz. alapján 15 évi teljes adómentesség 5 évvel meghosszabbíttatik s így a teljes adómentesség 20 évre terjesztetik. — A második 15 évre kimondott s a házbéradó helyett jövedelemadó fizetéséből álló előny továbbra is érintetlenül fenntartatik.

Ugyan ezen adókedvezményben részesíttetnek a gyári épületek is.

b) A főváros első építési övezetében emelendő épületeknek az 1868. XXII. t. cz. által engedélyezett 15 évi adómentesség 10 évvel megtoldatik illetőleg 25 évre terjesztetik ki.

c) A főváros II. övezetének bizonyos részeiben a rendes 15 évi adómentesség megtoldatik 5 évvel, illetőleg kiterjesztetik 20 évre. — E mellett azonban megjegyeztetik, hogy ez épületeknek legalább egy emeleteseknek kell lenniök.

Ezen kedvezmény ki volna terjesztendő a Duna mindkét oldalán a befásítási övezetre, a mennyiben azon, mind a 4 oldalról szabadon álló és homlokzattal bíró, nyári lakásul szolgáló épületek emeltetnek.

d) A fővárosnak a vámvonalokon belül fekvő többi területeire nézve az 1868 XXII. t. cz. alapján fennálló 12 és 15 évi rendes adómentesség továbbra is érintetlenül fenntartatik.

e) A fővárosnak a vámvonalon kívüli területei (kivéve a fennebb érintett befásítási övezetet) azon 8 és 10 évi adómentességben volnának csak részesítendőek, melyet az 1868. XXII. t. cz. az egész országra nézve megállapít.

A nagyméltóságú m. kir. Pénzügyminister ur az e javaslatban foglalt elveket legnagyobb részben figyelemre méltatván, a rendkívüli fővárosi adómentesség iránti törvényjavaslatot még az év utolsó napjaiban a m. törvényhozás elébe terjesztette, mely azt sürgösségénél fogva bizonyosan a legrövidebb idő alatt törvénné emelendi, mi által az építkezésnél, daczára a fennforgó szomorú viszonyoknak kedvezőbb lendület reményelhető.

VI.

Egyes intézkedések és szabályozások.

A tanács saját kezdeményezése folytán megindított s az egész fővárosra kiható műveletek mellett évenként fordulnak elő, részint a fővárosi hatóság, részint egyesek, részint maga e tanács által kezdeményezett oly vállalatok is, melyek ha nincsenek is befolyással az egész főváros alakzatára, de mégis a legszorosabb kapcsolatban állanak a főváros haladásával és kielégítését képezik azon igényeknek, melyek a naponként emelkedő mivelttség, és szépízlés szempontjából a főváros irányában jogosan támasztatnak.

E kiválóbb műveletek és vállalatok részletesebb felsorolását a mult évek példájára e jelentésünkben annyival inkább szükségesnek tartjuk, mert azok egyrészt összefüggésben állanak a főváros építési és fejlődési mozgalmával, s másrészt azok elintézésbe a fennálló törvények értelmében hivatásunknál fogva befolyván, egyszersmind évi működésünk hű képének egyik kiváló és kiegészítő részét képezik.

A.

A z o p e r a s z i n h á z .

Mult évi jelentésünkben volt szerencsénk előadni, miként lett az operaszínház építésének évek hosszú során által megvitatott ügye a tanácskozások és tanulmányok köréből kiemelve s mely előintézkedések lettek megtéve, hogy maga az építés megindíthatassék.

Nem lehet szándékunk a tárgyalások folyamát újra ecsetelni, melyek alapján a dalműszínháznak a sugárút mentében fekvő Hermina téren leendő építése elhatározott, melyek alapján a vázlatok készítésére szükségelt program megállapított és melyek alapján a m. kir. Belügyminister úr által 6 építész lett a tervvázlatok bemutatására felhíva, s ennél fogva ott vesszük fel ez ügy előadásának fonalát, hol ezt mult évi jelentésünk kerete megszakítja.

A tervvázlatok bemutatására kitűzött harárnap 1874. Január 15-én lejárván, e napig a vázlatok készítésére felhívott építészek, nevezetesen: Ybl Miklós, Skalnitzky Antal, Steindl Imre, Linczbauer István, budapesti, Feliner Nándor bécsi és Bohnstedt L. gothai építészek munkálatain kívül még Halmai Andor aradi építész úr egy tervezete is beérkezett.

A bíráló bizottság mely báró Podmaniczky Frigyes elnöklete alatt, Ribáry József ministeri tanácsos, Rochlitz Gyula államvasuti felügyelő, Szumrák Pál közmunka tanács tag, Gerlóczy Károly alpolgármester, Pulszky Ferencz mint az országos képzőművészeti tanács tagja, Szigligeti Ede szinigazgató és Veber Antal mint a magyar mérnök és építészegylet kiküldöttéből állott, működését 1874. Január 17-én megindítá s azonnal a tervek-tanulmányozásához fogott.

Nem akarjuk a bizottság több mint 3 heti munkálkodása közben felmerült egyes mozzanatokat előadni, de a lelkiismeretes és fáradságos működés jelzésére mégis felhozzuk, hogy a programból merített kérdések egy egész füzetet képeztek, melyek mindegyike külön-külön vétetett tárgyalás alá, és minden egyes tervre, összehasonlítól a többi ter

vekkel, lett alkalmazva. Megemlítendőnek tartjuk még, hogy a helybeli szabályozási és egyéb viszonyok kellő figyelembevételével végeztetett Reitter Ferencz ministeri tanácsos, a hangeszt, valamint a szinpad és belső berendezések tekintetéből Richter János karmester és Lehmann Mór színházi festő urak mint szakértők lettek kihallgatva.

A bizottság munkálkodása 1874. évi Február 14-én végre befejeztetett és két eredményt mutatott fel. Egyik a beérkezett tervvázlatok bírálatából, a másik a legjobbnak ítélt terv a vázlat nyomán készitendő végleges építési tervnek programmjából áll.

a) **A budapesti magyar dalszínház építési tervvázlatainak bírálatára alakított bizottság határozata:**

A sugárút vonalán fekvő Herminatéren építendő magyar dalműszínház építési tervvázlatainak bírálatára alakított és alólirott bizottság, működését f. év Január hó 17-én megkezdvén, mindenképp előtt constatálja, hogy a nagyméltóságú magyar királyi Belügy-minister úr által e munkálatra felhívott nevezetesen Linczbauer István, Skalnitzky Antal, Steindl Imre, Ybl Miklós budapesti, Fellner Ferdinánd bécsi és Bohnstedt L. góthai építésszek művei, valamint Halmai Andor aradi építész egy tervezete a kikötött határidőben beérkeztek.

Halmai Andor önkénytelen és felhívás nélkül benyújtott tervezete, habár egyrészt dicséretes szorgalomról, másrészt a nagy fontosságú kérdés helyes felfogásáról tanuszkodik, mégis beható bírálat tárgyává nem tétethetett, mert eltérve a közzétett helyrajztól és tervezési programmtól, a dalszínházat egy egészen más telken tervezte építendőnek.

E szerint a bírálat tárgyát csakis a fennevezett és felhívott hat építész beérkezett tervei képezhették.

Ezek tekintetében azon egyhangú megállapodásra jutott a bizottság, hogy a bemutatott tervvázlatok közül egyik sem felel meg ugyan oly teljes mértékben és oly tökéletesen, hogy az minden további módosítás vagy változtatás nélkül a kivitelre alkalmasnak ajánlathatnék, ennek elérése azonban a közzétett program szerint nem is vártott, mert az illetők nem az utolsó részletekig tökéletes pontosságú tervnek, hanem csak, egy utóbb kidolgozandó végleges építési terv alapjául szolgálható tervvázlat készítésére lettek felhíva.

Ugyszinte egyhangúlag és nézetkülömbőség nélkül azon kellemes meggyőződést szerezte magának a bizottság, hogy valamint az egyes tervezetben találtattak kiváló előnyök és egyik másik nagy fontosságú kérdés kitünő megoldásai, ugy találtattak többé kevesebbé fontos hiányok és fogyatkozások is, — de egyáltalában csaknem valamennyi tervezet ez ügy fontosságához mért szakismeretet tüntet fel és mindannyi a műépítészet mai színvonalán áll.

A művészet, szorgalom és szakavatottság ily élénk versenyzése, a legbehatóbb tanulmányt, a legszigorúbb vizsgálatot, a legrészletesebb összehasonlítást tette szükségessé, hogy a határozat, illetőleg ajánlat minden egyes adat és körülmény teljes felfogására és ismeretére alapitathassék.

E célból a bizottság csaknem 3 héten által szakadatlanul munkálkodott, a programban felsorolt követelményeket egyes főkérdésekbe foglalván, azokat minden egyes tervre alkalmazta, a tervekben minden egyes kérdésre nézve mutatkozó előnyöket és

hátrányokat összehasonlította, a helyi szabályozási viszonyok tekintetéből, továbbá a hangászat valamint a dalszínház specialis rendeltetéséből folyó igényekre nézve, végre a szinpad és belső berendezés szükségletei iránt szakértőket hívott meg és halgatott ki. és figyelmét minden egyes mozzanatra és jelenségre kiterjeszté.

Ily részletes és beható vizsgálat után és a magyar királyi Belügyminiszter úr által történt felhívás azon pontjának szem előtt tartásával, hogy a bemutatott pályázó művek készítői közül egy, a végleges építési terv készítésére ajánlatba hozassék, a bizottság. máj napon tartott zárülésében titkos szavazás útján, 8 szavazat közül 7 szavazattal kimondá, hogy a beérkezett tervvázlatokban kitüntetett kiváló szakképzettség alapján Ybl Miklós budapesti építész ajánlja a végleges tervek elkészítésére a nagyméltóságú m. királyi Belügyminister urnak.

b) A Herminatéren épüendő dalműház építési programja, vonatkozással Ybl Miklós építész legjobbnak ítélt vázlatára, javaslatba hozva a bíráló bizottság által a következő:

1. Elhelyezés: Előtér: Szükséges, hogy az előtér 6° — 7° legyen, vagyis 24 — 25° a sugárut szélességét beleértve.

Utczák: Miután a vázlaton az utczák 9° , illetőleg 6° szélességűek, mint programmszerűek meghagyandók.

I. RÉSZ.

N é z ő t é r.

2. A kocsifeljárát legyen elhelyezve a főhomlokzaton; a nyugati oldalon leendő Felső kocsifeljárata; a keleti oldalon pedig az igazgatóság kocsifeljárata, mely utóbbi ünnepélyek alkalmával a főherczegek, ministerek s városi hatóság által is használható volna.

3. Gyalogki- s bejárók: Kettő a páholy és földszinti közönségnek; kettő a III. és IV. emeleti közönségnek; két tartalék kijáró a földszintből a páholyok alatt a királyi és igazgatósági előcsarnokokon keresztül a szabadba, ez utóbbiak veszély esetére.

A kijárások szélessége: Földszint $6'$, az I-ső és II-ik emeleten $4' 6''$; a III. és IV-dik emeleten ismét $6'$; megjegyeztetvén, hogy az ajtók mind kifelé nyílnak legyenek, a lakatok pedig mind egy kulcsra zárhatók.

4. A nagy csarnok Ybl vázlatában teljesen kielégítőleg levén tervezve, erre nézve észrevétel fenn nem forog.

5. A nagy csarnokban s annak közelében legyen elhelyezve:

- a) Az őrség szobája.
- b) A tiszt szobája.
- c) A rendőr legénység szobája.
- d) A rendőr biztos szobája.
- e) Egy szoba az orvosnak.
- f) Kapus-páholy.

g) Négy pénztári helyiség, melyek közül kettő nappali pénztárul használandó; de ugyanezen helyiségek este a III. és IV. emeleti közönség számára lesznek nyitva; a másik két pénztári helyiség a nagy csarnokban helyeztetvén el, a páholy- és földszinti közönség által lesz használandó.

A pénztárak előtt tágas előtér s Queue kívántatik.

6. Lépcsőzetek:

- a) Egy diszlepcső.
- b) Két lépcső a III. és IV. emeletbe a padlásig.
- c) Az udvari páholy lépcsője.

- d) Az igazgatóság lépcsője.
 e) Két lépcső a színészek számára.
 f) A páholy folyosók összeköttetésére szolgáló lépcsők a IV-dik emeletbe vitessenek, úgy azonban, hogy a III-ik emeleten el lehessen azokat zárni.
 g) Két lépcső jobbra-balra a színpad közelében a szereplők számára, 4 láb szélességgel. A méretek különben Ybl vázlatában helyesek lévén, ezekre nincsen észrevétel.
 7. A szünetelő csarnokok helyesen levén tervezve, ezekre megjegyzést tenni szükségtelen.
 8. A folyosók és páholyok magassága a vázlat szerint 8' belső világosságban állapították meg, a páholy örök fülkei helyesen tervezvék.
 9. A színházat látogatók számára tervezett ruhatárak helyesek lévén azokra nincsen észrevétel.
 10. Az árnyékszékek s vizeldék programmszerűleg levén tervezve, azokra észrevétel nincsen.
 11. Páholyok:

Támlaszékek	}	helyes méretekkel és elosztással vannak tervezve; a páholyok kőnyök fala ne legyen felette magas és kidomborodó szerkezettel birjon.
Zártszékek		
Erkélyszékek		

Állóhely a földszinten csak 60 személyre, a IV-ik emeleten 80 személyre legyen, a megmaradó hely zártszékekkel változtatandó át.

Figyelembe ajánlatik az építész urnak a bécsi ünnepély páholy szerkezete, melyből esetleg a dalműszínházban rendezett táncvígalmak alkalmával lépcsőn a földszintre jutbat az udvar.

12. A zenekar nagysága legyen 20—21 □ öl, mélyen fektetve, úgy mint Münchenben.
 13. A királyi páholy s tartozékai helyesen levén tervezve, azokra észrevételt nem szükséges tenni.
 14. A hangviszonylatra nézve, miután az méretek szerint meg nem ítéltető, elkerülendő mind az a mi netalán hátrányos, s felhasználandó mind az, a mi előnyös befolyással birhat ez irányban. Kupola-szerű menyezet, kettős deszkázat, függönyök s kidomborodó ékítmények e tekintetben mint czélszerű segéd-eszközök ajánlhatók.

15. A fűtésre nézve hővizfűtés alkalmazandó, elegendő számú s jól elhelyezett kályhák segélyével, miután e módon nélkülözhető a gőzgép s a fűtés maga is igen kevésbe fogna kerülni.

Az egyes szobák s mellék helyiségek egyszerű kályhák segélyével fűtendőek.

16. A szellőztetés a légszuszvilágítással összeköttetésbe hozott aspiratio által eszközzendő, úgy amint az Bécsben az ujonnan épült vig operában Holdorf és Bruckner szerint alkalmazva van, a hol 24,000 forintba került a szellőztetés berendezése.

17 A világítás légszuszcsillár által eszközzendő, úgy mint Bécsben a vig operában (az egész világítási készülék ára 16,000 frt.) megjegyeztetvén, hogy a kőnyökfalakon lángok ne alkalmaztassanak: a zenekar pedig olajlámpák segélyével világítassék.

18. A vízvezeték berendezésére tűzbiztossági tekintetben kéressék fel gróf Széchényi Ödön, megjegyeztetvén, hogy vitzartó medencéknek a padláson való elhelyezése minden körülmények között kívántatik.

II. RÉSZ.

Színpad, igazgatóság, működő személyzet, s. a. t.

19. A színpad Ybl vázlata szerint a programmszerű helyes méretekkel bir; megjegyeztetik azonban, hogy tágas hátsó színpadra van szükség, kettős ajtóval s lejtővel.

20. A pinczében elhelyezendőek:

- a) A fűtésre szolgáló kályhák.
 b) Fa és kőszén raktárak
 c) Légcsatornák.
 d) Műhelyek az asztalos, gépész, aranyozó, cachirozó számára (5° hosszú s 3° széles legalább) mindenesetre egyenes összeköttetésben a színpaddal.
 e) Jobbra balra öltözők 200 Statista és Statistanő számára.
 f) A fizikus dolgozója, szellőztető kéménnyel.

- g) A világítást gondozó tágas helyisége a gázórákkal.
- h) A házmester lakása 2 szoba, konyha.
- i) A tűzőrök lakása 2 szoba, konyha.
- k) Az egész hátulsó rész (a szinpad mögött) diszlet illetőleg állvány raktár.

A nagy előcsarnok földszinti talaja 32 lábba a Duna szempontja felett fektessék, a pincze talaja 20 lábba alúl nem fektethető.

21. Földszint legyen elhelyezve:

- a) Jobbra és balra a szinpadtól a kardalok és kardaloknők öltözői.
- b) Két hangoló terem 40 és 40 személyre, egyenes összeköttetésben a zenekarral; a mely helyiségekben lesznek elhelyezve a hangszerek s a zenészek felső öltönyei is.
- c) Az őrmester páholya a színészek lépcsőinél.
- d) A fodrásznak egy tágasabb helyiség, a hol dolgozik s az álhajákat elhelyezi.
- e) Az egész hátsó rész függöny raktár.

22. A félemeleten legyen elhelyezve:

- a) Jobbra és balra a szinpadtól a Solisták öltözői; és pedig 8 kisebb szoba, 2 nagyobb.
- b) Szünetelő szoba a karmester, rendező, ügyelő számára.
- c) Egy csinos s meglehetősen tágas szünetelő csarnok a Solisták számára.
- d) A földszinten az egész hátulsó rész 3 részre oszlik, mely részek mindegyikének hossza 8 szélessége 7° 3' alul ne legyen, magassága pedig megfelelően a coulissák magasságának; e három részből a középső kezelő tér, illetőleg meghosszabbított szinpad gyanánt használtatik, az oldal részek diszlet raktárakul szolgálnak.

23. Az első emeleten legyen elhelyezve:

- a) A ballet személyzet öltözői jobbra és balra.
- b) A mennyiben a tér kiadná, két kis szoba a solista tánczosok vagy tánczosnők öltözőiül.
- c) Könyvtár — tűzmentesen és eléggé tágasan.
- d) Az egész hátulsó rész, diszlet raktár és hátsó szinpad.

24) A II-ik emeleten legyen elhelyezve:

A keleti oldalon az igazgatóság lépcsőjénél:

a) Előszoba.	}	Intendáns
és
igazgató
b) Váróterem.		
c) Fogadó szoba		
d) Dolgozó terem		
e) Titkár szoba	}	Az igazgató elő-
szobájából nyíló.
f) Irnokok szobája		

A nyugati oldalon:

g) A számvevő	}	szobái
a középső nagyobb.
h) A pénztárnok		
i) Az ellenőr		

k) gazdasági főfelügyelő, vagy

l) administratív igazgató.

A hátulsó rész diszlet raktár s hátsó szinpad mint felebb.

25. A III-ik emeleten legyen elhelyezve:

- a) Egy nagyobb szoba a jegykészítőnek
- b) Egy szoba a kiszedőnek és ellenőrnek
- c) Egy másoló terem 3 ablakra; — mind ezen három helyiség a nyugati oldalon, szoba lépcső által az alatta fekvő számvevői s. a. t. helyiségekkel egybe kötve;

d) Tanácskozó terem

e) A rendezők szobái, kisebbek.

f) A karnagyok szobái, kisebbek.

g) Ügyelő szobája kisebb.

h) A gépész szobája.

i) A gépész munkásainak egy nagyobb szoba.

m)

n) a magányénekesek próbatermei mind egyike 2 ablakkal, s ha lehet elszórtan elhelyezve,
o) hogy egymást ne zavarják.

p)

r) Egy szoba a kartanitónak.

s) Egy terem táncpróbáknak lejtett padlóval.

t) Terem összpróbáknak.

u) Terem a karpróbák számára; az s. t. u. alatti 3 terem a hátulsó részben helyezendő el, különös tekintettel a táncpróba s összpróba-termek biztonságára s hord képességére.

26. A IV. emeletben legyen elhelyezve :

a) Szoba a jelmezmesternek.

b) Műhely 2 szabónak.

c) Műhely 10 szabónak.

d) Kis rakhely új jelmezeknek.

e) Kis rakhely drága jelmezeknek és ékszereknek.

f) Kis rakhely kelmék elhelyezésére.

g) Fegyver és hadiszertár.

h) Leeresztő kosár a jelmeztárból, melyből minden egyes emeleten az odatartozó csomagok kiszedhetők.

i) Az egész hátulsó rész, körülbelül 200□ öl területtel, jelmeztárul rendezendő be.

27. Az V. emeleten, illetőleg padlás alatt elhelyezendő :

a) Festőterem 7° 3' széles, 24° hosszú, tűzmentes melegítő helylyel a festékeknek.

b) Egy kisebb szoba a festőnek ;

c) Egy 7° széles nyílás (két fal között) illetőleg leeresztő, melyen át a kész függőnyök a festőteremből egyenesen a szinpadra bocsáttatnak le.

d) Tartalék raktár, és butor raktár, — egy leeresztő s felvonó szerkezettel, melyen át a butorok a szinpad közelébe lebocsáttatnak s előadás után ismét felvonattatnak.

Megjegyezzük a tervekészítő tájékoztatásul, hogy a padlást semmire sem szabad használni ; annak üresen kell maradnia ; többé nem használható tárgyak adassanak, illetőleg pusztittassanak el.

28. Tűzmentesség tekintetében, a mint az a programmban ki volt mondva, az kívánatik, hogy a dalműház egyes részei, csarnok, nézőtér, szinpad, hátulsó raktár helyiség, — tűzmentesen — falak, vasajtók s drót függőnyök által legyenek egymástól elválasztva.

29. A homlokzatot illetőleg kívánatos, hogy a legjobb olasz renaissancé stýlben, egyszerűen s nyugodtan legyen tartva.

A főhomlokzat legyen kőburkolattal ellátva.

Az oldal homlokzatok fél hidraulikus vakolattal legyenek vakolva, de a párkányzatok kőből legyenek előállítva ; valamint a lábázat szinte kőből készítenőd.

Küldiszítményeket, szobrokat és domborműveket gypsből vagy cementből előállítani nem szabad ; a felebb említettek készüljenek kőből vagy terra cottából.

30. A költségvetést illetőleg kimondatik, hogy az semmi esetre az előirt két milliót túl ne haladja tekintettel erre legezlszerűbb volna, ha a művezetői díj fix összegben állapíttatnék meg, mely

összeg változást nem fogna szenvedni, sem a költségvetés túllépése által, valamint az esetben sem, ha a valóságos költség a költségvetéssel szemben megtakarítást eredményezne.

31. A végleges terv s költségvetés készüljön el Augusztus 15-re, ezután Augusztus végeig történjenek meg az egyes munkákra vonatkozó szerződések s az építést megelőző előkészületek; az építés maga megkezdendő volna :

1874. September hó 1-én a mely évben be volna fejezhető az alap lerakás ; az erre szükséges költség :	200,000 frt.
1875. végeig, az épület tető alá volna hozandó ; az erre szükséges költség .	800,000 frt.
1876. évben az épület részletes elkészítése volna megkezdendő s egyszersmind megkötendő a szerződések a gépészszel s díszlet festővel ; erre szükséges költség .	500,000 frt.
1877-ben körülbelül Oktober haváig elkészülhetne a dalszínház s meg is nyitathatik ; a szükséges költség ez évben .	500,000 frt.
Összes költség .	2,000,000 frt.

Megjegyezzük hogy az 1876. és 1877-ik évre itt tervezett munkálatok — szerény véleményünk szerint — a körülményekhez képest el is halaszthatók, miután fődolognak s kelléknek azt tartja a bizottság, hogy az építmény maga tető alá kerüljön, mely állapotban, ha például 1 vagy 2 évig meg is maradna az semmi veszélylyel sőt haszonnal járna, mert az épület annál tökéletesebben kiszárad. Ehhez hasonló eljárást nagyobb szerű építményeknél más országokban is szoktak követni.

32. Végre kívánatosnak tartaná a bizottság, ha az építkezés vezetésére s ellenőrzése céljából egy felügyelő bizottság szervezetenék, mely legfeljebb 7 tagból állana.

E bizottság hatásköre a következőkre terjeszkedhetnék ki :

1. Az építkezés megkezdéséhez szükséges előkészületek megtétele, milyenek az építési hely elrendezése, s az illető hatóságokkal ez érdeemben folytatandó tárgyalások.

2. Az elkészült tervek átvizsgálása s megítélése annak: vajjon megfelelnek-e az építési utasításban elősorolt követelményeknek.

3. Az építést vezető építészszel a művezetői díj iránt kötendő szerződés pontozatainak megállapítása.

4. Az építési tervek a hatóság által történendő mennél gyorsabb jóváhagyásának kieszközlése.

5. Javaslatot tenni az iránt, mi módon eszközöltessék az építés maga, egy általános vállalkozóval-e, vagy pedig egységi árak szerint az egyes vállalkozókkal illetőleg iparosokkal kötendő szerződések segítségével.

6. A Minister által jóváhagyott módozat szerint, előre bocsátott pályázat nyomán megkötni az illető szerződést vagy szerződéseket.

7. A megkezdett építkezés alatt megtenni mind azt mi az építkezés vezetésére és ellenőrzése céljából szükséges.

E bizottságon kívül még szükséges volna egy ellenőr kinevezése, a ki a teljesített munka mennyiségét ellenőrizné, a vállalkozók által benyújtott kereseti kimutatásokkal szemben.

33. Végre szükségesnek tartja a bíráló bizottság felemlíteni, miszerint a netalán felmerülhető s utóbb alig helyrehozható hibák elkerülése céljából, — a végleges terveket elkészítő építésznek, ez esetben Ybl Miklós urnak, az illető hatóság által egy biztos adatok nyomán kidolgozott fekráj és lejt méreti kimutatás volna kiszolgáltatandó.

A bíráló bizottságnak most közlött határozata és javaslatai alapján a végleges építési terv készítésével Ybl Miklós budapesti építész lett a nagyméltóságú magyar kir.

Belügyminister által megbizva, ki ezen megbizásnak megfelelőleg a terveket 1874. évi november havában be is mutatta.

E tervek, valamint az építésre vonatkozó javaslatok Ő felsége által legkegyelmesebben jóváhagyatván, az építkezések kivitelének vezetésével a magyar kir. Ministerelnök ur bízott meg és egyszersmind elrendeltetett, hogy az építkezések foganatba vétessenek.

Továbbá elrendelni méltóztatott Ő Felsége, hogy a foganatba veendő építés előmunkáinak megtételére, valamint az építés vezetésére és ellenőrzésére egy felügyelő bizottság kineveztessek s e mellé egy műszaki ellenőrző közeg rendeltessék.

Ez építész bizottság elnökévé báró Podmaniczky Frigyes; szavazattal bíró tagokul pedig: Ribáry József ministeri tanácsos, Szumrák Pál közmunka tanácsi tag, Gerlóczy Károly, alpolgármester, Ország Sándor, osztály-tanácsos, Szigligeti Ede, szingazgató, Veber Antal, építész, Szupp Ferencz, várkapitány és Ybl Miklós az építést vezető építész, urak neveztettek ki. A műszaki ellenőrzés teljesítésével pedig Zofahl Gusztáv főmérnök bízott meg.

A bizottság működését legközelebb megindítván, a m. kir. dalműház oly rég óta óhajtott felépítése valósággá leendő és az építési munkálatok még az 1875. év folyamában, a helyszínén, a sugárut mentében fekvő Hermina-téren tényleg meg fognak indíttatni.

2. A népszínház.

A népszínház építésére kiszemelt, a kerepesi ut, nagy körut és bodzafa-uteza összefolyási pontjain fekvő telek, a múlt évi jelentésünkben részletesen kifejtett tárgyalások alapján a népszínházi bizottság rendelkezése alá jutván, ez egy megfelelő terv készítésével Fellner Nándor bécsi építészt bízta meg.

Fellner építész e megbizásnak megfelelőleg terveit 1874. január havában be is mutatta.

A bizottság a tervet elfogadván, egyrészt az építés vezetésével Fellner építészt bízta meg, másrészt több vállalkozókkal lépett érintkezésbe, kik a színháznak az elfogadott terv szerinti kiépítése iránt ajánlataikat 1874. évi január 18-án be is mutatták.

Ez ajánlatok azonban részint tulhaladván, részint megütvén az előírányzott 680.000 frtnyi összeget, a bizottságnak számolnia kellett azon pénzerőkkel, melyekkel e célra rendelkezhetett.

A népszínházi alap január 20-án 546,415 frt 19 krból állott, melyből levonva a teleknek 62.000 frt árát, a bizottság tulajdonképen csak 484,415 frttal rendelkezett. Ez összeget összehasonlítván a fentkimutatott 680,000 frt építési költséggel és az építésznek kikötött 42,000 frtnyi jutalomdíjával, összesen tehát 720,825 frtnyi kiadással, egy 240,000 frtnyi hiány mutatkozott.

Ily nagy hiánnyal szemben a tervek módosítását határozá el, nehogy ujabbi halogatás elejtesse magát az eszmét is.

E módosítások folytán az eredetileg tervezett 2 szárnyépület elejtetett, a színpad mélyéből 20 ölnyi tér elmesztetett s egyáltalában minden lehető megtakarítások esz-

közöltettek, úgy hogy az újabban készült terv szerint az építési költségnél körülbelül 60.000 frt. meggazdálkodtatnék.

A színháznak, az ekként módosított tervek szerint leendő kiépítésére új pályázat kihirdetett, melynek eredményeként Buzzi és Kéler építő mesterek a színház építését és annak teljes felszerelését, a színpad gépezetének és diszitményének kivételével, 588,000 forintért vállalták el.

E szerződés folytán a munkálatok 1874. évi tavaszán meg is indították és anynyira haladtak, hogy az épület még a téli idény beállta előtt fedél alá hozatott.

A népszínház összes költsége a következő:

a) a fennkimutatott építési költség	588.000	frt
b) az építész tiszteletdíjja	42.000	„
c) a színpad felszerelése	30.000	„
d) a telek vételára	62.000	„

Összesen tehát: 722.000 frt.

Evvel összehasonlítván a rendelkezésre álló alapot, mely az időközi kamatokkal együtt kerek számban legfeljebb 550.000 frtra tehető, még most is 174.000 frt hiány mutatkozik.

E hiány mikénti fedezése iránti gondoskodás képezi most a bizottság főfeladatát melynek sikeres megoldásától függ, hogy a tényleg készen álló épület, rendeltetéséhez képest színházzá fel is avattassék.

3. A királyi várkert rendezése.

Hogy a királyi várkertnek, a Dunára néző keleti részének rendezése fogantatba vétethessék, mindenek előtt szükséges volt azon rozzant házsor tulajdonát megszerezni, mely eddig annak határvonalát képezé.

Ily épület összesen 8 volt, melyek mai napig részint barátságos egyesség, részint kisajátítás útján a magyar szent korona részére meg is szereztettek.

Ez épületek a következők:

Ház szám	Eddigi tulajdonos neve	Térfogat	Hány emeletes	Kisajátítási v. egyességi ár
77.	Gróf Andrassy Manó	323 ⁰ 5' 9"	egy emeletes	100.000 frt
78.	Ugyanaz	335 ⁰ 2' 9"	egy emeletes	100.000 „
80.	Neusz Tódor	55 ⁰ 0' 2"	két emeletes	60.000 „
81.	Sauerpreis N.	33 ⁰ 2' 0"	egy emeletes	41.000 „
82.	Goigner Emilia	55 ⁰ 3' 6"	egy emeletes	28.000 „
83.	Fehérvári N.	23 ⁰ 3' 9"	egy emeletes	11 500 „
84.	Stern és Haas	54 ⁰ 3' 9"	egy emeletes	25.000 „
75.	Tiszántuli református egyház terület „Debreczen“ szálloda	321 ⁰ 4' 10"	két emeletes	160.000 „
	Összesen	1203 ⁰ 2' 6"		525.500 frt

E házak sorába tartozik még a 79. sz. alatt létező mai udvari vízvezeték épülete is, mely azonban egyszerűen más helyen építendő.

Továbbá ide tartozik még a 85. számú háznak, a mellette elvonuló lépcső feletti része, valamint azon túl levő csekély telekterülete, mely azonban 14.000 forint kártalanítás mellett a tulajdonos Szabó Antaltól szinte megszerzett.

Ekként a várkert mentében levő egész ház sor a „Széchényi“ szállodától a „Debreczen“ szálloda befoglalásával, az új építkezések kivételére már rendelkezésre áll.

A végleges tervek készítésével Ybl Miklós építész bízott meg, ki azokat November havában elkészíté és bemutatá.

E tervezetet Ő Felsége legkegyelmesebben jóváhagyni, a munkálatok kivételének vezetésével a Ministerelnök ur ő Excellenciáját megbizni és megengedni méltóztatott, hogy az építkezések azonnal fogamatba vétessenek.

Együttal elrendelni méltóztatott továbbá Ő Felségének, hogy a fogamatba veendő építés előmunkálatainak megtételére, a költségvetés végleges megállapítására és az építés közvetlen vezetésére egy felügyelő bizottság és egy műszaki ellenőrző közeg kinevezessék.

E bizottság báró Podmaniczky Frigyes elnökle alatt Tarkovich József és Ország Sándor osztálytanácsosokból, Szupp Ferencz várkapitány és Ybl Miklós építész urakból áll. A műszaki ellenőrzéssel pedig Zofahl Gusztáv főmérnök bízott meg.

A véglegesen helybenhagyott terv szerint a „Széchényi“ szállodától a „Debreczen“ szállodáig a Duna mentében egy 155 öl hosszasságú „arcade“-szerű építmény fog elvonulni, melynek két végpontját egy-egy három emeletes szárnyépület képezendi. Maga az építmény két kimagasló pavillon által fog megszakittatni és 43 boltozatot tartalmazand.

E pavillonok egyike lépcsőházul szolgál, a palotának a Duna parttal leendő összeköttetésére. A boltok az idő kívánalmainak megfelelőleg vannak berendezve, és az eladási helyiségen kívül egy kis szoba, lépcsőzet és raktárból állannak.

A két szárnyépület közt a felső, mely a „Széchényi“ szállodával áll szemben, 53 szobát tartalmaz, melyek udvari ezélokra lesznek felhasználandók; az alsó 47 szobával birand, melyek valószínűleg bérbe lesznek adandók.

Az építmény akként van tervezve, hogy a boltsorozat felett, a kert magaslatában egy terace alkalmaztatik, mely olasz folyondárokkal diszítve, egyrészt a meglevő kerttel másrészt a két szárnyépülettel összhangzásba hozatik, mi által az egész műnek az egység és összetartozóság jellege biztosittatik.

Az arcadeszerű építmény által a királyi várkert festői hatása kétségtelenül még inkább emeltetik s az egész oly diszes alakzatot nyerend, mely különösen a pesti partról tekintve, úgy nagyszerűségre mint szépségre nézve ritka látványt nyujtand.

A fenn említett bizottság működését megindítá s a rozzant házak lerombolása már Február havában fog megkezdetni, úgy hogy a nagy mű, — melynek költsége 900.000 forintban van előirányozva — legalább részben még ez idén fog valósittatni.

4. A Svábhegy.

A budai városmajor végpontjától a Svábhegy magaslatára tervezett fogaskerekű vaspálya, melynek létrejöttét már mult évi jelentésünkben volt szerencsénk jelezni, 1874.

évi Julius elején ünnepélyesen megnyitvatván és a forgalomnak átadatván, Buda kies hegyvidéke részére korszakot alkotott s a könnyű és biztos közlekedés a lefolyt nyár utolsó hónapjaiban több látogatót hozott a hegy magaslatára, mint az előtt számos évek hosszú sora.

A társaság, mely a vaspályát felépíté, saját érdeke szempontjából, minden irányban kezdeményezett és indítványozott, hogy a környéket, melyhez pályája vezet, emelje és az élvezetet és kényelmet biztosítsa.

Nagy terjedelmű birtokokat vásárolván, azoknak felosztási tervzetét készítetté, mely a tanács és fővárosi hatóság vegyes bizottsága által átvizsgáltatván, csekély módosításokkal helybenhagyatott.

E tervzet szerint a társaság ingatlan tulajdona két főcsoportra oszlik, melyek egyike az Eötvös-nyaraló feletti, másika az azon alatti telkeket foglalja magában.

Az Eötvös-nyaralón felüli terület 110 telekre osztatik, melyekhez a hozzá férhetés új árnyékos utak által könnyítettik.

Ezen telekcsoport a Svábhegynek azon részét foglalja magában, mely az Eötvös-völgytől kezdve azon magasiatig terjed, a melyen a Széchényi-emplék áll.

A második csoport az indóházától jobbra és balra elterülő telkeket, valamint a Simonyi-féle telkeket foglalja magában és 52 telekrészletre lesz felosztandó.

E második csoportban létezend azon főkocsiút, mely a Svábhegyet, a „disznófő, és Zugligettel köti össze. Ez út egyrészt az indóház előtti, másrészt a Rózsaági-féle nyaraló előtti szabad térről indul ki, s e telek mögött találja egyesülését oly formán, hogy innen a Libasinszky és Simonyi-féle telkeket keresztül szelvén és a Tüersch-féle rétnek felső részét, úgy a Wahrmann-féle telket is érintvén, a Kern-féle nyaraló melletti magaslatra vezet, a hol ismét két részre ágazik; az egyik a Disznófőhöz, a másik pedig a Csillagvölgyön által a Zugligetbe fog irányulni.

A vegyes bizottság még kikötötte, hogy az utak a jövő forgalomra való tekintettel legalább 3 öl szélességgel birjanak.

A Svábhegy emelése s illetőleg a város tulajdonát képező telkek befásítása iránt a fővárosi hatóság részéről is tétettek intézkedések, a mennyiben úgy a templomot és iskolaházat környező kopár-térnek, valamint a Tóth-féle rétnek befásítása és sétányá leendő átalakítása már elhatározatott.

Szemben e lendülettel s különösen azon körülménnyel, hogy a társaság még ez év folyamán nyaralókat és villákat szándékozik építeni, — 3 villára az építési engedély már ki is adatott; — bizonyosan jogosult azon remény, hogy a főváros e kies hegyvidéke mindinkább látogattatván, kedveltebb üdülési helyévé váland a fővárosi lakósságnak.

5. Közraktárak.

Alig van eszme, mely utóbbi időkben a fővárosi, de különösen a kereskedelmi körökben nagyobb érdekeltséggel és élénkséggel lett volna megvitatva, mint a közraktárak létesítésének eszméje.

Egyre nézve a döntő körök ép úgy, mint az egész közvélemény határozott megállapodásra jutottak, hogy a közraktárak felállítását a főváros, sőt az egész ország keres-

kedelmi érdekeinek veszélyes kockáztatása nélkül távolra elhalasztani nem szabad, mely általános meggyőződés még újabb táplálékot nyert, a főváros hatósága által a múlt nyáron összehívott kereskedelmi enquete szakértő véleményei és nyilatkozatai folytán.

A fővárosi közmunkák tanácsa már évekkel ezelőtt foglalkozott ez eszme gyakorlati megoldásával, midőn a főváros balparti területének általános szabályozási és beosztási tervzetének megállapításán dolgozott.

A közraktárak helyének kijelölése tekintetéből azonban oly tényekkel látta magát szemben, melyeket figyelmen kívül nem hagyhatott.

Ilyenek voltak a kormány által nagy pénzáldozatokkal előállított vámház, és az összekötő vaspályának és vaspálya hidnak vonalai. — E három intézmény a mint egyrészt a kereskedelem éltető eleme nélkül a hozzájuk kötött reményeknek egyáltalában meg nem felelne, ugy másrészt midőn a kereskedelem javára szolgálendő újabb intézményről van szó, ez csak az előbbieik szomszédságában s azokat kiegészítve, válhat sikeressé.

A közraktáraknak a feldunason leendő elhelyezése megpendített ugyan, de eltekintve attól, hogy ott már vannak silok — melyek az ottani malmok igényeinek megfelelnek, azoknak az al-Dunaparton történt elhelyezésére a fennérintett 3 megváltozhatlan tény és részben azon körülmény is indokul szolgált, hogy a folyam két partja a hid által kapcsolatba hozatván, a szembes budai part, illetőleg a Lagymányos is alkalmas térül szolgál, különösen iparvállalatok elhelyezésére.

Midőn emélfogva a magyar kir. ipar- és kereskedelmi Minister ur, Érkövy Adolf, Házmán Ferencz és Prileszky Tádé országgyűlési képviselők, mint az 1872-ben tervezett első magyar áruraktározó részvénytársulat engedményessei kérelme folytán 1874. évi Augustus 1-ére értekezletet hívott össze, a fővárosi közmunkák tanácsának képviselőiben megjelent báró Podmaniczky Frigyes alelnök nemesak a fennjelzett álláspontot foglala el, hanem az eszme valósitására irányzott tervezeteket is mutatott be.

Ezen tervezet szerint a közraktárak a Dunapart mentében a fővámház és a nagy körut kiszakadásánál tervezett szabad tér közt levő területen körülbelül 400 ölnyi hosszúságban és 38 öl szélességben volnának előállitandók, akként hogy a közraktárak és a legközelebbi házsor között még 18 öl szélességű közlekedési ut maradna fenn, melyből 4 öl a gyalogjárdákra esnék 14 öl pedig a kocsi forgalom közvetítésére szolgálna.

A közraktáraknak a legközelebbi vasuti indóházzal sinek útján leendő összekötése a kormány ebbeli tervezete szerint eszközöltetnék. — Az emelőgépek akként alkalmazandók, hogy azok alatt a vasuti vonatok akadálytalanul közlekedhessenek

A kőolaj, borszesz és egyéb gyulékony anyagok elhelyezésére szolgálendő mélyüreges (cisternák) az összkötő vaspálya vonala alatt a soroksári Duna-ág mentében lesznek elhelyezendők.

A közraktári épületek a következő részekből állnának és elállitások hozzávetőleg a következő költségeket igényelné:

1-ör. Egy 24° hosszú és 8° széles egy emeletes, vagy 18° hosszú és 8° széles két emeletes kezelési épület, kerülne 48.000 forintba.

2-ör. Két párhuzamos nyitott raktárépület 55 öl hosszúságban és 9¹/₃ öl szé-

lességben, 26.000 □ láb területtel és 52.000 mázsa áru elhelyezésére, kerülne 128.500 forintba.

3-or. Két párhuzamos 88 öl hosszú és $9\frac{1}{3}^o$ széles három emeletes raktár-épüle 292.800 □láb térfogattal 585.600 mázsa elhelyezésére, kerülne 1,006.600 forintba.

4-er. Sylos- vagy gabna-szelelő raktár 180.000 mérő gabona számára, kerülne 590.200 forintba.

5-ör. Egy vizemelő gépház kerülne 30.000 forintba.

A most kimutatott költséghez, összesen 1,803.300 forinthoz még hozzá számítandók :

a) 600 folyóöl hosszasságu feltöltés	523.000	frt
b) 600 folyó öl hosszasságu támfalépítés	786.300	„
c) Az épületek közti 5 pár vasuti vágány	120.000	„
d) Közönséges kocsitak, gránitburkolattal	39.000	„
e) Emelő gépekre	70.000	„
f) Építési felügyeletre 3%	100.250	„
g) Előre nem látott költségekre	10.000	„

s így az összes költség 3,451.850 frt vagy is

kerek számban 3,460.000 forintban jelentkeznek.

A tervzetnek akár a most jelzett körvonalokban, akár más módon leendő tényleges végrehajása iránt azonban — habár a tárgyalások kétségtelenül folyamatban vannak — sem a magas kormány, sem a fennebb említett magánvállalkozók részéről újabb döntő lépések tudtunkkal mindeddig nem történtek s így csak azon óhajnak adhatunk kifejezést, vajha legalább a legközelebbi évben volnánk oly szerencsések, ezen a főváros kereskedelmi érdekében égető szükségét képező s így közvetve a főváros felvirágoztatására szolgáló ügyben, kedvező eredmény vagy legalább örvendetes haladásról jelentést tehetni.

3. Az Orczy-kert rendezése.

A fővárosi közmunkák tanácsa által még 1873-ban lett a Ludoviceum előtti nagy szabad tér rendezésére vonatkozó tervzet a nagyméltóságú magy. kir. honvédelmi Minister urnak bemutatva, ki e javaslatot nem csak helybenhagyni, hanem egyszersmint az Orczy-kert rendezését is kilátásba helyezni sziveskedett. — A Minister ur azonban egyszersmind megjegyzé, hogy e czélok elérésére évenként csak 1000 forint állván rendelkezésre, a szükségessé válандó rendezések is, csak e körülmény figyelembevételével lesznek végrehajthatók.

Szem előtt tartva e nyilatkozatot, másrészt meg levén győződve, hogy a főváros ezen részének fejlődése és szabályozása az Orczy-kert rendezésével a legszorosabb összefüggésben áll, a közmunkák tanácsa egy oly rendezési javaslatot mutatott be, mely által a rendezés költségei tökéletesen fedeztetnének.

A javaslat a következő :

Az Orczy-kert a jelenlegi magas fal helyett a tervben kitüntetett módon házak által volna övezendő, mely czélra 1-ször a Ludoviceum és örömvölgy-uteza felé a kertből egy szalagban 12 öl mélységü terület elvétetnék, 2-szor a marhavásártér felöli olda-

lon a mai nap is katonai célokra szolgáló 25 öl mélyességű és 130 öl hosszáságú telek vétetnek el, mely a jövőben szinte katonai, illetőleg honvédi célokra lesz felhasználandó. 3-szor. Az üllői ut sarkától befelé elnyúló 20 öl kosszaságú terület ismét magán házhelyké lesz átalakítandó.

Ezen elrendezés elfogadása esetében mi mellett az Orczy-kert még mindig 40 holdat meghaladó területtel birand, a következő telkek lesznek értékesíthetők :

a) a Ludoviceum-utcában	2240 □öl a 12 frt	= 26.880 frt
b) az örömvölgy-utcában	3306 □öl a 9 frt	= 29.754 frt
c) a vásártér és üllői uton	2026 □öl a 15 frt	= 10.390 frt

Összesen tehát 7572 □öl terület 67.024 frt értékkel.

E házhelyek oly feltétel alatt volnának elárusítandók, hogy a vevő köteles az Orczy-kert felé, az új vonalra, egy 9 láb magas falat építeni. — A házak legfeljebb egy emelet magasságra építhetők és akként állítandók, hogy az udvar a kert felé maradjon s így a Ludoviceum és örömvölgy-utcában az udvari szárnyépületek legalább 3 öl, a vásártéren és az üllői-úton pedig legalább 6 öl távolságban álljanak és homlokzattal birjanak. A kert felé tűzifalat hagyni nem szabad.

Áttérve a belső berendezésre, a következők emelendők ki: A Ludoviceum előtti tér, a múlt évben beterveztett terv szerint rendezendő.

Az üllőiut mentében levő honvédlaktanya és lovarda, a honvédség számára, a Ludoviceum jobb és bal oldalán fekvő telekrészek azonban magának az Académiának használatára tartandók fenn.

Azon kis és rozzant épületek, melyek jelenleg e telken léteznek, lebontandók és helyettük a főépület jobb oldalán egy, a mostani lovardához hasonló, nagyobb épület emelendő, mely nemesak a lebontott helyiségeket pótolná, hanem még tisztalakásokat is foglalna magában.

A honvédség részére fenntartott telkeken a szorlovetosztály legénysége és azokhoz tartozó lovak találnak helyet, s e mellett még 200 honvédhuszár és a megfelelő lovak számára egy újabb baraque laktanya volna építendő.

Mindenekelőtt szükséges, hogy az Academia előtti tér egy fal által kerítették be, mely utóbb (mint a Muzéum) rácsozattal lesz ellátandó.

A tér-kocsi utjai macadammal lesznek előállítandók.

Az Orczykertbe való bejárás a főépület két oldalára lesz szorítandó. — Az Orczykertbe kocsin vagy lovon járni tilos levén, a kocsik és omnibusok a kapu előtti térségen lesznek elhelyezendőek.

A lovardába vezető és a bal kapu előtt elterjedő lejtős feljártat eltávolítandó és az udvarba áthelyezendő.

Magában a kertben a kisebbítés folytán, szükségessé váló rendezési módosítások eszközöndők, miként azok a terveken tüzetesen jeleztettek. A szükséges fák és bokrok, a házhelyekké alakítandó részekből veendőek. A kert öntözésére, és a tó fenntartására egy kis légerőmű lesz felállítandó.

Mindezek eszközlése után kertész-lakás és ahhoz szükséges üvegház és istállók

lesznek építendőek a tervben kitüntetett helyeken. A kertész és vendéglős részére a Ludoviceum utczában külön bejárat nyitandó.

A leégett üvegház helyére Budapest főváros tervezete szerint egy új vendéglő építendő. — Ez oly vállalkozónak volna átengedendő, ki az épületet saját költségén emelné, ezt bizonyos időn által bérfizetés nélkül használná, és annak leteltével a Ludovica-Académia tulajdonába bocsájtaná.

Hasonló eljárás volna követendő a volt kis kocsma helyén soda és egyéb frissítők számára emelendő csarnokra nézve.

A most felsorolt rendezési munkálatok, és ugyan:

a) A Ludoviceum előtti tér rendezése	20,000	frt.
b) Az Orczy-kert átalakítása	10,000	„
c) Egy-két lóerejű gép felállítása	5,000	„
d) Kertészlak és üvegház építése	24,000	„
Összesen tehát	59,000	forint

költséget fognak okozni, mely összeg azonban a fentebb kitett, az eladandó házhelyekből befolyandó 67,024 forintban fedezetét találja.

E tervezet bemutatása mellett a tanács még kijelenté, hogy a munkálatokat saját technikai közegei által kész kivitetni és ellenőriztetni, mert meg van győződve, hogy ekként sikerülend az önmagában szép, kedvező fekvésű és üdülési helyül oly alkalmas Orczy-kertet a Ludovica-Académiának legkisebb terheltetése nélkül, oly állapotba helyezni, hogy az a főváros, s különösen a József- és Ferenczvárosok közönségének egy kedvelt mulatókertjévé változzék.

7. A ferencziek terének és uri utcza sarkán épített bazár.

A ferencziek terének és ur utczának sarkán állott Schneider-féle háznak eltávolítása két oknál fogva volt szükséges. Először azon folytonos veszélyek megszüntetése végett, melyek a közlekedés sűrűsége és az utcza szűk voltánál fogva úgy szólván naponként ismétlődtek, és másodsor, hogy az általános szabályozási terv szerint a hatvani utcza egyenes összeköttetésbe hozathassék a Dunaparttal, mi utóbb a Curiai épületnek lebontását és a Sebestyén utcza kiszélesbitését teendő szükségessé.

A Schneider-féle ház ez okoknál fogva 110,000 frtéért kisajátítván és lebontása 1874. Május és Junius hónapokban befejeztetvén, szükségessé vált a főváros egyik legélénkebb pontján annyival is inkább intézkedni, mert a megállapított szabályozás azonnali fogamatba vételéhez a viszonyok kedvezőtlen fordulata miatt semmi remény sem lehetett.

Az egyik cél a közlekedés könnyebbitése a lebontás által eléretett, lehetetlen volt azonban a főváros egyik legszebb pontján a Curia ócska tűzfalát és az ezáltal képezett disztelen szegletet meghagyni, annyival kevésbé, mert a Curia épületének lebontásának idejére nézve valószínűség sem létezett.

A közmunkák tanácsa ennél fogva elhatározta, hogy a szóban álló helyen, az általa kitűzött, a forgalmi igényeknek megfelelő szabályozási vonalon belül egy ideiglenes bazárt épített.

E bazár építésére nézve Festy Adolf építész ajánlatát elfogadhatónak találván, evvel szerződsre lépett, melynek főpontjai a következők:

1. Festy Adolf a bazárt saját költségén legfeljebb 1874 évi November 1-éig előállítja.

2. A bazár azonnal a fővárosi közmunkák tanácsa tulajdonába megy át.

3. A közmunkák tanácsa e bazár használatát vállalkozónak 4 évre, az az 1878. évi November 1-éig 500 frt. évi bér fizetése mellett biztosítja.

4. A mennyiben e 4 év leforgása után a szabályozás foganatosítása tekintetéből a bazár eltávolítása szükségessé válnék, köteles azt vállalkozó fél évi felmondás után kiüríteni.

5. Ha a 4 év lefolyta után a fenti eset be nem állana, a bazár használata további 6 évre, az az 1884. évi November hó 1-éig biztosított, oly feltétel alatt, hogy 1878-tól 1882-ig évenként 2000 forint, 1882-től pedig 1884-ig évenként 4000 forint bér lesz fizetendő.

6. Vállalkozó köteles a bazárt mindig jó karban tartani és tűzkár ellen biztosítani.

E szerződés 1874. Julius 2-án helybenhagyatván, Festy Adolf az építéshez azonnal hozzáfogott, úgy hogy az még a kikötött határidő előtt teljesen elkészült.

Ez által a közlekedés tetemes könnyebbségben részesítettett és a főváros küldisze is nyert, mert az önmagában csinos külsejű, habár ideiglenes épület által a szomszédos házak tűzfalai csaknem teljesen elfödettek.

8. Az ördögárok beboltoztatása.

Az ördögároknak, a főváros budai oldalára nézve oly nagy fontosságú beboltoztatásának munkálatai, melyek 1873-ban megindítottak, a lefolyt 1874-ik évben is kellő eréllyel folytattak.

E munkálatok a következők:

a) A horváthkerti színháztól az Áldássy-féle házig 85 folyó öl hosszúságban és 5 öl mélységben földkiásás eszközöltetett. — E földkiásás nagyobb részét dolomit kőtalajban volt végrehajtandó.

b) A Ferencz és Fehérsastér között a nyílt árokban 99 folyó öl hosszúságban a csatorna alapzat számára szinte földásások lettek végrehajtva. — E földmunkálatok nagy nehézséggel jártak, mert az árok a házak által nagyon meglevén szűkítve, daczára a legnagyobb elővigyázatnak két ház dőlt be. — Az egyik a vállalkozók, Buzzi és Kéler czég általa szabályozási vonalon ismét felépítettett, a másikért kárpotlás adatott és az utca képezésére szükségelt tér kisajátított.

c) A mult évből fennmaradt részben az iv utca és Ferencztér között 79 folyó ölben, továbbá az ujabban készült csatorna felett a Ferencz- és fehérsas terek között, valamint az iskolautezában 288 ölben, összesen 367 folyó öl hosszúságban, az utca magasságban feltöltések eszközöltettek; — valamint a Sz. János téri feljárókhöz szükségelt előmunkálatok is megindítottak.

d) A csatorna 274 folyó ölnyi hosszúságban építettett, ugyanazon részekben, hol miként fentebb jeleztük, — a földásások eszközöltettek úgy, hogy a csatorna a fehérsastértől az Áldássyházig körülbelül 610 folyó öl hosszúságban készen áll. — E csatorna csak két ponton van megszakítva: a Sz.-János hidnál, mert itt a felső árki vizek lefo-

lyása eszközendő még ideiglenesen, és a Wichtl-féle háznál, melynek tulajdonosa az építésnek mindeddig el nem háritott akadályokat készített. — A csatorna majdnem egész hosszában már használatban van, mert a házi mellécsatornák is legnagyobb részt már be vannak vezetve.

e) Elkészültek a Horváthkert mentében a Sz. János utczában a felépítmények, azaz kövezet és járda is; valamint teljesen helyreállítottak az átjárók a templom előtt, a Sz.-Jánostéren és egyéb helyeken.

A most felsorolt összes idej munkálatokért a kereseti kimutatások 230,054 frt. 24 kr-ra rúgnak, melyek fele részben a fővárosi pénzalap, részben a főváros házipénztára által viseltetnek.

A csatorna iránya az építkezés folyama alatt két helyen lett megváltoztatva.

Eredetileg ugyanis a csatorna a Ferencz- és fehérsastér között egyenes irányban volt tervezve, a létező házakon által. — E vonal a kisajátításokkal járó tetemes költségek folytán felhagyatott, s most a csatorna az eddigi árok mentében némi kanyarulattal fog építtetni.

A másik változtatás abban áll, hogy a csatorna az Áldássy-féle ház, illetőleg a Karácsonyi palota előtt az iskolautezából kiágazván, a vérmezőn által fog a Borsféle hidig vezetetni. — Ezáltal nem csak tetemes megtakarítás eszközöltetik, és az egész vidék a jövő szabályozásnak megfelelőbb alakzatot nyerend, hanem lehetségessé is válik, hogy a kész csatorna a nyílt árokkal még az 1875-ik év folyamában összeköttetésbe hozathassék.

A fehérsastér és Ráczfürdő közötti vonalban szükségelt kisajátításokra nézve az előmunkálatok befejeztettek.

Ha a munka, mely a fővárosi közmunkák tanácsa és fővárosi hatóság közvetlen felügyelete alatt hajtatik végre, 1875-ik évben is hasonló erélylyel folytattatik, a nagy mű, mely a főváros budai lakossága által oly régen és jogosan sürgettetik, legalább a városmajorig teljesen be leend fejezve.

9. Állandó lovarkör. (Circus).

A fővárosi közmunkák tanácsában egy állandó lovarkör építésének eszméje megpendítettén és a fővárosi hatóságnál is viszhangra találván, e tárgyban a nevezett két hatóság részéről véleményadás végett egy vegyes bizottság küldetett ki.

E bizottság a lovarkört nem tartja ugyan, sem művészeti sem kulturai szempontból, valamely fontos momentumnak, miután azonban az évek hosszú során által szerzett tapasztalatok azt igazolják, hogy a lovarkörök a fővárosi lakoságnak egy kedvelt szórakozását képezik, s csaknem évenként ismétlődnek, a bizottság kívánatosnak, sőt szükségesnek tartja, hogy egy állandó lovarkör oly helyen építtessék, mely a tűzbiztonsági, közegészségi, közlekedési és rendőri igényeknek megfelelően. — Mindezen szempontok figyelembevételével pedig a térnek, melyen egy lovarkör czélszerűen építhető, a külföld hasonnemű építményeit is tekintetbe véve, legalább 16—20 ölnyi homlokzattal és körülbelül 500 □ öl termével kell birni.

Ily helyeknek a következők hozatnak javaslatba :

1-ör. A lövölde tértől balra a Nagy János utca irányában fekvő erdőszori terjedéktelek.

2-or. A szegények házának vidéke, illetőleg az ottani piac.

3-or. A nagy uj vásártér.

4-er. A Hunyady-tér az árok és Kemnitzi utczák között.

5-ör. Az uj épület megetti telkek a váciút és nádorutca között.

Ezen telkeket egyenként birálat alá vevén, a bizottság azon elvi megállapodásra jutott, hogy csak oly telkekre volna tekintet veendő, melyek vagy a fővárosnak vagy a közmunkák tanácsának képezik tulajdonát. — Továbbá abban állapodott meg, hogy a Hunyadytér, mely már régebben vásárcsarnokok számára lett kiszemelve, elejtessék.

A megmaradó 4 telket a bizottság a következő sorrendben tartja figyelembe vehetőnek:

első helyen javasoltatik: a lövölde megetti erdőszori terjedék telek; — részben a fővárosi közmunkák tanácsának képezi tulajdonát, szabadon áll, hátul kertek és befásítási terület által környeztetik, könnyü hozzá a közlekedés, úgy a királyutczán, valamint a sugárut által, és oly helyen van, melynek környéke egyáltalában a fővárosi lakosság szorakoztatásául szolgál (városliget, lövölde stb.)

Második helyen javasoltatik: az uj épület megett, a váciút és nádorutca közti telkek egyike; — a fővárosnak képezik tulajdonát, szabadon állanak, közel vannak a városhoz, könnyü hozzájuk a közlekedés.

Harmadik helyen: a szegények háza környéke; — a főváros tulajdona, szabadon áll, közel van a befásítási területhez és a városhoz, könnyü hozzá a közlekedés.

Negyedik helyen: az uj nagy vásártér valamelyik telke; — a főváros tulajdona s szinte közel van.

Általában kimondá a bizottság, hogy mindenek előtt a hely lévén véglegesen kitiüzendő, az építkezési részletek és módoszatok csak későbbben fognának megállapíttatni. — De azt mégis már eleve kimondá, hogy az építés a fővárosi pénztár és fővárosi pénzalap lehető megterheltetése nélkül, talán vállalkozó által volna építendő akként, hogy bizonyos évek leforgása után az épület a főváros tulajdonába menne át, addig pedig valamely évi bér fizettetnék.

Ez ügyre nézve a tárgyalások még folyamatban vannak s alkalmasint csak a jövő évben fognak az előleges intézkedések megtétethetni.

10. Az utczai árurakodások szabályozása.

Gyakran történt már panasz az iránt, hogy egyes kereskedők által áruik a boltok előtt fel és leraktván, igen gyakran forgalmi zavarok állanak elő. — E bajon azonban gyökeresen segíteni nem igen lehet, mert a kereskedők utoljára is kénytelenek áruikat elárusítási helyiségeikbe és onnan ismét tovább szállítani.

Sokkal nagyobbak és kiáltóbbak azonban azon zavarok és visszaélések, melyeket némely szállítók azáltal idéznek elő, hogy gyakran két, három, sőt itt-ott négy-öt, roppant nagyságú terhes kocsit állíttatnak és váratnak boltjaik előtt az utczán, s ezáltal nem csak a járdai közlekedést, hanem magát az utczai kocsit közlekedést is csaknem tel-

jesen megszüntetik és a szomszédok kapuihoz kocsival való hozzájutást lehetlenné teszik.

Ehhez járul még, hogy az árúk le és felrakódása igen gyakran az éji órákban éjjelig, sőt különösen vásárok idején reggeli 2—3 óráig is oly lármával és zajjal folytatatik, hogy az egész szomszéd környék éji nyugalma megzavartatik.

A kereskedés érdekeit előmozdítani bizonyára minden hatóság kedves kötelességének tartja, de egyesek tulkapásait az egész szomszédtság jogainak feladásával türni nem lehet.

Ily szempontokból kiindulva a tanács örömmel vette Fuchs Rezső nagykereskedő és tanácstag azon indítványát, hogy

a) a szállítóknak, az utczák, valamint a szomszédházak és kapúk szállítókoszijaik általi elfoglalása megtiltassék;

b) azoknak lármás dolgozása a nappali órákra (p. o. reggeli 6 órától esti 9—10 óráig) szorittassék és a szomszédok éji nyugalmanak megzavarása annyival kevésbé engedjessék, mert a vasuti indóházaknál az árúk oda és visszaszállítása reggeli 7 órától esti 6 óráig történvén, a szóban álló zavarok semmiképpen sem indokolhatók.

Ez ügyben is folyamatban vannak a tárgyalások és a főváros erélyes közbenjárásától bizton várható, miszerint az érintett bajokon polgárai érdekében segíteni fog.

II. Tabani vízvezeték.

A főváros budai oldalának vízzel való ellátása a budai terület összes lakossága által sürgettvén, még Buda város önálló hatóságának idejében folytak ugyan tárgyalások, tétettek is némi előmunkálatok, de azok a kívánt eredményhez nem vezetvén, a nagyszabású kérdés eldöntése örökségül szállott az immár egyesült főváros hatóságára.

Az egyesülés óta a budai általános vízvezeték ügye több ízben meg lett ugyan pendítve, de mindeddig kedvező elintézést az új törvényhatóságnál sem találhatott, mert egyrészt a törvényhatósági bizottság körében uralkodó hangulat, a vízvezetéknek magánvállalkozás utján leendő előállítását ellenzi, másrészt pedig annak házilag leendő előállítása a város pénzügyein szenved hajótörést.

De másrészt el kell ismerni, hogy a főváros közönsége, mindjárt megalakulta után legalább részben kívánt a bajon segíteni s ennél fogva egy tervezetet készített az I. kerületnek vízzel való ellátása céljából.

Ez ideiglenes vízmű abból állana, hogy

a) egy kisebb lóerejű gőzgép állittassék még a jelenlegi vízajtó-gép helyiségébe.

b) a várban létező csonkatorony alakittassék át egy 18,000 köbláb tartalmú vıztartánnyá.

c) innen a csövezet a Tabán és Krisztinaváros felé fektettessék és 16 nyilvános kut állittassék fel.

E mű létesítése 35,251 forintban volt előirányozva és ekként lett a fővárosi közgyűlés által elfogadva.

Kiderült azonban hogy ezen mű, ezen összegért egyáltalában felállitható nem leend, mert ebbe sem a csonkatorony átalakításának, sem az ehhez vezető csövek fektetésének költségei bennfoglalva nincsenek.

A fővárosi vízmű igazgatósága felhivatott ennél fogva ezen kétségtelen tévedés felvilágosítására, minek folytán az általa bemutatott részletes tervekből kiderült, hogy a csőfektetés 6000 forint, a csonkatorony átalakítása pedig 24,000 forint költséget s így a szóban álló ideiglenes vízmű nem 35,000 forintot, hanem legalább 66,000 forint, illetőleg a csőfektetésből származandó többköltség beszámításával, kerek számban 70,000 forint kiadást okozand.

Tisztába hozatván ekként a javasolt mű költségi szempontja, e tanács annak technikai kivihetőségével és czélszerűségével foglalkozott.

A javasolt vízmű fő és sarkalatos pontját képezi a várbeli csonkatoronynak víztartánnyá leendő átalakítása.

Ennél fogva e torony megvizsgálására egy szakértőkből álló bizottság küldetett ki, melynek részletes jelentéséből kiderült, hogy a torony falai szabálytalan terméskőből vannak építve, kívülről pedig, de csak a felső részben, faragott kövekkel vannak fedve; hogy a torony egyes emeletei közt létező kereszt boltozatok nincsenek beépítve, hanem csak be vannak függesztve, hogy a falak egész vastagságában veszélyes repedések léteznek és a déli oldalon egy főív fél hüvelyknyi nyílást mutat; hogy a falak helyenként alig 4 láb vastagok s úgy látszik a századok folyamában nyílásokkal lettek ellátva, melyek ismét befalaztattak; végre hogy a boltozat négy sarkbeli nyugpontjai el vannak vágva és tetemesen megsérültek.

Ezek szerint a csonkatorony sem oldalnyomást, sem falaira rakott terhet elbirni nem képes s csak akként lesz víztartónak elfogadható, ha a belsejében levő boltozatok kiszédesnek és a toronyba egy vasszerkezet állittatik, melyen majd a víztartány nyugodhatik, a nélkül, hogy a torony falaira nyomást gyakorolna, mely szerkezet 24,750 forintba kerülne.

Ily nagy költséggel szemben önkénytelenül előtérbe lépett azon kérdés, vajjon nem volna-e általában czélszerűbb, a csonka toronynak víztartánnyá leendő átalakításának eszméjét egészen elejteni és egy új víztartány építését, kétségtelenül alkalmasabb helyen megkísérteni.

E kérdés eldöntése czéljából beható tanulmányokat tevén, a tanács, a maga műszaki osztálya által két vagylagos tervezetet dolgoztatott ki.

Az egyik alternativa a csonkatorony felhasználásának szempontjából indul ki, s költségei a következők volnának:

a) a csonkatoronynak víztartánnyá átalakítása .	24,750 frt 86 kr.
b) annak felszerelése	2,001 „ 12 „
c) összes csővezet	49,362 „ 24 „
d) szivattyugép és annak felszerelése	6,391 „ — „
Összesen	82,505 frt 22 kr

illetőleg a csőfektetésből származandó többköltségekre 5°/_o hozzászámításával kerek számban 85,000 frt. o. é.

A másik alternativ tervezet egy új víztartánynak a Gellérthegyen leendő építésén alapul s költségei a következők:

a) a vitzartány építése	9,917	frt	07	kr.
b) annak felszerelése	1,000	"	—	"
c) csövezet mint fent	49,362	"	24	"
d) gőzgép mint fent	6,391	"	—	"
Összesen	66,670	frt	31	kr.

illetőleg itt is tekintetbe vevén, hogy a főcső 190 öllel hosszabb, a mellécsövek pedig csak 180 öllel rövidebbek s így itt is hozzáadván 5⁰/₁₀ többletköltséget, az összes kiadás ke-rekszám-ban 70,000 forintban jelenkezik.

Figyelembe véve ezen 15,000 forintnyi költségkülömbözetet s azon körülményt, hogy a csonkatorony állandó vitzartánynak soha sem tehinthető, mivel sem elegendő ma-gassággal, sem elégséges ürtartalommal nem bír, míg a Sz. Gellérthegyi tartány a szük-séghez képest nagyobbítható; figyelembe véve, hogy a csonkatoronyi vitzartány költségei az általános vízvezeték behozatala esetében, már a fenti okoknál fogva is, annak keretébe be nem illeszthetvén, egészen elvesztetteknek tekintendők, míg a Gellérthegyi tartány az általános vízvezetéknek éppen egy kiegészítő részét képezendi; figyelembe véve, hogy a csonkatoronyi vitzartány lakott városrészben, lakott épületek tőszomszédságában létez-nék, mi mindenesetre veszélyes és kikerülendő, míg a gellérthegyi tartány egészen sza-badon áll s az idézett veszélyek a jövőre nézve is könnyen elháríthatók; figyelembe véve, hogy a csonkatoronyi vitzartány a nyári hónapokon által bizonyos fokig felmelegedhetik és bizonyos, hogy tél idején a víz befagyása nem lesz mindég elhárítható, míg a gellért-hegyi tartány a föld mélyébe terveztetvén, e kellemetlenségektől tartani nem lehet:

az esetben, ha az általános vízvezeték életbehívása, bármely okoknál fogva elhalasztatik és az I. kerület számára egy ideiglenes vízmű egyáltalában előállíttatnék, a tanács a maga részéről azon tervezetet, melynek a Gellérthegyen építendő vitzartány szolgál alapul, kétségtelenül ajánlatosabbnak és czélszerűbbnek tartja.

E mellett megjegyzendő még, hogy a Gellérthegyi tartány legalább 20,000 köb-láb vitzartalomra volna építendő, mert egyrészt a csonkatoronyi vitzartány költségei még mindég el nem éretnének, másrészt pedig az ideiglenes vízzel való ellátás, mindjárt nagyobb területre volna kiterjeszthető.

Ezek folytán fehévatott a főváros hogy:

1-ször. Részletes tervet és költségvetést készíttessen a Gellérthegyi vitzartány alapul vételével. E tartány birjon 20,000 köbláb vitzartalommal és a Gellérthegyen létező a Duna szempontja felett 274 láb magasságú kőbányába volna állítandó akként, hogy a tartány feneke legalább 280 láb magassággal birjon a Duna szempontja felett.

2-szor. Másrészt hogy a végleges általános vízmű tervezetének megállapítása s az annak kivitelére alkalmas módok elvi elhatározása tekintetéből, a tárgyalások ismét felvétessenek.

E tárgyalások jelenleg folyamatban vannak és így reményelhető, hogy a budai terület vízszükségletén, akár az általános vízvezeték életbehívása iránti intézkedések által, akár a célba vett ideiglenes vízmű fellállítása útján, de legalább részben mindenesetre segítve leend.

12. A pesti Dunapart beiszapolása.

A fővárosi közmunkák tanácsa sajnálattal tapasztalta, hogy a Duna balpartja, nevezetesen pedig a régi pósta utca és fővámház közti partrész mindinkább eliszapodik ugyannyira, hogy a hajóknak a parthoz való közeledése és kikötése nem csak nagy mértékben megnehezítették, de középvizállásnál, miután a zátonyok egyes helyeken egész 8 ölnyire terjednek a folyam medrébe, egyenesen lehetlenné tétetik.

A partforgalomra háromló káros következmények elhárítása céljából szükségesnek tartá a fővárosi közmunkák tanácsa, miszerint a baj orvoslására vezető intézkedések azonnal megtétesse.

E célból ugy a m. kir. közmunka és közlekedési Ministeriumot, valamint Budapest főváros hatóságát egy vegyes bizottság kiküldése iránt kereste meg, melynek tárgyalása annál inkább lehetőleg sietendő volt, mert az akkori csekély vizállás mellett a roppant beiszapolás által támadt zátonyok a partról is szemlélhetőek voltak.

A vegyes bizottság a nevezett két hatóság és e tanács küldötteinek közbenjöttével 1874. November 18-án egybegyült és 3 főkérdéssel foglalkozott: a) mi okozta a nagy beiszapolást, b) mi történjék a baj elhárítására és c) kinek költségén eszközöltessenek a szükséges munkálatok?

Az első kérdést illetőleg a főváros és a Ministerium küldöttei között élénk vita fejlődött, mely azonban eredményhez nem vezetett, mert míg a főváros képviselői a baj okát leginkább a Dunaszabályozási vonal megállapításában vélik láthatni, addig a Ministerium képviselői ezt határozottan tagadásba vették, s állítják, hogy az a betorkoló csatornák, továbbá a hajókból bevetett szén, szemét és egyéb tárgyak hatásának tulajdonítandó főképpen.

Tény az, hogy a beiszapolás már évek óta tapasztalható, de annak oly nagy mérvű növekedése csak a legutolsó évben volt észlelhető s így legvalószínűbb, hogy az említett okok együttesen idézték elő a bajt.

Az orvoslás módját illetőleg a bizottság összes tagjai abban állapodtak meg, hogy:

1. a meglevő iszaptömegek lehető gyorsan eltávolítandók, mire nézve a kotrási munkálatok tavaszkor megkezdendők.

2. a budai párhuzamművek + 12 lábról + 18 lábra emeltessenek, mi által a nagyobb vizek is egyforma mederbe szorítottván, a folyam a szabályozott részekben egyforma szélességgel és egyforma sebességgel is bírand s így a balpart beiszapolásának lehetőségé is csökkentetnék.

3. hogy a pöczecsatornák a folyamszakasz alsó részén torkoltassanak ki, mely célból a csatornák a parttal párhuzamosan volnának vezetendők. Ez intézkedés által a csatornákból kiömlő sár, mely a beiszapolásnak szinte egyik okozója, a rakparttól eltávolíttatnék.

4. A rendőri szabályok a kikötő hajók ellenében erélyesen foganatosíttassanak, hogy a hajókból a szénnek, és egyéb hulladékoknak a vízbe dobása lehetőleg megakadályoztassék, mely tárgyak szinte okai a beiszapolásnak.

A harmadik kérdés iránt, kinek költségén legyenek a szükséges kotrási mun-

kálatok eszközrendő, újabb vitatkozások után abban történt a megállapodás, hogy a kotrások költségei a kormány és főváros által közösen viseltessenek.

Ennek alapján a fővárosi közmunkák tanácsa, mely az egész kérdést kezdeményezte, felhívta ugy a m. kir. közmunka és közlekedési Ministert, valamint a főváros hatóságát, hogy a baj orvoslása iránt általuk teendő intézkedéseket minél gyorsabban végrehajtatni sziveskedjenek.

13. A füst kellemetlen és káros következményeinek elhárítása.

A főváros gyáripára az utolsó 7 év alatt örvendetesen emelkedvén, az evvel kapcsolatos kedvező eredmények mellett mindinkább érezhetőkké váltak azon kellemetlenségek is, melyek a gyári kémények füstfellegeivel járnak s mely baj eltávolítása iránt mind sűrűbben emeltetnek panaszok, különösen a gyárak közelében lévő szomszédok részéről.

A fővárosi közmunkák tanácsa tanulmányozta az ügyet s szem előtt tartva a helybeli viszonyokat, módot keresett, miként volna a baj, a gyáripart sujtó vagy nehezítő intézkedések nélkül elhárítható.

Némely részről a külföld példájára, különösen London és Páris városokra utaltatott, hol a füstből származó épp oly kellemetlen, mint az egészségre hátrányos következmények elhárítása tekintetéből füstemésztő készülékek alkalmazása rendeltetett el.

Nevezetesen London város területére nézve 1853. Augustus 20-án országos törvény alkottatott, mely főbb vonásaiban a következőkből áll.

I. pont. Minden a fővárosban használt vagy használandó kémény, mely gőzgépnek, malomnak, gyárnak, vasöntödének s. t. b. (számos üzlet felsorolatik) vagy más kereskedelmi vagy gyári építménynek szolgál, akként szerkezendő vagy átalakítandó, hogy az általa képződött füstöt eméssze vagy égesse el. — A ki ennek bizonyos határidő (1854. Augustus 1-seje) alatt meg nem felel, és kinek kéményéből ennek folytán kellemetlen és veszélyes gőzök támadnak, sommás eljárás utján 20 frttól 200 frtig terjedő bírságban marasztaltatik.

II. pont. Ugyan azt rendeli a Themsen járó gőzösökre nézve.

III. pont. A „füstemésztés“ azonban nem ugy értetik, hogy a füst „egész összesége“ emésztessék fel s így a vádlott a bírság fizetése alól felmentetik, ha bebizonyítja, hogy mindent megtett, mi a czél elérésére lehetséges.

IV. pont. Az eljárást szabályozza, ha valamely gyár tulajdonosa a hatósági közegnek ellentáll s azoknak a kéményszerkezet vizsgálatát nem engedi.

V. és VI. pontok szinte csak a törvény végrehajtására vonatkoznak.

Hasonló intézkedés történt Páris város területeire nézve az 1854. évi November 11-én kelt rendelettel.

Ez intézkedéseknek az volt következménye, hogy a füst emésztő készülékeknek egész sora lett feltalálva; de az is bebizonyított, hogy oly készülék, mely a füstöt teljesen feleméssze illetőleg elégesse, legalább mái napig nem létezik.

Ily körülmények között a fővárosi közmunkák tanácsa nem volt hajlandó a külföldi intézkedést, mely a gyáraknak a drága készülékek beszerzése által tetemes költ-

séget okozott volna, egyszerűen átültetni, hanem czélszerűbbnek tartotta, a helybeli viszonyokkal teljesen ismeretes szakférfiakból álló értekezletet összehívni.

Ez értekezleten mint szakértők részt vettek: Bielik Miksa, műegyetemi tanár, Bohács Nándor, az alföldfiumei vaspálya felügyelője, Bucher Leonhard mérnök, Doswald János, a hengergőzmalom igazgatója, Mechward Endre, a Ganz-féle gyár igazgatója, Müller Otto és Szabó József, magánmérnök urak.

E bizottság egyhangulag a következő véleményt adta:

1-ör. Oly készülék, mely a füstöt tökéletesen megeméssze, vagy azzal járó káros és kényelmetlen következményeket teljesen elhárítsa, nem létezik.

2-ör. A létező füst emésztő készülékek nem csak a bajt meg nem szüntetik, hanem még tetemes költségeket is okoznának, a mennyiben azok alkalmazása által a tüzelési anyag nagyobb mértékben vétetik igénybe.

3-ör. Hogy a füstnek nagyobb tömegekben mutatkozása, illetőleg annak káros következményei, nem annyira a füst emésztő készülék hiányának, hanem inkább az egyes gőzgépek hiányos tüzelési szerkezetének vagy az illető fűtő szakavatatlan kezelésének tulajdonítandó.

E vélemény alapján a fővárosi közmunkák tanácsa a füst emésztő készülékek, kötelezőleg leendő alkalmazásának eszméjét elejtette s a helyett a következő intézkedéseket vélte az új építési rendszabályzatba felveendőknék, és ugyan:

1-ör. A főváros területén felállítandó új gőzkazánoknál a kémények legkisebb magassága 110 láb legyen.

2-ör. Joga van a hatóságnak a gőzgépek erejéhez és nagyságához képest, vagy a szomszédos házak magasságához és fekvéséhez képest, az említett legkisebb 110 lábnyi magasságnál, a most érintett körülményekhez arányosítva, esetről esetre nagyobb magasságot is kikötni.

3-ör. Miután kétségtelen, hogy a füstből származó bajok és hátrányok legtöbb esetben a kazán felállítás és a tüzelési szerkezet hiányainak vagy az alkalmazott fűtő szakavatatlan eljárásának következményei:

a) joga van a hatóságnak, a már létező vagy később felállítandó egyes gépeket és kazánokat, illetőleg azok szerkezetét és kezelési módját bármikor megvizsgáltatni s ilyennemű hiányok megállapítása esetében a szükséges módosításokat és átídomításokat elrendelni.

b) ujonnan felállítandó gépek és kazánoknál köteles legyen az illető vállalkozó, a kazán és tüzelési szerkezetet részletes tervekben, az építési engedély kikérése alkalmával a hatóságnak bemutatni, mely azt szakértők által megvizsgáltatja és az engedélyt megadja vagy megtagadja.

c) minden létező vagy felállítandó kazánoknál jövőben csak oly egyének lesznek mint fűtők alkalmazhatók, kik ez iránti képességüket hivatalos bizonyítvány által igazolják.

Az új építkezési rendszabályzat, melynek ez intézkedések kiegészítő részét képezik, a jövő évben kétségtelenül hatályba lépven, reményljük, hogy a füstből származó bajok, ha nem is teljesen megszüntettnék, de legalább enyhítettnek és tűrhetővé tétetnek.

14. A Gizella-tér (régí színház-tér) rendezése.

Az általános szabályozási terv megállapítása alkalmával a Gizella-tér rendezésére nézve a fővárosi közmunkák tanácsa és a főváros hatósága között élénkebb nézetkülömbözet fejlődött ki, a mennyiben a közmunkák tanácsa annak részbeni beépítését, a főváros pedig annak szabadon hagyását tartotta czélszerűbbnek.

E nézetkülömbőség folytán a főváros egyik legdiszesebb tere soká szabályozás nélkül maradt.

Miután azonban 1874. tavaszán az ott állott ideiglenes Bazár épület is lebontott, nehogy a vita miatt a tér továbbá is azon állapotban maradjon, melyben volt, a fővárosi közmunkák tanácsa saját eredeti véleményét feladván, az egész térnek szabadonhagyásába belenyugodott, annyival inkább, mert annak czélszerű rendezése által a szépiészeti igényeket teljesen kielégíthetőnek tartotta

Ennek folytán a fővárosi közmunkák tanácsának műszaki osztálya által egy újabb szabályozási terv készítettett, mely szerint a Haas-palotával szemben házsor, e palota homlokzatával párhuzamos vonalra lesz kihozandó és ennek sarka a Haas-palota színház utcái sarkával egy vonalba helyezendő.

A Józseftér és színház-tér közötti közlekedésre egy 8 öl széles utca szolgálend, az itt képezett törés a természetben alig lesz észrevehető, mert a váci utczából jövők balra a Haas-palotán túl a színház utca egy részét, jobbra pedig az új utca folytatását látván, maga a tér, mindig mint szabályos négyszög fog jelentkezni.

E szabályozás kivitele nem fog nagy nehézségekbe ütközni, mert a Kasselik-féle sarokház újjáépítése alkalmával, csaknem annyit nyer terjedék fejében, a mennyit veszít. A többi házak pedig csakis terjedéket kapnak és ugyan: az 5. számú telek $92^{\circ} 1' 8''$, a 4. számú telek $60^{\circ} 5'$, végre 3. számú telek $67^{\circ} 4' 9''$ -nyi terjedéket.

A fentebb érintett csekély törést illetőleg megjegyztetik, hogy annak hatása egészen elmellőzhető, ha az 5. számú ház homlokzatán egy $6''$ —1 láb mélységű kiszökellék alkalmaztatik

A szabályozás kivitelét illetőleg felemlitetett, hogy a Kasselik háznak a vonalra történt kiépítése után, a 3. 4. és 5. számú házak előtt, míg azok szinte a vonalra épülnek, a négyszög előállítására szempontjából, a vonal egy csinos vasrácszat által jelöltetnék.

Az ekként szabályos négyszöggé alakított tér közepén egy szökőkutas vízmedence és azt környezve kisebb parkirozott terület volna előállítandó, mely a kocsis forgalomra szolgáló utak felületétől, 2 öl 3 láb széles emelkedett járda által lesz elválasztandó.

E tervezethez a főváros hatósága is hozzájárulván, a kiviteli munkálatok még a múlt őszen a térnek aszfaltrozására, a szökőkút számára fenntartott emelkedés és segélyjárda fektetésével tényleg megkezdettek s reménylhető, hogy a tér közepén tervezet, vízmedence és kis parkirozás a jövő év folyamában szinte elő fog állittatni.

A tér szabályos alakzata a környező házak építésétől függvén, ez iránt a hatóságok gyorsító intézkedéseket nem igen tehetnek, egyébiránt a tér már így is sokat nyert s teljesen megfelel azon hely szépségi igényeinek, melyet a főváros szívében elfoglal.

15. A Ferencz József tér rendezése.

Mindazon szabályozási és szépitési munkálatok között, melyek az utolsó évek folyamában terveztettek, kétségtelenül első helyet foglal el, a Ferencz József tér rendezése.

E tér ugyanis, a főváros középpontján, három oldalról palotaszerű épületekkel környezve, szabad kilátással a Dunára, a monumentális lánczhidra, a várra és királyi várlakra, oly kiváló helyen fekszik, hogy annak, e nagyszerű környezethez megfelelő rendezése, méltán megérdemlé a legbehatóbb tanulmányozást.

Ily szempontból kiindulva a fővárosi közmunkák tanácsa már évek óta foglalkozott a tér rendezésével s e tekintetben egy pályázat útján, valamint saját műszaki osztálya által több tervezetet dolgoztatott ki.

Ezek némelyike megfelelőnek nem találtatott, a többiekből való választás és végleges megállapítás pedig részben a koronázási domb eltávolítása vagy meghagyása iránt hosszú időn által folytatott viták, részben azon oknál fogva nem eszközölthetett, mert a tér tényleges rendezése azon időre halasztatott, míg a Margitszigeti hid elkészülend, minek folytán a térnek, a lánczhid felé irányuló igen sűrű forgalma némileg e leendő osztva.

Miután azonban a Margitszigeti hid megnyitása és a forgalomnak leendő átadása a legközelebb jövőben várható, miután továbbá a Széchényi emlékszobor tényleges felállításának határideje is közeleg, a közmunkák tanácsa újra felvevé a már annyiszor tanulmányozott ügyet és hosszas, beható tárgyalásainak eredményeként 4 vagylagos tervezetet dolgoztatott ki és küldött át a fővárosnak.

Nem lehet e jelentés feladata mind a 4 tervezet részletes ismertetése, annyival kevésbbé, miután maga a tanács is különösen egyet, a IV. számmal jelzett munkálatot ajánlotta a kivitelre.

E tervezet a következő:

A lánczhid meghosszabbított tengelyében fekvő középvonaltól jobbra és balra egy egy fákkal kerített, emelkedett területű parkesort terveztettek, melyek közepén magas nyulánk legalább 18° – 20° magas oszlopok fognának állittatni, melyek egyike szt. István, másika Mátyás királyok szobrainak szolgálnának alapul; továbbá ugyan ezen csoportok szélein és pedig az academia palota előtt Széchényi, a Lloydépület előtt Deák Ferencz emlékszobrai állittatnának fel.

Végre a két parknak a hidfőhöz legközelebb álló csucsát két virágos diszmű edény fogná elfoglalni.

A tér középvonalában a hidfő és Nákó-ház között, az utóbbtól 13-ól, a hidfőtől 28 ölnyi távolságban egy lovasszobor foglalna helyet, mely I. Ferencz József koronás királyunkat tüntetné fel azon történetileg nevezetes pillanatban, midőn a világ négy része felé a hagyományos kardvágást teszi. E szobor is kisebb mérvű ültetvényekkel környezendő.

E tervezet alapeszméje a történetből vétetett s annak három főalakja, a magyar királyok három csoportját és ugyan Szt. Istvánban az Árpádház, Mátyásban a vegyes házbeli és Ferencz Josef személyében a Habsburg házbeli királyok korszakait és pedig azok legkitünőbb képviselői által jelezi.

Az említett parkesoportozatok mellett és között vonulnak el a szabályzott utcái összeköttetések és ugyan: a hidfő előtt, a főközlekedési ut 15 öl szélességben a lovas szobor felé irányul s itt két egyenként 10 öl széles részre oszolván, szende kanyarulattal egyrészt a Zrinyi és Academia utcák felé, másrészt a Mérleg és Dorottya utcák felé vezet 8—8 ölnyi szélességben. Ugyanazon szélességben vonulnak el a rakpartok mellett és egyesülnek a hidfő előtt a partmentében fel és lefelé vonuló közlekedési utak.

Az Academia épülete előtt egy 15°, a Lloydépület előtt pedig egy 8° szélességű terület kiköveezve szabadon tartatik.

A tanács tervezete szerint a rendezési munkálatok 3 év alatt volnának eszközöndők.

Az 1-ső évben: a) a koronázási domb eltávolítása, b) a Dorottya és Academia utcáktól a hidfőig vezető főutak, valamint a két utcát összekötő főút, c) a most érintett főutakat szegélyező emelkedett járdák előállítása.

A 2-dik évben: a) a Lloydépület előtti rakpart lejáró átépítése, b) az Academia előtti rakpart lejáró átépítése, c) a hidfőtől jobbra és balra vezető parti utak előállítása, d) a most érintett utakat szegélyező emelkedett járdák fektetése, e) fák ültetése és lámpaoszlopok elhelyezése.

A 3-dik évben: a) parkirozási munkálatok, b) az academia és Lloydelőtti szabad terek kiköveezése és előállítása, c) kertész munkálatok, d) a még szükséges öt lángú Candelaberek felállítása.

E három évre felosztott munkálatok, ha a burkolatok egészen új granitkövekből beton alapon eszközölnének, összesen 252,000 forintnyi költséget veendnek igénybe.

A 4-ik évben: az oszlopok, szobrok és emlékművek felállítása vehetné kezdetét. Erre nézve költségvetés nem készíthetett, mert ez a művek díszesebb kiviteléhez képest igen változhatik s általában az emlékek külön alapokból lesznek előállítandók.

A főváros hatósága e tervezethez hozzájárult s habár a munkálatok azonnali megkezdését, a város pénzügyei miatt el nem rendelheté, mégis kimondá, hogy az e téren időnként szükségessé váló kövezések és burkolások mindenesetre már ezen terv alapján fognak eszközölni.

Miután pedig a tér jelen állapota legalább részben ez átkövezést a legközelebbi jövőben szükségessé teendi; miután továbbá a Széchényi emlék felállítására az előmunkálatok már a jövő évben fognak megindítani: a tér rövid idő alatt, az új beosztás és szabályozás jellegét fogja feltüntetni.

16. A budai királyi főgymnasium.

A vár és viziváros között elterülő, eddig csak kerteknek használt várerődítési telekre már évekkal ezelőtt tervezetett a budai királyi főgymnasium épülete. A múlt évben az építkezés is megindítván annyira haladt, hogy a falegyen Augustus 25-én eléretett és a magy. kir. vallás- és közoktatás-ügyi Minister részéről biztos kilátásba helyeztetett, hogy az épület az 187⁵/₆ tanév kezdetéig teljesen befejeztetvén, rendeltetéséhez képest abban az előadások is meg fognak indítani.

Ily körülmények között mindinkább előtérbe lép a hozzáférhetés, az épülethez való közlekedés biztosításának kérdése.

Az általános szabályozási terv szerint a főgymnasium épülete két főut által érintetnék, melyek egyike az Albrecht ut meghosszabbítása, — felette, — másika, az Illona ut, — alatta — fogna elvonulni.

Azonkívül a várból valamint a vizivárosból való közlekedés biztosítására újabb egyenes irányú feljárók lesznek előállítandók.

Az Albrechtút folytatásának tényleges kivitele, miután az a Józsefbástyán haladna keresztül, függővé van téve a budai vár erődítési jellegének megszüntetésétől, mely iránt azonban a tárgyalások, miként alantabb elő fogjuk adni, befejezve még nincsenek.

Egyébiránt a főgymnasium közlekedését e kérdés eldöntéséig elhalasztani nem lehetvén, a közmunkák tanácsa úgy az Albrecht, valamint az Illonaút azon részeinek helyreállítása iránt készített ter vezeteket és költségvetéseket, melyek a gymnasiumig, illetőleg annak hosszában elvezetnek; az utak további folytatása, melyre oly sürgős szükség nincsen, későbbre halasztatván.

Az utak ilyenmü részbeni előállítása 184,033 forint költséget igényel, mely összeg az 1875. év előirányzatába be is állítottatott.

A mint a költségvetés a m. kormány által helybenhagyatik, a munkálatok a jövő évben azonnal meg fognak indíttatni.

Ez utak tervszerinti elkészítése, a főgymnasium épületének sajátlag egyik nagy fontosságú kiegészítő részét képezi, s így reményelhető, hogy a jövő tanévben a budai ifjuság már beköltözend a tudomány és nevelés szent czéljainak szánt ez uj csarnokába, mi annyival kívánatosabb, mert a várban létező jelenlegi iskolai épület már nem csak szomorú, de egészségi és közbiztonsági szempontból oly aggasztó, sőt veszélyes állapotban van, hogy az ifjuság áthelyezése valóban égető szükséggé vált.

17. Utcák, utak és terek elnevezése.

A fővárosnak az utóbb lefolyt években tapasztalt nagymérvű fejlődése és tervezése folytán számos utcák keletkeztek, melyek névvel nem bírtak, másrészt Buda, Pest és Ó-Buda városoknak egyesítése folytán ugyanazon utcanevek kétszer, háromszor sőt négyszer is előfordultak.

Mindkét irányban tehát sürgős intézkedés vált szükségessé, mely az 1870. X. t. cz. 14. §. értelmében e tanácsnak tartozott hatáskörébe.

E törvényes kötelességnek megfelelőleg e tanács által vegyes bizottság alakított, melyben a főváros kiküldött képviselői is részt vettek.

Ennek véleménye nyomán utasított a műszaki osztály, miszerint a főváros mérnöki hivatalával egyetértőleg egy oly tervet készítsen, melyen velamennyi még névtelen utca kitiüntetve legyen.

Sokkal sürgősebb volt azonban a feladat másik része, mely abból állott, hogy az ugyanazon névvel ellátott utak, utcák és terek nevei megváltoztassanak.

Az elvek, melyek szerint a tanács ebbeli működésében eljár, a következők:

a) Bármely utczanév az egész főváros területén csak egyszer forduljon elő.

Ennélfogva a többször előforduló utcanev egy helyen mindig meghagyatott, a többi ugyanazon nevet viselő utcák pedig új elnevezéssel lettek ellátva.

b) Tekintetbe vétetett a főváros részéről némely elnevezés iránt kifejezett óhaja, például a Liszt-utca, fővámter, Desewffy utca stb : nevek megállapításánál.

c) Csak ritkább esetekben használtattak a tulajdonnevek s inkább az utczában levő nagyobb épületek, paloták, vagy az utcák irányára, fekvésére, és a főpontra, melyhez vezetnek, voltunk figyelemmel.

d) Az eddigi utcanevek előtt előforduló számok például: 2 szív utca és 3 szív utca, sok zavart idézvéen elő másoknál pedig: például: 2 sas-, 2 orosz lány-, 3 kapás- stb. tökéletesen feleslegesek lévén, azokat egyáltalában kihagyandóknak tartottuk annyival is inkább, mert az utca sajátlagos neve megmaradt s csak ott történt változás, hol ugyanazon nevet eddig két utca viselte. — Ez elvek alapján azután több mint száz új utca-elnevezés lett megállapítva.

Nem tartózkodhat e nevek felsorolása e jelentés szűk keretében, annyival kevésbé, mert e nevek legnagyobb részének az egyes utca sarkokon leendő kitétele és használatba vétele iránt a fővárosi hatóság részéről az illető táblák elkészítése és kifüggesztése által a szükséges intézkedések már megtétettek.

Néhány fővonalat azonban mégis kiemelendőnek tartunk, melyek eddig egy nevezet alatt fordultak elő, s most a könnyebb megjelölés tekintetéből több nevet nyertek. Ilyenek a belső körút, és a Dunapartok.

A belső körut, mely a váciutat, országutat és mészárosutcát foglalja magában, a következő részekben a következő neveket nyerte:

- a) A vaspálya indóházától a Deáktérig: *Váci körút.*
- b) A Deáktértől a kerepesi útig: *Károly körút.*
- c) A Kerepesi úttól a szénatérig: *Muzeum körút.*
- d) Maga a Szénatér: *Calvintér.*
- e) Az eddigi mészáros utca: *Vámház körút.*

A Dunapart és Dunasor nevek, melyek nagy hosszúságban nyulnak el a főváros két oldalán, s azok mentében, valamely egyes ház felkeresését esaknem lehetetlenné teszik, miértis a pesti, valamint a budai oldalon 4—4 részre osztatván, a következő elnevezéseket nyerték:

A pesti oldalon:

- 1-ör. Az újpesti határtól a Margithidig: *újpesti rakpart.*
- 2-or. A Margithiditől a lánczhidig: *Rudolf rakpart.*
- 3-or. A Lánczhiditől a fővámházig: *Ferencz József rakpart.*
- 4-er. A fővámháztól a határig: *Csepel rakpart.*

A budai oldalon:

- 1-ör. Ó-Buda felső határától a Margithidig: *Ó-Budai rakpart.*
- 2-or. A Margithiditől a lánczhidig: *Margit rakpart.*
- 3-or. A lánczhiditől a Sáros fürdőig: *Várkert rakpart.*
- 4-er. A Sárosfürdőtől a határig: *Gellért rakpart.*

Megjegyezzük még, hogy az utak, utczák és terek nevei csupán a hivatalos, azaz magyar nyelven lettek az illető sarkokra stb. a táblák felfüggesztése útján kitüntetve

18. Házsámozás.

A házak számozása eddig oly hátrányos volt, hogy egyik-másik háznak feltalálása csaknem a lehetetlenséggel volt határos. — Igy például a Duna jobb partján egész városrészek, melyekben 20—40 utca létezik egy folytatólagos házsám, például: a Tabánban, 800-on felül volt használatban. De a balparti városban is igen gyakran előfordul ugyan azon házsám ugyanazon utczában kétszer, sőt háromszor is.

Az ebből eredő bajok és zavarok megszüntetése és czélszerű rendezés megállapítása tekintetéből, a fővárosi közmunkák tanácsa az ügygyel az 1870. X. t. cz. 14. §-nak d. pontja értelmében behatóan foglalkozott és a számozás czélszerű keresztülvitele szempontjából a következő főelveket állapította meg:

1-ör. Minden utczában, uton, vagy téren a házak száma 1-nél kezdessék meg.

2-or. A páros számok az egyik és pedig baloldalon, a páratlan számok a másik, azaz: jobb oldalon alkalmaztassanak.

3-or. A számozási irány megállapíthatása czéljából elvként volna elfogadandó, hogy azon utczáknál, melyek a város középpontjától, például: a lánczhidtértől, vagy valamely meghatározandó középvonaltól, sugáralakban vezetnek, a középpontból számíttassék a jobb és bal oldal; azoknál pedig, melyek concentricus, vagyis köralakú irányt követnek, a számozás a vízfolyás irányában eszközöltessék. — Ily utczáknál a folyóhoz közelebb eső rész vétetnék jobb oldalnak.

4-er. A tereken álló házaknál a számozás azon sarkon veszi kezdetét, mely a középponthoz legközelebb esik s innét jobbra folytatólagosan, köröskörül történik.

5-ör. Üres telkek szinte számozás alá veendőek.

6-or. Házak csupán a kapuval biró homlokzaton nyernek számot.

7-er. Több, különböző utczára kapuval biró házak, minden utczában külön számot nyernek.

8-or. Ugyan azon utczában két vagy több kapuval biró ház, mégis csak egy számot kap.

9-er. Ha valamely telek a számozás után kisebb részekre osztatnék, az egyes részek az eredeti számot megtartják és **a. b. c.** stb. betűkkel különítettnek egymástól.

10-er. Ha ellenben számozás után több telek egyesítettnek, az egyesített telek a fennállott eredeti számok között a legkisebbet fogja viselni,

11-er. A számtáblák csupán az utca nevét és a katonai számot mutassák. (Mind den egyéb hozzátételnek, például telekkönyvi számok, tulajdonos neveinek stb. gyakorlati haszna nem lévén, csak zavart idézhetne elő).

Ez elvek alapján egy a közmunka tanács, a fővárosi hatóság, valamint a telekkönyvi hatóságok küldötteiből alakított vegyes bizottság hivatott egybe, mely a részletes munkálatokat nem sokára befejezendő s így van remény hozzá, hogy az új rendszeres házsámozás a jövő év folytán életbe fog lépni.

19. A budai vár erődítési jellegének megszüntetése.

Ezen a főváros jövő felvirágzása, de különösen a budai részek fejlődése tekintetéből oly nagy fontosságú kérdés megoldása, mely ő Felségének 1866. évi Junius 13-án kelt legkegyelmesebb elhatározása folytán oly kedvezően megindított, a fővárosi közmunkák tanácsa által a legmelegebben lett felkarolva.

Az évek hosszú során által elejtett tárgyalások újbóli felvétele czéljából e tanács úgy a nagyméltóságú magyar királyi Minister Elnök urhoz több felterjesztést intézett, valamint egy indokolt folyamodványában egyenesen ő Felsege legmagasabb személye elébe is járult, s kérelmezte, hogy a budai vár erődítési jellege szüntettessék meg.

Ezen tiszteletteljes kérelem, melylyel Buda város volt hatóságának folyamodása is egyesült, Ő Felsege legkegyelmesebb elhatározása folytán, újabb tárgyalásoknak lett kiindulási pontja, melyek folyamában a nagyméltóságú cs. kir. közös hadügyministerium részéről kimondatott, hogy a vár jelenlegi erődítvényei, a hadászat mai igényeinek és követelményeinek többé meg nem felelnek, s így azok felhagyása ellen elvileg többé akadály fen nem forog.

Egyuttal kijelentetett azonban a cs. kir. hadügyministerium részéről, hogy Budapest a monarchiának biztonsága tekintetéből ezentúl is fontos hadászati pontot képezend, miért is a jelenlegi erődítvények teljes feladását oly feltételekhez véli kötendőnek, melyek teljesítése által e pontnak a stratégia mai követelményeinek megfelelőbb, sokkal szélesebb körben kívánatos biztosítása eszközölthessék.

A cs. kir. közös hadügyminister urnak ezen nyilatkozata alapján az ügy közvetlen vezetésével megbizott m. kir. honvédelmi ministeriumban 1873. Augustus 8-án és 1874. évi April 30-án vegyes bizottsági tárgyalások folytattattak, melyekben a m. kir. belügyministerium, a cs. kir. hadparancsnokság, a fővárosi közmunkák tanácsa és a főváros küldöttei is részt vettek.

Az első tárgyalás alkalmával különösen a közmunkák tanácsa képviselői által kiemeltetett, miszerint a budai területnek, a változott igényeknek megfelelőleg leendő szabályozása, illetőleg a szabályozásnak kivitele, mindaddig lehetetlen, míg a várerődítési jelleg teljesen meg nem szüntettetik. Ez állítás igazolására be lett mutatva egy szabályozási tervezet, mely csak a főút-hálózatot s különösen az Albrecht-utnak a bécsi kapuig leendő folytatását és a fehérvári kaputól a Tabánba vezetendő főút vonalait tünteti elé; mely utak azonban, daczára főfontosságuknak, miután az egyik a Józsefbástya lerombolását teszi szükségessé, az erődítési jelleg felhagyása nélkül egyáltalában lehetetlennek.

A hadparancsnokság azon nézete ellenében, hogy a budai várnak mint erődített helynek fenntartását, beállható belső mozgalmak esetében, a királyi palota, a kormány székhelyének valamint az itt őrzött fontos levéltárak biztosítása is kívánatossá teszi, — a bizottság azon meggyőződésének adott kifejezést, hogy e czélok biztosítására a várnak természetes fekvése, melynek magaslata az egész főváros felett uralkodik, is teljes garantiákat nyújt annyival inkább, mert a várfalak mint a vár területén álló házak egyik főtámaszai legnagyobb részt úgy is fenntartatnának s csak ott töretnének át, hol ezt a forgalom és közlekedés fokozott igényei megkívánják.

Mindenek előtt azon kérelmet véli ennél fogva a bizottság előterjesztendőnek,

hogy a közmunkák tanácsa által bemutatott részletes szabályozási terv Ö Felsége által legkegyelmesebben helybenhagyassék, mely esetben a vári jellegnek elvben már kimondott felhagyását, a terv kivitele által igen rövid idő alatt a tényleges felhagyás természet-szerűleg fogná követni.

Ez előterjesztés nyomán ujabban nyilatkozott a cs. k. közös hadügyministerium és kimondá. hogy a jelen erődtvények teljes felhagyásába beleegyezik a következő fel-tételek alatt:

1-ször. Az erődtvések megszüntetése csak a várhegyre és környezetére terjesz-tetnék ki; ellenben a Gellérthegyi erődtvényre nem, mert míg az előbbiek a hadászat jelen követelményeinek ugy sem felelnek meg s azok felhagyása által Buda stratégiai fontossága mit sem veszít, — addig a Gellérthegy Budapest jövő szélesebb körü erődtítési műveletének egyik állandó támpontja leend.

2-sor. A várfalak ennél fogva a szükséghez képest lebonthatók és a szomszédos telkekre nézve fennálló építési tilalom megszüntettetnék: de csak oly feltétel alatt, hogy a Gellérthegyi erőd eddig határozottan nem körvonalzott építési tilalom alá eső területe, egy szűkebb 300 ölnyi s egy tágasabb 600 ölnyi határvonalban kijelöltessék, törvényesen elismertessék és kihirdettessék.

3-szor. Az ugy nevezett várerődtítési telkeknek még hátralevő része, körülbelül $3\frac{2}{3}$ hold területtel, az 1870. X. t. cz. értelmében alakított fővárosi pénzalapnak átenged-tetnék, ellenben az eddigi lak- vagy raktárhelyiségek, gyakorló helyek, s. t. b. tárgyakért, a mennyiben azok megszűnnének, vagy természetben vagy pénzgyenértékben kárpótlás nyujtassék.

4-szer. Miután a hadügyminister a jelenlegi erődtvények helyett, ujab nagyobb körü s a város fejlődését nem gátló erődtvényeket tart szükségesnek, a várfalakért s azok által elfoglalt területekért kárpótlást kíván, melynek értéke az új erődtvények költségei-nek részbeni fedezésére szolgálna.

A bizottság a vár felhagyásának kimondását örvendetes tudomásul veszi, a Gel-lérthegyet illetőleg azonban megjegyzi, hogy annak fenntartása vagy elejtése, magának a várnak erődtítési jellegének megszüntetésével kapcsolatban nem áll s erről az eddigi tár-gyalások folyamában szó nem is volt.

E kérdés tárgyalásába egyébiránt a bizottság már azon oknál fogva sem bo-csátkozhatik, mert míg egyrészt valamely pontnak hadászati tekintetből leendő erődtítését a fennálló törvények értelmében csakis a monarchia mindkét feléből álló delegatio mond-hatná ki, ugy másrészt az építési tilalom alá vonatni kívánt területek részben városi, rész-ben magánosok tulajdonát képezik, melyek felett csak is az 1868. 56. t. cikkben meg-állapított kisajátítási eljárás foganatba vétele mellett lehetne, előleges törvényes intézkedés nyomán, rendelkezni.

Kimondja továbbá a bizottság, hogy miután a falak csak ott fognak lebontatni, hol ez a szabályozás kivitele tekintetéből szükséges, a katonai kincstár által birt épületek s. t. b. esetleges kártalanítása magától értetődik, mert ilynemű kártalanításnak minden egyes esetben, — akár magános, akár az állam tulajdonát képezi az ingatlanság — mely a szabályozás által érintetik, — természetszerűleg van helye. Ellenben a vár falai s az

ezek által elfoglalt területek után követelt kártalanítás ellenében a bizottság egyhangulag s határozottan kinyilatkoztatja, hogy miután a várjelleg megszüntetése ő csász. és apost. királyi felségének legmagasabb kegyelmi tényét képezi, az eddigi s különösen Bécs város erősítésének lerombolása alkalmával szerzett tapasztalatok folytán, e kártalanítást Ő Felsége legmagasabb inteniójával annyival kevésbé tartja összeegyezhetőnek, mert e vár falak még hadászati szempontból sem bírnak semmi nemü értékkel és a főváros tulajdonába leendő átbocsájtásuk nem hogy előnnyel, hanem inkább ott, a hol fenntartásuk szükséges, folytonos fenntartási, — ott pedig, a hol lebontatniok kell, tetemes lebontási és elhordási költséggel vannak egybekötve.

Ezek folytán oda irányult a bizottság véleménye, miszerint az egészen független Gellérthegyi kérdés mellőzésével s a várfalakért kívánt kártalanítás elejtése mellett, ujabban is kéressék meg ő Felsége, miszerint kegyelmes inteniójához képest a várjelleg megszüntetését kimondani s így a főváros fejlődése körül oly nagy mértékben tanusított fejedelmi jó indulatának egy újabb nyilatkozatával legkegyelmesebben megörvendeztetni méltóztassék.

E bizottsági tárgyalások e szerint nem vezettek még tényleg az óhajtott eredményhez, sőt a Gellérthegyi kérdés kapcsolatba hozatala által, mintegy újabb nehézség gördítettett a megoldás elébe; de mégis kétségtelen, hogy a nagy fontosságú ügyben haladás tapasztalható, mert még a katonai szakkörök részéről is immár hivatalosan van constatálva az, hogy a budai vár erősítési művek nem felelnek meg s hogy azok a fővárosban rejlő strategikai fontosság legkisebb veszélyeztetése nélkül, egyszerűen elejtendők.

Ez pedig annyival örvendetesebb, mert így az Ő Felsége kegyes és jó indulatába helyezett remények, annál gyorsabban fognak teljesülésbe menni.

20. Széchenyi szobor felállítása.

A bizottság, melynek feladata volt, a haza nagy fia gróf Széchenyi Istvánnak állítandó emlékszobor előmunkálatait eszközölni, ezeket befejezván, a folyó évben bemutatá az emlékmű tervezetét s annak tényleges felállítására hatósági engedélyt kért.

Az emlék, melynek kivitele ellen észrevétel fenn nem forgott, egy 26' magas talapzaton nyugszik; maga a szobor 18' magas, s így az egész emlék magassága 44' leend.

A talapzat sienit vagy svéd gránitkőből állittatik elő, melynek négy sarkát, Minerva, Neptun, Ceres és Vulcán, mint a bölcsesség, hajózás, gazdaszat és ipar jelvényei díszítendik.

Az emlék a Ferencz Józseftéren, az Academia előtt alakítandó parksoportozatban fog felállittatni. A hely pontos kitüzése egy vegyes bizottság által a helyszínén eszközöltetett. A munkálatok a jövő év tavaszán meg fognak indittatni.

Ekként nemcsak a nemzet óhaja, — mely nagy fia emlékének megörökítését várva várja — fog teljesülésbe menni, hanem egyszersmind a főváros legdíszesebb helyének fentebb leirt rendezése is, tényleg megkezdetik.

21. A Dunaszabályozás által nyert telkek értékesítése és a rakpartok hasznosítása.

Az 1870. X. t. cz. értelmében a Dunaszabályozás nagy műve, az ugyan azon törvény alapján felvett 24 millió nyereség-kölcsönből, a nagyméltóságú m. kir. közmunka és közlekedésügyi Ministerium közvetlen felügyelete alatt hajtatik végre; a szabályozás folytán nyert területek értéke azonban, valamint a szabályozással kapcsolatos művek jövedelmei ugyanazon törvény 4. §-nak g. pontja értelmében a kölcsön törlesztésének évi járadékainak biztosítására szolgálndnak.

Miután pedig a szabályozási munkálatok már annyira haladtak, hogy a nyert telkek értékesítésének, valamint a kapcsolatos művek hasznosításának ideje mindinkább közeledik, miután továbbá az e czímen befolyandó összegek nagyságától függ nemcsak az évi járadékok fedezése, hanem — az évi járadék által igénybe nem vett összegek a fővárosi pénzalapba folyván, — magának ez alapnak jövője is: az ennek kezelésével megbízott közmunkák tanácsa köteleiséget vélt teljesíteni, midőn a nyereség telkek ténylegét s azok becsértékét összeállítá s ezen munkálatát úgy a nagyméltóságú m. kir. Pénzügyministerium, valamint a közlekedésügyi Ministeriumnak is bemutatá.

A nyereség telkek a pesti oldalon egyrészt az újpesti kikötőtől az Attila-utcza nyílásáig, másrészt az al-Dunaparton a vámházon alól a határ felé terjednek el.

A feldunai telkek 78.798 □ öl tényleggel bírnak; a □ ölenként felvett becsár 6 frt. és 150 frt. között változik s azok összesen 2.384,089 frt. értéket képviselnek.

Az aldunai telkek 10,368 □ öl tényleggel bírnak; a □ ölenként felvett becsár 8 frt. és 100 frt. között változik s azok értéke 507,244 frtban jelentkezik.

A budai oldalon nyereség telkek egyrészt az ó-budai határ és élelmezési tér között s mind terjedékek a bombatérig, másrészt az aldunán mind terjedékek már a tabáni sétatérnél, különösen azonban a Kelenföld mentében a promontori határig terülnek el.

A feldunai telkek 32,924 □ öl tényleggel bírnak; egy □ öl becsára 8 frt. és 100 frt. között változik s azok 653,575 frt. értéket képviselnek.

Az aldunai telkek 148,655 □ öl tényleggel bírnak; egy □ öl becsára 1 frt. és 150 frt. közt változik s így azok értéke 588.301 frtban jelentkezik.

Ezek szerint a pesti oldalon van 89,166 □ öl terület 2.891,333 frt. értékkel, a budai oldalon pedig 181,576 □ öl terület 1.241,876 frt értékkel.

A Dunaszabályozás folytán nyert jobb és balparti telkek tehát összesen 270,742 □ öl területtel, 4.133,209 frt. az az: négy millió egyszáz harminczhárom ezer kétszáz kilencz frtnyi értéket képviselnek.

Ez értékek csak hozzávetőleges becsein alapulnak s az elértékesítés időpontjától, az eladások helyes felosztásától, s az akkor uralkodó viszonyoktól függend nagyrésztben, valjon a becsárak életnek-e vagy sem. Tény az, hogy azon telkeknek jelzálogként leendő lekötése mellett, a közmunkák tanácsának már több oldalról tétettek két millió forintra rugó kölcsönajánlatok, melyek tárgyalásába azonban a tanács, részben a nem elég kedvező feltételek, részben a fővárosi pénzalapnak a m. kormány irányában fennlevő követelési és tartozási állapotának bonyolult voltánál fogva, — mindeddig nem bocsájtkozott.

Ezen telkek értékesítése mai napig meg sem kísértetett, ellenben a már elkészült rakpartok mikénti hasznosítása tekintetéből egy vegyes bizottság alakított, mely a

m. kir. Pénzügyminister, a m. kir. közmunka és közlekedéstügyi minister, e tanács és a fővárosi hatóság küldötteiből állandó s melynek feladata a rakpartok hasznosítására vonatkozó dijszabályzatokat megállapítani.

22. A cs. kir. szab. államvaspálya társaság építményei.

Pest város volt hatósága, a volt központi vaspálya társaság által, még a negyvenes években kiállított térítvény alapján, a Lipót és Terézvárosok közötti forgalom érdekében követelte, hogy az államvaspálya társaság pályaudvarán keresztül, a 2 szív utca irányában, egy átjáró nyitassék; a cs. kir. szab. államvaspálya társaság pedig a vasuti forgalom biztosítása tekintetéből ez átjáró nyitását határozattan megtagadta.

Ez ellentétes nézetek tekintetéből a város és társaság között csaknem 20 éves perlekedés származott.

A fővárosi közmunkák tanácsa s különösen annak volt elnöke gróf Szápáry Géza személyes közvetítésének sikerült a peres felek között egyességet létesíteni, mely az 1873. évi Január 5 én tartott bizottmányi ülés jegyzőkönyvében találta kifejezését.

Ez egyezmény értelmében a főváros egy átjárónak nyitására irányzott kivánalmától elállott, a társaság pedig kötelezte magát hogy legfeljebb 2 év leforgása alatt,

1-ször a 2 szív utca irányában pályaudvara fölött egy hidat,

2-szor a hajcsárút tengelyében pályaudvara alatt gyalog közlekedés számára egy alagutat és

3-szor az arena út tengelyében egy kocszi közlekedésre alkalmas mély utat, — fog építtetni.

1. A két szív utcai hid építése 1874. April 1-én megkezdett, October 20-án befejeztetett és Deczember 23-án „*Ferdinand hid*“ név alatt a közforgalomnak átadatott.

A hid 5 főrészből áll:

a) a két feljáró lejtőből b) a Podmaniczky utcában levő falazott viaductból c) az aczélhidből, d) a vas viaductból, e) a váczi utról a hidra vezető lejtőből.

A Podmaniczky utcai lejtők 30 láb szélességgel bírnak, melyből 24 láb a kocsitra, 7 láb a járdára esik.

A két lejtő találkozásánál, két 6' szélességű, szabadon függő lépcső állított elő a gyalog közlekedők számára. E két feljáró közti téren a társulat, minden kötelezettség nélkül, csupán szépészeti szempontból, egy nyilvános kútát állított fel, melynek földiszét, egy női alakot ábrázoló szép szobormű képezi.

A falazott viaduct a gépműhely és anyagraktár vágányait hidalja át; szélessége 36', hossza 370'.

A viaduct huszonegy félkörben boltozott nyílást tartalmaz, mely közül tizenhatsz egyenes boltozattal és 14 láb szélességgel, három pedig ferde boltozattal és 11 láb szélességgel bír.

E viaduct folytatását képezi a Bessemer aczélhid mely 84° 30'-nyi szöveget képez a pálya tengelyével, és 64 láb nyílttávolsággal bír.

Az aczélszerkezet sulya 976 vámmázsát tesz és az osztrák magyar monarchiában

az első hid, mely Bessemer aczélből készült, mi annál érdekesebb, mert az egész szerkezet egy magyarországi gyárból, a Resiczai gyárból került ki.

A vasviaduct négy hidből áll, melyek közül egy 81 foknyi, három pedig 77 foknyi szög alatt metszi a pálya tengelyét; hosszúsága 395 láb. A négy vashid súlya 4061 mázsa.

Az aczél és vashidak kocsiutja fakoczkákkal van burkolva, a járdák öntött asphaltból készültek.

A terheltetési próbák a hatóságok közbenjöttével 1874. October 27-én a legfényesebb sikerrel eszközöltettek.

A vácziutra levezető lejtő feltöltéséhez 3000 köb öl földanyag szükségeltetett.

2. *A hajcsár út tengelyében épített alagut.*

Ez alagut a gyalogközlekedés közvetítésére szolgál; szélessége 9 láb, magassága szintén 9 láb, hossza 595 láb.

Világosságot felülről nyer öt akna által, mely szellőzési szerkezettel van összekötve.

Az alagut talpa 19 lábbal van a Duna szempontja felett; a 4' erős ellenfalak bêtôn alapon állanak és faragott kővel burkolvák, melyek részben a süttöi, részben a szobbi bányákból kerültek ki.

Az alagut talpa alatt, annak egész hosszában, az összegyülő víz elvezetésére egy 12" átmérőjű agyageső lett fektetve.

A burkolat öntött asphaltból készült s az alagut felett tizenhatsz vasuti vágány fekszik, melyeken a közlekedés folyton fenntartatván, ez által az előállítási munkálatok nem csekély mértékben nehezítettek.

3. *Az aréna út tengelyében épített mély út.*

Ennek hossza 156 láb, magassága 12 láb, szélessége 36 láb, melyből 24 a kocsiutra, 12 láb a két oldaljárdára esik.

Az út talpa 19 lábban fekszik a Dunasempontja felett; a 24 lábnyi felszínétől az összeköttetés két, $\frac{1}{30}$ eséssel bíró lejtő által eszközöltetik.

A két 5' erős ellenfal czölöp és bêtôn alapzaton nyugszik és süttöi faragott kővel burkolt, vizálló vakolattal falazott, termés kő falazatból áll.

A lejtőkről összegyülő víz levezetésére négy 6 hüvelyk átmérőjű vasesővezetből álló vezeték készítettet, mely az aréna uton épült városi csatornába szakad.

Mind a három nagyszerű mű tervei de Serres építészeti igazgató tervei szerint, BernárdtLajos főmérnök közvetlen vezetése alatt készült s ugy biztonság és soliditás, valamint szépség és kényelem tekintetéből, nemcsak a társulatnak becsületére, de az egész fővárosnak diszére válnak.

Megjegyezzük még, hogy az új pályaudvar és indóházra nézve igen szép, nagyszerű tervek készítették, melyek kivitele iránt a munkálatok a folyó év alatt egész erélyel fognak fogantatba vétetni.

VII.

A fővárosi közmunkák tanácsának létkérdése.

Midőn a m. kormány 1870-ik évben a főváros területén szükséges országos vállalatok létesítésére (dunaszabályozás, lánczhidmegváltás és új hidak építése) s magának a fővárosnak egészségessé és széppé tétele czéljából, egy 24 millió forintnyi kölcsön felvételét hozta javaslatba, ezt nem csak a fővárosi közönség minden rétegei, nemcsak az uralkodó kormánypárt fogadta örömmel, hanem az akkori ellenzék is teljes megnyugvással járult annak megszavazásához.

Evvel kapcsolatosan mindenki természetesnek találta, hogy a mint a 24 millió kölcsön egy részének az érintett országos vállalatok létrehozatala czéljából leendő felhasználása, egyenesen állami közegekre, a m. kir. közlekedési Ministeriumra bízott, úgy annak másik részére nézve is, mely a főváros emelésére volt rendeltetve, az államhatalomnak bizonyos befolyásnak kell biztosíttatnia, sőt az akkori ellenzék még egy lépéssel tovább is ment, s a főváros összes közmunkáinak vezetését, a kölcsönből alakított fővárosi pénzalap kezelésével megbízott fővárosi közmunkák tanácsára kívánta ruházni.

Ily előzmények után a fővárosi közmunkák tanácsa az 1870. X. t. cz. alapján tényleg életbehivatott s kettős feladatot nyert, egyrészt rendezni és szabályozni az építkezés ügyét, másrészt kezdeményezni a szükségelt közmunkákat s azok helyes végrehajtása felett őrködni.

A tanács mindkét irányban, miként ezt eddigi működésének négy évi zárjelentései tanúsítják, buzgón, erélyesen, legjobb tudomása és képessége szerint haladt előre.

Megalkotá az ideiglenes építési utasítást s utóbb az új középítkezési szabályzatot, mely az építkezések mezején, legalább határozottabb rendszereségnek vetette meg alapját és elkészítette az egész főváros területére, az általános szabályozási és beosztási tervzetet, mely főrészeiben változatlanul megmarad s melynek kérlelhetlen, világosan kiüntetett vonalai előtt meg kellend hajolnia mindenkinek, személy-állás és vagyon különbségre való tekintet nélkül.

S ez eljárásában mindedig nem engedé magát eltántoríttatni a tanács. — S a mint egyes esetekben elég bátorsággal és öntudattal birt döntő véleményét határozottan hangoztatni még a m. kormány hatóságaival szemben is, úgy sohasem rettent vissza a népszerűtlenség ijjesztő vázától s avval szemben a teljesített kötelesség tiszta tudatából és meggyőződésből meritette erejét.

De ezen következetes, kérlelhetlen, egyenes eljárás mindinkább többekben kelté fel az ellenkezés és elégedetlenség érzetét.

Vannak, kik egész éltükön által a municipalis önkormányzat légkörében mozogván, ennek korlátlan uralmát tartják minden baj legbiztosabb gyógyszerének s a hosszú megszokás és szívök vonzalma által félrevezetve, nem látják annak árnyoldalát s azt, hogy bizonyos ügyek csakis erélyes és független eljárás útján intéztethetnek el sikeresen,

ezek tehát a főváros megsértett autonomiájának nevében emelnek szót e tanács létele ellenében.

Vannak kik a tanács által kezdeményezett és következetesen folytatott intézkedések által némely kedvencz reményeiktől, vagy terveik kivitelétől elestek, s kik valószínű vagy képzelt káruk kútfejének a közmunkák tanácsát tekintik; ezek minden indokolás nélkül kívánják e tanács felosztatását, mert azt vélik, hogy a fővárosi hatóság önmagában, állítólagos kárukat, befolyásuknál fogva inkább figyelembe vette volna.

S ezekhez szivesen csatlakoznak a kisajátítás alá vett ingatlanok tulajdonosai, kik bár mindannyian valószínű nyereségben részesültek, úgy, hogy ma már a legtöbb birtokos mitsem óhajt inkább mint ingatlanságának kisajátítását, kik azonban a nyereség lehetőség fokoztatása céljából úgy hozzá szoktak már a jajveszékléshez, hogy azt a nyereség biztosítása után, már csak következetességből is folytatják, s szeretik magukat a kisajátítás áldozatainak tekintetni.

Vannak kik nem ismervén a tanács rendelkezésére adott összegeket, attól folyton számon kérik a 24 millió forint hováfordítását, s miután a tanács eddigi működéséből e rejtély kulcsát ki nem magyarázhatják, (természetes, mert hiszen a 24.000.000 frtot, a tanács rendelkezésére és pedig a sugárukra mindössze csak 3.335,909 frt engedélyeztetett) a tanácsot mint valami végzetlenül drága pénzemésző institutiót tekintik; s ezek az utóbbi időben teljes joggal érvényre emelt „takarékoság“ jelszava alatt ostromolják az intézmény további fennállását.

S ekként csak ugyan sok valódi vagy képzelt magánérdek lett többé kevésbé megsértve, csak egy nem: a főváros közérdeke, mely a tanács buzgó, erélyes kezdeményezése és felügyelete alatt kézzel fogható haladásnak indult.

De a sok sértett érdek, a „megtakarítások“ általánossá vált jelszava által felbátorítva, végre is nyilatkozati módot talált a sajtóban, a társadalomban s a hatósági termekben.

S e nyilatkozatokban három főindok alapján követeltetik a fővárosi közmunkák tanácsának felosztatása:

- 1-ör. mert a főváros hatósági autonomiája sértetik,
- 2-or. mert a reá bizott teendőket már befejezte, és
- 3-or. mert sok költséget okoz.

Nem akarunk azon sok mellékes indokra, többé kevésbé üres szóbeszédre reflectálni, melyekre a tanácsnak elnöke útján már volt alkalma illőleg megfelelni, de az érintett három indok taglalásával annyival szükségesebbnek tartjuk e hivatalos jelentés keretében újra foglalkozni, mert e tanács, illetőleg az általa gyakorolt hatósági jog és hatáskör fenntartásáról éppen a főváros érdekében tántoríthatlanul meg vagyunk győződve.

A sértett autonomia vádját illetőleg felhozandónak tartjuk, hogy az 1870. X. t. cikk, mely a közmunkák tanácsának megalkotását tárgyalja, Buda és Pest városok számos befolyásos tisztviselői és képviselőivel még mint törvényjavaslat lett közölve s általuk örömmel üdvözöltetett.

Felhozzuk, hogy Londonban — Anglia fővárosában, — mely országra mint az autonomia és selfgouvernement hazájára folytonosan hivatkozunk, egy közmunkák tanácsa

lett felállítva sokkal szélesebb, sokkal tágasabb hatáskörrel, mint a miénk, a mennyiben a főváros összes közmunkáinak végrehajtása és pedig fényes sikerrel e hatóságra bízott.

Felhozzuk, hogy míg a londoni közmunka tanács az egyéb administrációtól teljesen különvált hatóság, addig nálunk a törvény világosan kimondá, hogy a 18 szavazattal bíró tanács tag közül kilenczet maga a főváros küld.

A másik kilencz tag, valamint az elnök az országos segélylyel eszközözendő országos érdekek biztosítása tekintetéből természetesen a kormány által neveztetik ki ugyan, ha azonban figyelembe vesszük, hogy például jelenleg az elnök és néhány főbb tisztviselőn kívül, még a kormány által kinevezett kilencz tag között is öt fővárosi bizottsági tag, a kik ugyan azon jogon, ugyan azon bizalom alapján ülnek a törvényhatóság tanácskozási termében, mint a többi bizottsági tagok; ily körülmények között a fővárosi törvényhatóság sértett autonómiájáról beszélni, egyszerűen alaptalan állítás, mely nemesak mi által sem igazoltatik, hanem a tényekkel ellenkezik.

A második főindok, melynél fogva a tanácsot feloszlatandónak vélik, az hogy az minden feladatát már teljesítette.

Igaz ugyan, hogy e tanács felismerve hátramaradásunkat s felismerve a legsürgősebb teendőket, rövid négy évi fennállása óta lázas tevékenységet fejtett ki, s oly eredményeket képes fölmutatni, melyek hivatásának helyes felfogását, ernyedetlen munkálkodását csattanósan bizonyítják.

Igaz, hogy az általános szabályozási és beosztási tervezet nagy munkája, melynek ugyszólván alapfeltételei sem léteztek, a fővárosnak csaknem egész területére készen áll, s az utcák s utak lejtmezérese is csaknem befejeztetett; igaz, hogy a középítkezési rendszabályzat, mely már égető szükségét képez, a többi nagy városok építési rendjének beható tanulmányozása alapján elkészítettetett; igaz, hogy a kölcsönből létesítendő nagy-szerű vállalatok: sugárut, nagykörut már a kivitel stadiumában vannak s a sugáruti építkezések végrehajtására vállalkozókkal lett szerződés kötve: de mindezek csak egyrészt képezik e tanács hivatásának és feladatának, mely abból áll, hogy a főváros emelkedésében rejlő országos érdek, a folyton változó és folyton fejlődő viszonyokhoz képest, folytonosan biztosítsák, kielégítsék s így maga a főváros a többi európai fővárosok színvonalára emeltessék.

Tárgyilagosan és nyugodtan itélve, bizonyára nem mutatkozik czélszerűnek jelenleg azon hatóságot megszüntetni, mely eddig megalkotá ugyan a keretet, melyben a főváros jövő fejlődésének mozognia kell, de melynek folyton felügyeletére és működésére van szükség, nehogy a fejlődés egyes alakzatai általa keret ismét ledöntessék, miként ez a boldog emlékü Jósef nádor szépitési tervével történt, mely életében, a Lipótváros fényes példája szerint, megtartatott, de alig hogy megmerevedett erős keze, alighogy megszűnt az általa alkotott felügyelő hatósági közvetlen hatása és befolyása, csak hamar ismét elfelejtetett és eltemett.

Hátra van még a főváros jobboldalának szabályozása, mely a beltelkekre nézve javaslatban ugyan készen áll, de mely a külterületen csak a folyamatban levő catastrofi felmérések befejezése után fog megkezdethetni; hátra van még a csatornázás ügye egész terjedelmében, talán a képzelhető legfontosabb ügy. mert ettől függ a főváros egészségi állapotának javítása és valóban iszonyatos halálozási arány csökkenése; hátra van még

a Silok és entrepôtok nagy fontosságú kérdése, melyek helyére, kiterjedésére és építési módjára nézve naponként a legkülömbözőbb nézetekkel találkozunk; hátra van a nagy körút kiépítése, mire nézve eddig csak a legszükségesebb, az ut vonalának épentartására vonatkozó intézkedések lettek megtéve, holott a nagy körút képezi a főcsatorna természetes ágyát, úgy hogy az utóbbi az első nélkül alig képzelhető; hátra van még egy czél-szerűbb kövezési rendszer megállapítása, mire nézve a fővárosi hatóság figyelme már felhivatott, mely azonban mai napig sem ment át a gyakorlati életbe; hátra van még a vízvezeték ügye, különösen a jobbparti területen, hol a lakosok tényleg szükségét szenvednek; hátra van a sugárút kiépítése, mely ugyan vállalkozásnak van átadva, mely azonban a tanács folytonos működését veszi igénybe, úgy annyira, hogy csaknem minden ülésben egy-két intézkedés válik szükségessé.

Folytathatnók még a részletezést, de nem tartjuk azt szükségesnek, mert mindenki meg van győződve, hogy egy nagy városban, mely alig esett túl a fejlődés kezdetén, hacsak ismét hanyatlani nem akar, a haladással kapcsolatosan mindig fognak előfordulni fontosabb kérdések s mindig lesznek országos érdekek, melyek megoldása s illetőleg kielégítése az 1870. X. t. cz. értelmében a tanácsra bízott, valamint mindig lesznek számtalan ügyek melyek egy felebbezési és felfolyamodási hatóság higgadt birálatát, pártatlan ellenőrzését és egyéb intézkedéseit teendik szükségessé; s melyeknek elintézéséről, e tanács felosztása esetében, éppen országos és fővárosi szempontból másképpen kellene intézkedni.

Nem áll e szerint, hogy e tanács a reá bízott feladatokat már mind megoldotta volna, mert e feladatok a fejlődéshez képest folyton szaporodnak, változnak, módosulnak s így azoknak tökéletesen eleget tenni soha sem lehetend, — mert azon perczen, midőn ily feladatok többé nem léteznének, a főváros tovább fejlődése már önmagában megszünt s a tespedés átka boritaná el jövőjét.

A harmadik tétel, melyből kiindulva ez intézmény létele ostromoltatik az állítólagos nagy költség.

Nézetünk szerint valamely költség helyes megítélésénél mindig első sorban figyelembe veendő azon eredmény, mely általa eléretett, mert lehetnek önmagukban csekély költségek, melyek szemben az eredménnyel igen is tulságosak, lehetnek nagy költségek, melyek az eredmények arányában mérsékeltek és megfelelők.

A tanács belkezelési költsége a zárszámadások tanusága szerint az 1871—1873. években a 80—90.000 frt között változott, 1874-ben már csak 69.982 frtra rúgott; a folyó évi költségelőirányzat pedig csak 48.468 frtban jelentkezik.

Az 1871—1873. években a tanács a főváros óriási fejlődése folytán, a magán, testületi és közèpitkezések egész özönével látta magát szemben, s minden egyes tárgynál kénytelen volt az egész környéket tanulmányozni, hogy a létesítendő szabályozásnak újabb akadályok elébe ne gördíttessenek. — Minden egyes építkezésnél, minden egyes telekfelosztásnál nemcsak helyszini szemle vált szükségessé, de azt az egész vidék szabályozásával kellett összhangzásba hozni.

Ez időbe esett a sugárút tervezése négy vonalon, melyek mindegyike felvétellett, felmétellett, az azokba eső valamennyi ingatlanság megbecsültetett, mely munkálat az akkor nagy számú műszaki osztály egész személyzetét három hónapon át foglalkoztatá.

Evvel kapcsolatban felemlitendő a 210 ingatlanságra nézve megkezdett egyezkedési és kisajátítási eljárás; az egész ut helyszínelése, magassági adatainak megállapítása; az új telektömbök alakítása; az építési mód és arányok elhatározása; az ut vonalának csatornázása, burkoltatása, légszesz és vízvezetékére, faültetésére s a többire vonatkozó részletes tervek és költségvetések.

Ugyan azon időbe esett a főváros balparti területének általános szabályozási és beosztási tervezetének elkészítése, mely ismét csak nem egy éven át vette igénybe a műszaki osztály legjobb ereit.

Ugyan azon időben készítettett a középítési rendszabályzat, egy mű, mely a mivel külföld legnagyobb városainál czélszerűeknek és üdvösöknek bizonyult elveken alapul, melynélfogva bő tanulmányokat igényelt s mely immár kész műnek csak átvizsgálásával, a fővárosi hatóság középítményi bizottmánya egy éven által foglalkozik. Ugyanazon időbe esik az általános csatornázási elvek összeállítása s azok rendszerének összehasonlítása.

Ugyan akkor készítették a nagy körut tervei, s evvel kapcsolatosan az egész utvonal helyszínelése, magassági adatainak megállapítása, minden egyes ingatlanság felmérése, becslése, az egyezkedési eljárás megindítása s. t. b.; szinte akkor készültek a váci és országutak (belső körut) építésének részletes tervei és költségvetése s maga az ut a műszaki osztály közvetlen vezetése alatt 741.505 fit költséggel az osztrák állampálya indóházától a rostély utcáig be is fejeztetett.

Ezen nagyszerű. itt csak érintett, rendkívüli fáradságot, időt és folytonos éber figyelmet igénylő munkálatokon kívül, a tanács a folyó ügyeket végezte, pedig nem lett építve egyetlen egy kunyhó, nem változtatott meg egyetlen egy kövezet koczka, a nélkül, hogy az ügy a tanács előtt meg ne fordult volna; ezeken kívül még mint felsőbb hatóság ügy építési valamint építés rendőri ügyekben ellenőrködött, másodfokúlag sőt a legtöbb ügyben véglegesen határozott a fővárosi hatóság intézkedései felett.

Ha ehhez még hozzá vetjük, hogy alig létezik a főváros területén nevezetesebb utca vagy tér, különösen a kiválóbb pontokon, például: Ferencz-Józseftér, Józseftér, Erzsébettér, Gizellatér, városliget, a budai lánczhidter, a Ludoviceumter s. t. b., melyekről a tanács hosszabb előmunkálatok alapján részletes terveket s rendszeren 3—4 alternatívát ne készítettett volna, melynek egy-egy példánya több heti, sőt havi munkálkodást igényelt; s ha mindezek alapján constatáljuk, hogy a tanács rövid 3—4 év alatt nem csak évtizedeknek mulasztásait pótolta, hanem a jövő évtizedekre is megállapította a keretet, melyen belől a főváros fejlődése eszközöndő, hogy az csakugyan fővárosi jelleget nyerjen s a polgárosodás fokozott igényeinek megfelelően: akkor bizonyára nem fog talákozni senki sem, ki az érintett évek költségeit, melyek különben is alig teszik három százalékát a tanács útján a főváros érdekében felhasznált tőkéknek, — magasaknak vagy nem igazoltaknak tekinthetné.

A mint pedig az érintett nagyszerűbb munkák befejeztettek és a tanács a már önmaga által készített kereten belül könnyebben s biztosabban kezdett mozogni, a mint egyes munkálatok, például sugárut, nagy körut, s. t. b. többé nem vettek, de nem is vehettek már oly rendkívüli munkaerőt igénybe: a tanács maga lehetőleg leszállította műszaki közégeinek számát és leszállította költségeit úgy, hogy azok miként tentebb érintők

1874. évben már csak 69.982 frtra rugtak, a folyó 1875. évi előirányzat szerint pedig csak 48.468 frtban fognak jelentkezni.

Ez utóbbi összeg tekinthető most, legalább a legközelebbi évekre a tanács rendes költségeinek s csak az a kérdés, vajon az ezen intézmény által kivivandó eredmények arányában állanak-e ezen kiadási összeggel?

Ha tekintetbe vesszük azon teendőket, melyeket fentebb jeleztünk s melyek e tanács által intézendők el; ha tekintetbe vesszük azon előnyöket, melyek éppen e hatóság szervezéséből folynak s mely szerint ugy a fővárosnak, valamint az államhatalomnak az őt megillető befolyás biztosittatik. a nélkül, hogy valaha komolyabb összeütközés támadt volna; ha tekintetbe vesszük, hogy az eddig a tanács által kezelt ügyek vezetésére minden nagyobb főváros példájára okvetlenül szükséges egy önálló, fel és lefelé független hatóság mely a jelenleginél csekélyebb személyzettel alig birand, ha ugyanazon munkákat kívánja teljesíteni; ha tekintetbe vesszük, hogy a főváros építési és építésrendőri kérdéseinek és ügyeinek tárgyalásáról okvetetlen egy felelős hatóság felállítása által gondoskodni kell; ha tekintetbe vesszük, hogy mennyi hátrány támadna abból, ha az eddig bizonyos elvek alapján, következetesen eszközölt munkálatok, egyszerre egy más szervezetű hatóságra ruháztatnának: akkor minden elfogulatlan kénytelen lesz bevallani hogy egy uj, más alapokon nyugvó hatóság a mellett, hogy az autonomiát alkalmasint inkább sértené, a mellett, hogy a munkálatok kivitelére nézve, a harmonia és következetesség iránt a kívánatos garantiákat csak ily mértékben is nyujtaná, — valószínűleg több, de semmi esetre kevesebb költséget a kimutatott évi 48.468 frtnál nem okozand.

Csak a főbb mozzanatokot soroltuk fel, melyek az e tanács létele ellenében felhozott indokok czáfolatára szolgálhatnak s tettük ezt azon kötelességérzetnél fogva, mely e testületet mindenkor átlengé, s tettük azon közóhaj által vezéreltetve, hogy a mindnyájunk által szeretett főváros érdeke kellően biztosittassék és fejlesztessék. — Ezek alapján férfias őszinteséggel és bizalomteljesen adunk kifejezést azon tántorithatlan meggyőződésnek, hogy a fővárosi közmunkák tanácsának fenntartása még számos éveken keresztül, valóban szükséges és annak feloszlatása, a közérdek szempontjából valóságos veszteség leend.

Van azonban mégis egy körülmény, mely lételünkre lényeges befolyással van de ezt az intézmény ellenei, miután annak kiderítése behatóbb tanulmányozást, vizsgálatot és nagyobb fáradságot igényelt volna, fel nem hozták, s ez az általunk kezelt fővárosi pénzalapnak állapota. — Erről a legközelebbi fejezetben.

VIII.

P é n z ü g y .

Miután az 1870. X. t. czikk 7. és 8. §§. világosan kijelölik azon forrásokat, melyekből az általunk kezelt és az intézmény fenntartására szolgáló fővárosi pénzalap alakittatik, s melyekből évi jövedelmei biztosítvák, annyival kevésbbé tartjuk szükségesnek ezeknek e jelentésünkben leendő részletes elemezését, mert mindazok, kik a magas kormány körén kívül állván, ügyeinkkel behatóabban foglalkozni oly szivesek, a lefolyt évekről beterjesztett zárjelentéseinkben, nemcsak e források természetéről, hanem az azokból eddig nyert jövedelmek számszerinti mennyisége iránt is, kimerítő felvilágosítást találnak.

Hogy azonban a fővárosi pénzalap jelen állapotáról s azon bonyadalmakról is minden érdeklő magának helyes képet alkothasson, mert hiszen minden kérdésnél a bajok felismerése képezi az orvoslás első feltételét, nem vélünk hibázni, midőn egész terjedelmében ide iktatjuk azon a nagyméltóságú magyar királyi Ministerelnök urhoz intézett jelentésünket, mely az 1875. évi belkezelési és a fővárosi pénzalap 1875. évi bevételi és kiadási kimutatását tárgyazván, egyrészt leghivebb képét nyújtja a jelenlegi állapotnak, másrészt részletezi azon indokokat, melyek a jelenben kétségtelenül létező pénzügyi bonyadalmakat előidézték.

A jelentés a következő:

Nagyméltóságú magyar kir. Ministerelnök ur!

Midőn az 1874. év lejártával belkezelési költség előirányzatunknak 1875. évre leendő megállapításához fogtunk, szem előtt tartottuk nem csak az ország válságos pénzügyi viszonyait, de szem előtt tartottuk a nagyméltóságú magyar kir. pénzügy Ministeriumnak 1874. évi Február 25-én 3304. sz. alatt kelt leiratát is, melynek végsoraiban arra figyelmeztettünk, hogy egyelőre minden kiadás mellőztessék, mely a rendes jövedelem forrásaiban fedezetét nem találja.

Ezek befolyása alatt készült az 1. alatt szokásos kegyes helybenhagyás végett, ezennel bemutatott 1875-iki költségelőirányzatunk, melynek kapcsában szükségesnek találjuk azonban az 1874. évre kormányhatóságilag helybenhagyott költségvetést is 2. alatt tisztelettel bemutatni.

Az 1874. évre megállapított költségelőirányzat 84.094 forintnyi főösszeget tüntet fel, melyből azonban, miként azt zárszámadásaink igazolandják, több mint 20% megtakarítást sikerült eszközölni.

Evel összehasonlítván az általunk 1875. évre készített költségelőirányzatot, melynek főösszege csak 48.468 forintot tüntet fel, szemben a mult évvel megállapított összeggel csak nem felényi megtakarítás mutatkozik.

Ily óriási leszállítása a költségeknek csak rendkívüli eszközök alkalmazása mellett volt lehetséges, mert habár az egész költségvetésben nem létezik czim és tétel, melyben a lehető legnagyobb megtakarítások mellett, az összegek a legcsekélyebbre le ne apasztattak volna, a főösszegek, a mult évvel szemben, csaknem felére történt leszállítása, leginkább csak a következő 3 rendkívüli intézkedésnek volt következménye. És ugyan

1-ször. A műszaki osztálynál az előtt alkalmazva volt s már a mult évben számukban leszállított díjnokokat egészen elhagytuk s intézkedtünk, hogy azok valamint a napdíj mellett alkalmazott szemlések már 1875. Január 1-seje után költséget többé ne okozzanak.

2-szor. A tanács tagjai az öket illetett jelenléti jegyek élvezetéről lemondván, e czimen már a folyó évben is tetemes megtakarítások eszközöltettek és lehetővé tétetett, hogy az illető czim alatt az eddig felvett 12.000 forint helyett, csak az esetleg meghivandó szakértők díjazására szükségelt 500 forint vételessék fel.

3-szor. Végre fájdalommal bár és csakis a súlyos pénzügyi viszonyok nyomása alatt egy épp oly rendkívüli, mint az illetőkre nézve szomorú eszközöz nyultunk, midőn államtisztviselői jelleggel s ebből folyólag azokkal hasonló jogokkal bíró hivatalnokainknak, az e tanács életbehívása alkalmával megállapított és a magas kormány által megerősített, öt éven által megjegyzés nélkül helybenhagyott illetményeit lejobb szállítottuk. Maga az alelnök fizetéséből 2000 ftot, Ország Sándor és Rozmanith Ferencz osztályvezetők 600 ftr és 300 forintnyi személypótlékaikról önkényt mondtak le.

A többi tisztviselőknél pedig a fuvar és személypótlékok czime alatt fennállott összegeket felében eltöröltük s így csaknem valamennyi tisztviselőnkől bizonyára épp oly ritka, mint nagy áldozatot követelvéen, csupán e czim alatt a mult évi 56.140 ftr helyett, csak 38.490 ftrtot állítván be, 17.650 ftrtot takarítottunk meg.

Felemlítjük még, hogy e belkezelési költségelőirányzatunk IV. czime alatt foglalt 4266 ftrnyi házbért, magának az államnak, illetőleg az 1870. évi X. törvényezikk nyomán felvett kölcsön alapnak fizetjük s hogy alig vagyunk képesek a tervszekrényeket czélszerűen elhelyezni. — A hivatalos helyiségek bérénel tehát csak annyiban volna megtakarítás eszközölhető, a mennyiben a házbér lejobb szállíttatnék, mi, szemben a jelen viszonyokkal, melyeknél fogva a házbérek mindenütt 30—40 százalékkal szálltak alább, talán méltányos is volna, mit azonban egész eréllyel sürgetni sem merünk, mert hiszen az e czimeni összegek, miként föntebb már jeleztük magába az 1870. X. törvényezikk nyomán felvett kölcsön alapba, tehát saját fennállásunk kutfejébe folynak.

Felemlítjük végre, hogy műszaki osztályunk az eszközzésbe vett személyzet csökkentések folytán az osztályvezetőn kívül csak 8 egyénből álland.

E csekély személyzetre váró nagy tömegű munkák előrajza igen nehéz, mert az egyes felmerülő, rendszerint igen pontos és nagy előmunkálatokat igénylő ügyeket előre bajos számba venni, de kétségtelen, hogy a már bizonyos és mindenesetre előforduló tárgyak, melyek a 3 §. alatt idezárt munkafelosztásnak szolgáltak alapul, annyi szellemi és anyagi erőt fognak igénybe venni, hogy azt a műszaki osztály jövő évi személyzete, csak a legnagyobb erő megfeszítéssel, csak egész idejének czélszerűen és vasszorgalommal leendő felhasználása mellett lesz képes szolgáltatni s így a támasztott igényeknek, a törvény által reánk rótt kötelezettségeknek alig leszünk képesek megfelelni.

Ugyan ez állván a kezelő és számvevő osztálynak amugy is csekély számu személyzetére nézve, azt hisszük, hogy az előirányzatban tett költségapasztásokkal azon határig mentünk, melyet túlhaladnunk lehetetlen.

Kérjük ennélfogva az 1875. belkezelési költségelőirányzatot 48.468 forintnyi főösszegében kegyesen helybenhagyni.

Áttérünk ezután a törvény értelmében általunk kezelt fővárosi pénzalap 1875. évi bevételeinek és kiadásainak előirányzatára, melyet 4 §. alatt a következő tiszteletteljes megjegyzésekkel van szerencsénk kísérni. És ugyan :

I. a kiadásokra nézve.

Az 1-ső tétel a fentebb már indokolt 1875. évi belkezelési szükségletet tartalmazza.

A 2—7 alatti tételek oly kiadásokat foglalnak magukban, melyek az 1870. X. törvényezikkben reánk ruházott hatáskörből folynak s melyek iránt legnagyobb részt már 1875-ben esedékessé válанд szerződésbeli kötelezettségeink is léteznek s melyek ennélfogva már le nem szállíthatók és nem módosíthatók.

A 8. és 9. tétel a nemzeti banktól kölcsön felvett összegek kamataira és visszafizetésére vonatkozik, mely adóság eredetéről utóbb, az általános pénzügyi viszonyainkról szóló részben adandnak felvilágosítást, melynek lerovási részletei itt azonban módosítást nem szenvedhetnek.

A 10. tétel azon összegeket tartalmazza, melyek a belső köruti munkálatból háramolnak a fővárosi pénzalapra.

Ezekből az *a—f* alatti összegek, a már teljesített munkálatokra vonatkoznak, s a fennálló szerződések nyomán kifizetendők.

A *g* alatti tétel a belső köruti munkálatnak a Rostély-utczától a Hatvani utczáig leendő folytatására vonatkozik.

Erre nézve két megjegyzésünk van: 1-ször hogy a 201.558 frtnyi összegből 69.905 forint 18 kr. fedezetét találja az ezen összegben e célra már megvásárolt és a bevételi részben ki is tüntetett anyagokban s hogy így a munka folytatása csak 131.652 frt 82 kr. valóságos kiadást okozand. 2-szor hogy a belső körut helyreállítását legalább a Hatvani utczáig, oly szükségesnek tartjuk, hogy azt abdicatio nélkül többet el nem halasztjuk, mert a belső körut nemcsak legfontosabb és legélénkebb közlekedési ere a fővárosnak, és mert az általunk kiépített szándékolt rész, a mint a már helyreállított utrészek és a boulevardérozott kerepesi ut között az összeköttetést képezi, ugy az egész közvélemény által, és pedig teljes joggal mind hangosabban követeltetik.

A 11. és 12. tétel az Albrecht és Illona utak legalább belsőbb részeinek kiépítésére szükségeselt összegeket tartalmazza, melyeket annyival is inkább fel kell vennünk, mert egyrészt ez a budai oldalnak két főközlekedési útja, melyek megnyitása a törvény által egyenesen nekünk van kötelességünk kéve és másrészt, mert csak ezen utak helyreállítása folytán fog az ujonnan épült magyar kir. államgymnasium hozzáférhetővé tétetni, minek tekintetéből ez utak helyreállítását a magyar kir. közoktatásügyi Minister ur is folytonosan sürgeti.

A 13. tétel az ut kinyitására vonatkozik a Margitszigeti hid és a budai országut között. Ez is oly kiadás, melyet a Margitszigeti hidnak az év végével várható elkészülésével szemben elhalasztani már nem lehet, mert különben a hid a budai oldalon folytatással nem bírván, egész jelentőségét el fogná veszteni.

A belső körut folytatására, az Albrecht- és Illona-utak részbeni helyreállítására és a Margitszigeti hid előtti ut kinyitására nézve még csak megjegyezzük, hogy ilyenmü munkálatok fogamatba vétele nélkül a törvényben körülírt és a főváros emelésére czélzó működési kört nem csak ki nem töltönek, hanem annak legfontosabb, legsürgösebb érdekeit elhanyagolván az egész 1870. X. törvényczikk életbe hívásának czélját látnók veszélyeztetve.

II. A bevételekre nézve.

A bevételek 1—11. számú tételeit, nem tartjuk szükségesnek részletesen taglalni, mert az azokban felsorolt összegek részint az 1870. X. törvényczikk 8. §. b) pontjából eredő bevételek, részben oly megtérítések s visszafizetések, melyek az általunk eddig hiven kitöltött hatáskörünkben eszközölt munkálatok folytán fognak befolyjni.

Külön tárgyalását tartjuk azonban szükségesnek a 12-ik tételnek, mely az 1872. és 1873. évi kölesőnalapfeleslegeket állítja bevételbe.

A kölesőn alap feleslegei az 1870. X. törvényczikk 8. §. a) pontja értelmében világosan a fővárosi pénzalapot illetik, sajnálattal kell azonban constatálnunk, hogy az e czimen beállított 495.440 frt 30 krnyi összeg mindeddig be nem folyt.

Az 1872. év után mutatkozott 246.440 frt 30 krnyi felesleg a nagyméltóságú magyar királyi Pénzügyminister ur által a sugárut létesítése czéljából engedélyezett kölesőn törlesztésére lett visszatartva.

Mi a magas Pénzügyministerium ezen intézkedése ellenében határozottan felszóllaltunk. Kimutattuk, hogy a sugárutra adott kölesőn, a törvény világos rendelete szerint, csak akként és annyiban fizetendő általunk vissza, a mennyiben ez összegek a vállalatból ismét befolynak: kimutattuk, hogy az állam e kölesőnre nézve a sugáruti vállalkozókkal kötött és a magas kormány előtt ismeretes szerződés által teljesen biztosítva van; kimutattuk, hogy a kölesőnalapi feleslegek egyenesen fenntartásunkra és azon czélok létesítésére lettek a törvény által a fővárosi pénzalap számára rendelve, melyek a fővárosi

pénzalap által mulhatlanul kezelendők: a nagyméltóságu magyar kir. Pénzügyministerium ezen előterjesztésünket figyelembe veendőknék nem találta és a 246.440 frt 30 krnyi összeget mégis visszatartotta.

Utóbb általános pénzügyi viszonyainkra fogván a sor kerülni, ki fogjuk mutatni, minő káros következményekkel birt ránk a pénzügyi Ministerium ezen intézkedése s minő nagy zavarokba hozott az: itt csak ujjólag és határozottan kénytelenek vagyunk kijelenteni, hogy a nagyméltóságu magyar kir. pénzügy Minister ur ez intézkedésébe bele nem nyugodhattunk, hogy azt az 1870. X. törvényczikk és az 1870. LX. törvényczikk világos rendelkezésével és intentióival összeegyztethetőnek nem tartjuk s hogy ennélfogva a törvény által kezelésünkre bizott fővárosi pénzalap érdekének köteleességszerű megóvása tekintetéből, kénytelenek vagyunk tiszteletteljesen kinyilatkoztatni, miszerint ez összegnek részünkre leendő folyóvá tételét ma is jogosan kívánjuk, kérjük és azért ezennel esedezőnk.

Az 1873. év után mutatkozott 249.000 frtnyi kölcsön alapi feleleget csak magán tudomás után állithattuk be, mert annak létezéséről, habár azt hisszük, hogy a hitelszámvevőség ezt bizonyára a folyó év első felében volt köteles kimutatni, mai napig hivatalosan értesítve nem lettünk.

Ez összegnek ugyan a törvény értelmében már be kellett volna ugyan folynia, miután azonban ez nem történt, beállítottuk az 1875. évi bevételek sorába.

Az előadattakból kivenni méltóztatik egyrészt, hogy a kiadási tételek szükségesek, a bevételi tételek pedig a törvényen alapulnak, másrészt pedig hogy a kiadások a bevételek által, amennyiben azok különösen pedig a 12. tétel alatt felvett feleslegek befolyanak, teljesen fedezve vannak s így ezen feltevésben, a fővárosi közmunkák tanácsának egy évi működése biztosítottnak jelentkezik.

Miután azonban pénzügyeink viszonyai mindinkább bonyolodnak és a kölcsön alapnak 1874-ik évre talán már feleslege sem leendvén, a jövőre legnagyobb bevételi forrásunktól is elesünk, köteleességünknék tartjuk azok helyzetét és azon okokat tiszteletteljesen és őszintén felsorolni, melyek azt előidézték

Pénzügyi helyzetünk súlyos volta és pénzbeli zavaraink a sugáruti vállalatban, illetőleg az annak létesítése folytán a nagyméltóságu magyar kir. pénzügy Ministerium által foganatha vett intézkedésekben találják kutforrásukat.

Az 1870. LX. törvényczikkben ugyanis a sugárut létesítése céljából az uttá válandó terület megszerzésére 2,297.097 frt és az ut elkészítésére 1.038.812 frt, összesen tehát 3,335.909 frt véglegesen s minden megszorítás vagy visszafizetési kötelezettség nélkül lett engedélyezve.

Az utat szegélyező, de ismét elárúsítható telkek megszerzésére pedig 4,863.812 frt kölcsönként engedélyeztetett.

E szerint a kisajátítás alá vett terület vételárainak fedezésére összesen 7,160.909 frt állott rendelkezésünkre.

A szükségelt terület azonban az esküdtszéki kedvezőtlen ítéletek folytán összesen 8.772.607 frt 20 kr. s így 1,611.698 frt 20 krrel többbe került.

E többlet kétségtelenül a magas kormánytól, illetőleg a magas törvényhozástól nyerendő ujjabb előleg által lett volna fedezendő, — mert a sugárutat elejteni, miután arra 7,000 000 frton felül már kiadatott, többé nem lehetett.

A sugárut létesítése iránt létrejött kedvező szerződés azonban azon kellemes helyzetbe juttatott, hogy ily ujjabb előleget kérni kénytelenek nem voltunk, mert vállalkozók fizetéseiket már 1872. évi Márczius hó 9-én 1,000.000 frt letételével azonnal megkezdték.

Azon nem alaptalan hiedelemben voltunk tehát, hogy a magas kormány a törvényben engedélyezett összegeket folyóvá teendvén, a fedezetlen többletet a vállalkozók által fizetendő első és második részlettel teljesítendjük, és ennek leróvása után térítendjük meg a 4,863.812 forintnyi kölcsön összeget.

A magyar kir. Pénzügyminister ur azonban, habár tiszteletteljes felterjesztéseinkben kimutattuk, hogy a kisajátításokból származott 1.611.698 frt. 20 kr. több kiadásra fedezetünk nincsen, az ebből eredő aggodalmainkat figyelembe nem vette és szigorúan ragaszkodván a törvény azon szavaihoz, hogy a nekünk a sugárutra engedélyezett kölcsön, akként a mint a telkek ismét elárúsíttatnak az állampénztárba visszafizetessék, elrendelé, hogy a vállalkozók által fizetett első részletből mindjárt a kölcsön törlesztése is megkezdessék.

Elfeledé a mélyen tisztelt pénzügy Minister ur, hogy az első részlet jogilag véve a vállalkozók

részéről be sem folyhatott, míg az eladott területek nincsenek kifizetve s így mindenekelőtt az általunk kisajátított, a vállalatnak ismét eladott telkek voltak mindenekelőtt kifizetendőek, erre pedig a fedezet csak is a vállalkozók által fizetett első részletben volt található.

Nem méltatá továbbá figyelemre a Pénzügyminister ur, hogy az állam által engedélyezett kölcsön a szerződés által teljes en biztosítottak mutatkozott, hanem továbbra is ragaszkodott véleményéhez.

Ennek azután azon szomorú következménye volt, hogy habár a sugáruthoz szükségelt terület kisajátítása 1.611,698 frt. 20 krral többbe került, a pénzügy Minister a törvényben világosan engedélyezett 4.863,812 forintnyi összeget sem jutatta sohasem kezeinkhez, hanem abból 808,969 frtot mindjárt az engedélyezett, de egészben soha ki nem kapott 4.803,812 forintnyi kölcsön törlesztésére visszatartott.

A törvényhozás által engedélyezett összegek csak a pénzügy Minister ur által tétethetvén folyóvá, miután nem állott hatalmunkban a törvény rendelkezéséből és világos inteniójából származott véleményünknek eredményt biztosítani. habár sohasem nyugodtunk meg a pénzügy Minister ur eljárásában de kénytelenek voltunk az előtt meghajolni.

Ha e szerint tehát már a vállalkozók által teljesített első részletfizetésből kellett a törvényhozási lag engedélyezett kölcsönre valamely visszafizetésnek történnie, legalább az arányt kívántuk a törvény rendelkezéséhez és érdekeinkhez képest megállapíttatni és 1872. évi Október 20-án és December hó 2-án 2207. és 2460. számok alatti feltevéseinkben előadtuk, hogy a vállalkozók által fizetendő részletekből azon arányban történjék a visszafizetés, melyben az uttá vált területek kisajátítására véglegesen engedélyezett 2.297,097 forint az ismét értékesíthető szegélytelkek kisajátítására kölcsönként engedélyezett 4.863,812 forintnyi összeggel áll s mely szerint a vállalkozók által fizetett 1.000,000 forintból nem 808,969 forint, hanem csak 679,208 forint volna mindig a kölcsön tőke törlesztésére fordítandó; szintugy kötelességünknek tartottuk felemlíteni. hogy midőn a magas törvényhozás a sugárut létesítése céljából 4.863,812 frt. kölcsönt engedélyezett, bizonyára reménye sem volt, nem is lehetett, hogy e kölcsön oly rövid idő alatt fog visszafizettetni, mert ha a sugárut kiépítése, miként az eredetileg tervezetett, az egyes ingatlanok ismét eladása és egyes emberek újbóli építkezései útján lett volna eszközöndő és ha a vállalkozókkal kötött szerződés létre nem jő, több mint valószínű, sőt bizonyos, hogy e kölcsön talán csak két évtized lefolyása után lett volna visszatéríthető, miért is azt hittük, hogy a kölcsön visszafizetési idejének kedvezőbb módon leendő megállapítására irányzott kérelmünk, annyival inkább méltányosnak és teljesíthetőnek fog tartatni, mert egyrészt az állam követelése, a vállalkozókkal kötött szerződés értelmében, kik egy millió forint óvadékot tettek le, alig reményelt módon tökéletesen biztosítottak mutatkozott s másrészt azon 1.611,698 frt. 20 krnyi összeg, melylyel a szükségelt ingatlanságok kisajátítása többbe került, fedezetlen volt s csak is a vállalkozók által fizetendő 1-ső részletnek e célra való felhasználása által volt fedezhető.

A nagyméltóságú m. kir. pénzügy Minister ur azonban mindezeket figyelembe nem vette, hanem ragaszkodott azon nézetéhez, hogy a vállalkozók által fizetendő minden egy millió forintnyi összegből, — az abba eső ingatlanok vételárának kikötött felerészbeni megtérítése is az államot illetvén — 808.969 frt. az állam kölcsön törlesztésére, illetőleg a végleg engedélyezett összeg visszafizetésére is fordíttassék.

Ezen tárgyalások folyama alatt érkezett 1873. Marczius 9-ike, mely napon a vállalkozók a vételárra szerződésük értelmében újra egy millió forintot fizettek.

Miután azonban a kisajátított ingatlanok után esküdtszékileg megállapított vételárak, éppen az érintett visszatartás folytán nem voltak kifizetve s mindenek előtt ezek voltak fedezendőek, mert különben a kisajátítás jogérvénye megszűnvén, maga az egész sugárut létesítése lehetetlené vált volna, — mi e millió forintot e vételárok kifizetésére fordítottuk.

És ekkor kezdetek meg a nagyméltóságú m. kir. pénzügy Minister ur által oly rendszabályok foganatba vétetni, melyek tevékenységünket már a lefolyt években megbénították s a jövőre lehetlenné teszik.

A Pénzügyminister úr ugyanis az 1873. Marczius 9-én esedékessé vált egy millió forintból nézete szerint visszafizetendő 808.969 forint lerovására, visszatartotta az 1870. X. t. cz. alapján felvett sorsolási kölcsönnek az évi járadékok fedezése után 1872-re mutatkozott s a törvény 8. §. szerint a fővá-

rosi pénzalapot illető 246.440 frt 30 kr-ra rugó feleslegét; visszatartotta az 1872 évi állam költségvetés alkalmával a nagy körut megnyitásához szükségelt ingatlanok megszerzésére előlegként engedélyezett 500.000 forintnak még fel nem vett 158.504 frt 93 krnyi részletét; és visszatartotta az 1871. évi államköltségvetés alkalmával az Albrecht ut kiszélesítésére megszavazott összegnek még fel nem vett 9589 frt 59 krnyi összegét, összesen tehát 414.534 frt 82 krt, úgy hogy jelenleg a sugárut előállítására engedélyezett 4,863.812 frt összegből, már csak 3,640.308 frt 18 kr. tőkével tartozunk.

Adóságunk evvel csökkent ugyan, de a most érintett visszatartások idézték elő azon pénzügyi bonyadalmakat, melyek örvényében látjuk most magunkat, mert míg egyrészt a sugáruti kisajátítások által igénybe vett 1,611.698 frt 29 krnyi többletet, valamint a nagy köruti ingatlanságok kisajátításai folytán esedékessé vált fizetési kötelezettségeinket a fővárosi pénzalap jövedelmeiből voltunk kénytelenek előlegként fedezni s így a fővárosi alapot kimerítettük, addig más részt magának a fővárosi pénzalapnak 1872. évről járó bevételei, különösen a 246.440 frt 30 krnyi felesleg, vissza lettek tartva.

Mindezeket múlt évi Deczember 11-én 2352. sz. a. kelt előterjesztésünkben már kifejtettük, addig is azonban, hogy legalább a törvény rendelkezése folytán reánk nehezedő kötelezettségeknek megfelelően, a vállalkozók által a szerződés értelmében óvadékként letett 1,000.000 forint értékű értékpapírokra-, a vállalkozók beleegyezésével az osztrák nemzeti Bankból -- 330.000 frtot vettünk fel kölcsönképpen.

E kölcsön fedezetét találná azon nyereségben, mely a sugáruti vállalatból a fővárosi pénzalapra háromlik.

Az 1870. LX. t. cikkben ugyanis az ut építésére és az utba eső területek kisajátítására 3,335.909 frtot engedélyezett véglegesen, minden visszatérítés kötelezettsége nélkül s mi ez összegből az uttá válandó területek kisajátítására 2,297.097 frtot fel is vettünk.

Miután azonban a vállalkozókkal kötött szerződés értelmében ők kötelesek az utba eső területek vételárát is felében megtéríteni, ezen megtérítés mint nyereség mutatkozik, mely ugyan kevesbedik az által, hogy az út elkészítése 1,038.000 forintnál sokkal többbe kerülend és kevesbedik az által, hogy az utba eső ingatlanságok kisajátítása, az e célra előirányzott és engedélyezett 2,297.097 frtnál többbe került, de elvégre még is csak maradna egy néhány 100.000 forintra menő nyereség.

E nyereség a törvény értelmében a fővárosi pénzalapot illeti s ennek bizonyítására folyó évi April 27-én 806. sz. a. kelt jelentésünkben felhoztuk indokainkat.

Felhoztuk különösen, hogy az 1870. LX. t. cz. világosan megkülönbözteti a két összeget, a 3,335.909 forintot visszafizetés kötelezettsége nélkül folyóvá tételni rendelve, a 4,863.812 forintnyi összeget pedig kölcsönnek jelölve ki, és annak kamatostól miként leendő visszafizetése iránt intézkedik; felhoztuk továbbá, hogy az 1870. X. t. cikk. 7. §. kimondja, hogy a kölcsönből eszközölt kisajátítások és szabályozások által nyerendő telkek eladási árai a fővárosi pénzalapot képezik.

Felemlitendőnek tartjuk még, hogy az 1870. LX. t. cz. 1. §-sa, mely a 3,335.909 forintnyi összeget engedélyezi, azt a munka folyamában kimutatandó szükséghez képest rendeli folyóvá tételni. — A szükséghez képest tehát nem azt jelenti, hogy a mennyiben a vállalatnál nyereség mutatkoznék, az a kincstár pénztárába folyjon, hanem csak arra vonatkozik, hogy ez összegek azon részletekben tétessenek folyóvá, a mint azokra a munka folyamában szükség van.

Felemlitendőnek tartjuk még azt is, hogy az utba eső ingatlanok vételárának felébeni megtérítése, csak mintegy kulcsul szolgál, a szegélyző területek árának megállapítására, s ezek csak, ezen megtérítés összegével drágábban lettek eladva. — Az így mutatkozott nyereség tehát egyenesen az utat szegélyző területeknek drágább eladásából, az az a régi telkeknek új szabályozásából származik s így egyenesen a fővárosi pénzalapot illeti.

A nagyméltóságú m. kir. pénzügy Minister ur azonban ezen előterjesztéseinket sem vette figyelembe és f. évi September 30-án 46974. sz. a. kelt leiratában egyenesen kinyilatkoztatá, hogy azon nyereség, mely az utba eső telkek értékének a vállalkozók által fele részben történendő megtérítéséből származik, nem a fővárosi pénzalapot illeti, hanem a fővárosi pénzalap irányában állami követelést képez.

Ez elhatározás, a mennyiben a m. Ministerium által fenntartatnék, pénzügyeinket teljes diszorganisatioba hozza, mert a nemzeti banknál felvett — 330.000 forintnyi kölcsönnek semmi fedezete nincs.

A most előadottakból kiderül, hogy nézetünk szerint, — a fővárosi pénzalapot illető mindenemű jövedelmek és bevételek, a nagyméltóságu m. kir. pénzügy Minister ur által lefoglaltatván, a törvény által reánk ruházott hatáskörből folyó kötelezettségeknek többé egyáltalában meg nem felelhetünk.

Mi a fővárosi közmunkák tanácsa által eddig gyakorolt jog és hatáskört a főváros felvirágoztatása érdekében határozottan fenntartandónak véljük; mi átlátjuk, hogy a megindított nagyszerű munkálatokat mint: általános szabályozás, sugárut, nagy körút, belső körút stb. folytatására és kivitelére okvetlenül szükséges valamely közeg; tudjuk, hogy az eddig általunk gyakorolt építés és építésrendőri ügyekben való felügyeletről és felelősségi hatóság gyakorlatáról a jövőre nézve is kell gondoskodni; mi szükségnek tartjuk, hogy az államkincstár által, legalább a fővárosban megindítandó nagyobb építkezések feletti felügyeletnek, például iskolák, dalszínház, várkertszabályozás stb. biztos hatósági kezekbe keltetett; de felelőségünk érzetében, nyíltan és őszintén be kell vallanunk, hogy mindezekre a fővárosi közmunkák tanácsát csakugy tartjuk képesnek, ha egyszersmind azon munkálatok költségeiről is gondoskodva van, melyek általa az 1870. X. t. cz. értelmében kedvezményezendők és végrehajtandók.

A mélyen tisztelt kormány előtt nem akarjuk eddigi működésünket kiemelni, annak vázlata lehető rövideggel bennfoglaltatik évi jelentéseinkben, melyeket minden év végével beterjeszteni szerencsénk volt, annak sikerét pedig bizonyítja egy tekintet a fővárosra, mert nem tagadhatni, hogy ennek szépsége, külsinje, szabályosabb alakzata a legutóbbi években nagy haladást tett, melynek forrása talán igen nagy részben a mi tevékenységünkben rejlik; nem is akarunk ennél fogva azon javaslatok és indítványok tárgyalásába bocsátkozni, melyek létezéséről a sajtó útján bizonyára a magas Ministeriumnak is van tudomása s melyek részben a túlféltékenyen örzött fővárosi autonomia szempontjából, részben eddigi feladatunk és hatáskörünk talán nem egészen helyes ismeretéből, részben talán sértettnek képzelt magán érdekekből származnak: de ez előterjesztésünkben felhozott válságos pénzügyi helyzetünknel fogva, kikerülhetlenül szükségesnek tartjuk, hogy a mélyen tisztelt kormány a fővárosi közmunkák tanácsa hatóságának ügyével behatóan és sürgősen foglalkozni méltóztassék, mert az állam tekintélyének csorbitása nélkül egyáltalában meg nem engedhető, hogy egy hatóság létezzék, mely a törvény által reá ruházott hatáskört be ne tölthesse, mely a törvény által reája rótt kötelezettségeknek, a magán érdekek sérelmével meg ne felellessen.

Nem lehet feladatunk a m. kormány bölcs elhatározásainak habár csak javaslatban is irányt adni, csak újra is hangsúlyozzuk, miszerint e hatóságnak esetleges fenntartása, módosítása vagy esetleg feloszlatása és hatósági körének a jövőben, ki által és mely közegek által leendő gyakorlata iránt sürgősen intézkedni és határozni méltóztassék, mert a jelen állapot, melyben az ellenünk intézendő végrehajtásoknak vagyunk kitéve, egyáltalában tarthatlan.

Bemutatjuk továbbá még 5. alatt a nagy körútra és a sugárútra vonatkozó két költség-előirányzatot.

A nagy körútról szóló előirányzatot nem kellend bővebben taglalni, mert annak összesen 89.043 forintra rugó bevételei a már megszerzett ingatlanok jövedelméből, kamatokból és előleg visszatérítésekből állanak s ez cimen a magy. kir. kormánytól újabb összegek engedélyezését, tekintve az ország súlyos pénzügyi viszonyait, nem is kérjük s csak az iránt esedezünk, hogy ez összeget az esetleg előforduló és a költségelőirányzatban jelölt rendkívüli és sürgős esetekben felhasználhassuk.

A sugárútra vonatkozó költség előirányzat csak is az utnak tényleges készítésére, illetőleg azon összegekre vonatkozik, melyek az utkészítési munkálatokra 1875-ben szerződészerűleg fordítandók.

Ezen 268.612 forintnyi összeg fedezetét találja az 1870. X. t. czikk 1. §-ban, véglegesen engedélyezett — 3,335.909 forint, illetőleg az ebben foglalt, az ut készítésére engedélyezett 1,038.000 forintban.

Ezen 1,038.000 ftból eddig a nagyméltóságu m. kir. Pénzügyministerium által utalványoztatott 350.000 frt. s igy még e célra rendelkezésre áll 688.000 forint.

Kérjük tehát miszerint ez összegből az előirányzatban foglalt 268.612 ftnyi összeg folyóvátéssék és a szükséghez képest, részletekben az 1875. év folyama alatt kezeinkhez utalványoztassék.

Ezzel befejezván tiszteletteljes előadásunkat, engedje meg Excellentiád, hogy alázatos kérelmeinket néhány pontban összefoglalva ismételhessük.

I. Kérjük az 1875. évre bemutatott, a mult évinél csaknem felével csekélyebb belkezelési költségvetés kegyes helybenhagyását.

II. Kérjük a fővárosi pénzalap bevételei és kiadásairól szóló kimutatás kegyes elfogadását, különösen pedig a bevételek 12. tétele alatt felsorolt 1872 és 1873. évi sorsolási kölcsön feleslegeknek 495.440 ft 30 krnyi összegének kiutalványozását.

III. Kérjük a 4,863.812 ftnyi kölcsönnek az általunk kitüntetett arányban leendő visszafizetésének megállapítását, mely szerint a vállalkozók által fizetett minden millió forintból 679,208 forint volna lerovandó; s különösen kérjük annak világos kimondását, hogy a sugárutba eső ingatlanságok értékének a vállalkozók által felében leendő megterítéséből származó nyereség az 1870. X. t. cz. 7. §. értelmében a fővárosi pénzalapot illeti.

IV. Kérjük a sugárut és körútra vonatkozólag bemutatott költség előirányzatok tudomásul vételét és az ut elkészítésére 1875. évben szerződészerűleg szükséges kiutalványozását. — Végre

V. Kérjük miszerint a fővárosi közmunkák tanácsa fennállása, módosítása ugy felosztásának kérdésével behatóan foglalkozni és mihamarább döntőleg határozni méltóztassék, mert ha a most felsorolt IV. pontban előadott kérelmeink kedvező elintézését nyernének is, akkor is csak legfeljebb egy évre mutatkozik a fővárosi közmunkák tanácsának működése biztosítottnak, a jövőre azonban, midőn a sorsolási kölcsönből feleslegek nem várhatók, ez intézmény alapján van megtámadva, sőt a mennyiben a fenti IV. pontban előadott kérelmek teljesíthetők nem volnának, mi nemcsak a felelőséget már ez évre sem vállalhatjuk magunkra, hanem meg vagyunk győződve, hogy az állam tekintélyének kockáztatásával még az év folyamán egy következményeiben véghetetlenül kellemetlen válságnak nézünk elébe.

Kelt, Budapesten a fővárosi közmunkák tanácsának 1874. évi Deczember hó 17-én tartott üléséből.

Az ezen előterjesztésben hivatkozott esatolmányok nevezetesen: a) a tanács 1875. évi belkezelési költség előirányzata, b) a fővárosi pénzalap bevételei és kiadásainak kimutatása és c) a műszaki osztály teendőinek vázlata, — a függelékben találhatók fel.

* * *

Ezen előterjesztésünkben két körülmény domborul ki. I. hogy a fővárosi közmunkák tanácsa a sugárut építéséről szóló 1870. LX. t. cikkben reá rótt kötelezettségnek pontosan megkivánván felelni, a törvényhozásilag elfogadott és megszavazott czél elérését, más fedezet hiányában, a fővárosi pénzalapnak ideiglenes kimerítésével is biztosította, és II-szor hogy a nagyméltóságú m. kir. pénzügy Ministerium az utóbbi években az ország kedvezőtlen pénzvviszonyainak súlya alatt s azon elvből kiindulva, hogy az állampénztár számára a pénz akként és onnan biztosittassék, a hol találhatik, az 1870. X. és LX. t. cikkek rendelkezéseit, daczára kimerítően indokolt felterjesztéseinknek, oly kedvezőtlenül magyarázta, hogy a jelen pénzügyi bonyadalmaknak előreláthatólag be kellett következniök.

Ezen fontos előterjesztésünk mindeddig elintézését nem nyert és ennél fogva köteletségünknek tartjuk annak kegyes elintézését ezen hivatalos zárjelentésünkben is tiszteletteljesen megsürgetni.

Miután azonban e jelentésünkben a pénzügyi viszonyok rendezésének szükség-

gétől áthatva magunk állítottuk fel e tanács fennmaradásának kérdését is, engedje meg a nagyméltóságú Ministerium, hogy ez intézmény jövőjét illetőleg, a mennyiben az a pénzügyi kérdéssel áll kapcsolatban, igénytelen nézetünket tiszteletteljesen szinte előterjeszthessük.

Ha a magas kormány az egész terjedelmében ide iktatott jelentésünkben foglalt, legjobb nézetünk szerint a törvény rendelkezéseiben gyökerező, s a jelentés záradékának 4. pontban összeállított kérelmeink ellenében, bármely indokból, melynek taglalásába bocsájtkozni magunkat illetékeseknek nem tarthatjuk, — ugyanazon merev álláspontot vélné fenntartandónak, melynek ellenében bátorzkodtunk éveken keresztül nézeteinknek, aggályainknak és észrevételeinknek tiszteletteljesen kifejezést adni: akkor kétségtelenül szükséges leendő, az ügyek tovább vitele iránt döntőleg határozni, mert akkor e tanács, jelen szervezetében, jelen pénzügy viszonyai közepette nem lesz képes, a törvény által reá rótt köteleességeknek eleget tenni és hivatásának megfelelni.

Ha ellenben a magas kormány kegyesen engedve a törvény értelmezéséből merített előterjesztéseinknek kérelmünket teljesíti, akkor a fővárosi közmunkák tanácsának fennállása is biztosítva van.

Az 1870. X. t. cz. 8. §. ugyanis világosan kimondja, hogy az általunk kezelt fővárosi pénzalapot illetik a 4. §-ban felsorolt források azon jövedelmei, melyek a kölcsön évi járadékai által igénybe nem vétetnek.

Arról van tehát csak szó, valjon a 4. §-ban említett források jövedelmei, a kölcsön évi járadékai által teljesen igénybe vétetnek-e vagy nem? az az: marad-e a fővárosi pénzalap számára felesleg vagy nem?

Ha a forrásokat átvizsgáljuk a következő eredményre jutunk:

Az **a** pont alatt említett lánczhidjövödelme állandónak tekinthető, a **d** és **e** pont alatt említett vállalatok községi pótdója szinte állandó, ellenben a **b**, **c**, **f** és **g** pontok alatt kijelölt források jövedelmei ma még nem léteznek, és a **h** pont alatt érintett időközi kamatok, most miután a kölcsön tőkái legnagyobb részt törvényes rendeltetésükre már felhasználhattak, csak igen csekély jövedelmet szolgáltathatnak. Ezek szerint jelenleg a 4. §-ban felsorolt nyolcz forrásból csak kettő, a lánczhid és az intézetek pótdója szolgáltat tényleges jövedelmet s így igen valószínű, hogy egy-két éven által nemcsak e jövedelmek teljesen igénybe fognak vétetni a kölcsön évi járadékai által s így a fővárosi pénzalap számára felesleg nem fog maradni, sőt valószínű, hogy egy-két éven által e jövedelmek az évi járadék összeget nem is fedezendik s így az állam lesz kénytelen a hiányt pótolni.

De ez csak egy-két éven által történhetik s ha ezen szomorú kedvezőtlen időszakot átélhetjük, kétségtelen, hogy a fővárosi pénzalap számára ismét igen tetemes feleslegek fognak mutatkozni.

Ez állításunk bizonyítására legyen szabad a következőket felemlíteni.

A 4. §. **b** pontja alatt említett Margitszigeti hid még ez év vége felé megnyilván, eddig nem létezett jövedelmet szolgáltatand.

A **c** pont alatt említett vasuti összekötő hid, legfeljebb két év alatt elkészülvén, miután minden mázsa után 1 kr. fizetendő, igen tetemes jövedelmeket biztosítand.

Az f pont alatt felemlített rakpartok részben már készen vannak, részben a legközelebb el fognak készülni, s azoknak hasznosítása iránt a tárgyalások tényleg már folyamatban vannak.

A g pont alatti telkek eladásából folyó értékek jövedelmei, szinte igen tetemesek lesznek, mert e telkek, miként azt fentebb kimutattuk, körülbelül 4 millió frt. értéket képviselnek s az értékesítés lassanként meg lesz indítható.

A h pont alatti időközi kamatok, a sugáruti vállalatból visszafolyó több mint 4 millió forintnyi összeg után tetemes leend.

Ezekből kiviláglik, hogy a fővárosi pénzalap most éli legszomorúbb napjait, mert a legtekintélyesebb források, melyek az évi járadékok fedezésére, s illetőleg az e fedezet után maradó felesleg előállítására kijelöltettek, ma még nem léteznek, vagy legalább még jövedelmet nem hajtanak; de másrészt kiviláglik az is, hogy ugyan-e források már a legközelebbi jövőben oly jövedelmeket fognak szolgáltatni, melyek nem csak elégségesek a költsön járadékainak fedezetére, hanem melyektől még tetemes felesleg is fog képződni a fővárosi pénzalap javára, oly felesleg, mely évenként növekedend, mert a főváros emelkedésével e források jövedelmei is kétségtelenül emelkednek.

Ha tehát sikerül a mostani, legkedvezőtlenebb egy-két évi időszakot a m. kormány kegyes támogatása mellett áthidalni, ha ez alatt a fővárosi pénzalag év avval együtt a fővárosi közmunkák tanácsának intézménye össze nem roskad, akkor annak jövője biztosítva van s elérkezend a pillanat, midőn e tanács a fővárosi pénzalapot illetendő tetemes jövedelmeket hivatásához képest a főváros felvirágoztatására fordítandja s midőn a főváros összes lakossága, az elérendő fényes eredmények hatása alatt, áldani fogja a magas törvényhozás bölcsességét, mely évek hosszú sorára adta meg a főváros szépségének, kényelmének, közlekedésének és egészségi állapotának biztosítására és fokoztatására szükséges anyagi eszközöket.

IX.

Személyes ügyek.

A főváros egyesítése folytán a tanácsnak a főváros által küldött tagjai, nevezetesen: Andorffy Károly, Csengery Antal, Haris Sándor, Hofhauser Lajos, Preussner József, Sebastiani Frigyes, Stangl János, Tavasz Endre urak lemondván, Simon Florent ur pedig korábban elhunyván, valamint a budai és pesti középítési bizottságok küldöttei szinte lemondván, a főváros által új választások eszközöltettek, melyek eredményeként: a tanács rendes tagjainak választottak:

Haris Sándor, Házmán Ferencz, Hofhauser Lajos, Kléh István, Dr. Poór Imre, Pucher József, Sebastiani Frigyes, Zsigmondy Vilmos és Ybl Miklós urak.

A fővárosi tanács és középítési bizottság képviselőiként küldettek:

Gerlóczy Károly alpolgármester, Havas Pál tanácsnok, Incze György főmérnök, Naszluhác Lajos, Schneider Alajos, Varásdy Lipót és Veber Antal, középítési bizottsági tagok.

A kormány által kinevezett kilencz rendes tag közül: gróf Széchenyi Ödön ur lemondván, helyébe Buzetky Pál pénzügyministeri osztálytanácsos ur neveztetett ki.

A tanács tisztikarában csak egy változás adta magát elő, a mennyiben Reitter Ferencz, ministeri tanácsos és a műszaki osztály vezetője 1874. Május havában, 40 évi szolgálat után nyugalomba lépett, és a műszaki osztály vezetésével ideiglenesen Wohlfarth Henrik főmérnök bizatott meg.

Reitter Ferencz ministeri tanácsos csak igen rövid időn által élvezhette a kiérdemelt nyugalmat, mert m. évi December 16-án számos tisztelőinek fájdalmára, egy jobb létre szenderült.

A tanács a legőszintébb fájdalommal rója le emléke irányában a tisztelet adóját s ez alkalommal is kénytelen kijelenteni, hogy valamint életében ő volt a főváros felvirágzásának leghivatottabb, legtevékenyebb előharczosa, úgy halála után is örökké élni fog emléke, azon nagy eszmékben és művekben, melyeket lángesze megpendített, s melyeket vas szorgalma és ernyedetlen kitartása végrehajtani segített.

X.

Statistikai adatok.

A fővárosi közmunkák tanácsánál a lefolyt évben 2141 szám fordult elő.

Ezek közt volt építési engedély : 248 ; szabályozás és telekfelosztási ügy : 123, általános szabályozási ügy : 45, felfolyamodás : 49, nyilvános építkezésekre vagy közintézetekre vonatkozó ügy . 65, kezdeményező műszaki előterjesztés : 47.

A többi itt ki nem mutatott szám, részint egyes nagyobb ügyeknél, például: sugárut, általános szabályozási és beosztási terv, nagy körut, opera színház, várkertszabályozás s. t. b. előforduló műszaki intézkedésekre, részint terjedék beváltásokra, adás-vevések, egyezkedések és egyéb administrationalis ügyekre és közbeeső intézkedésekre vonatkoznak.

Ezen ügyek elintézése céljából tartatott teljes tanács ülés 28, műszaki bizottság : 16 ; jogügyi bizottság : 5 ; pénzügyi bizottság : 9 ; egyeztetési : 5 ; utépítési : 6 ; becslési : 2 ; vegyes : 13 ; összesen : 84 ülés.

A fennkimutatott 248 építési engedély helyét és minéműségét a következő táblás kimutatás tünteti elő:

kerület szám	Uj építkezés.						R á építés.				föld- szintes és átala- kitás	Összesen
	4-ik emelet	3-ik emelet	2-ik emelet	1-ső emelet	föld- szint	Gyár- építkezés	4-ik emelet	3-ik emelet	2-ik emelet	1-ső emelet		
I.	—	—	—	4	12	2	—	—	1	—	15	34
II.	—	—	—	4	12	1	—	—	—	—	11	28
III.	—	—	—	—	10	—	—	—	—	—	2	12
IV.	1	4	1	—	1	—	1	—	—	—	5	13
V.	—	3	2	—	—	5	—	1	—	—	4	15
VI.	—	1	7	9	3	—	—	—	1	—	4	25
VII.	—	1	2	8	14	1	—	—	1	—	7	34
VIII.	—	2	1	8	22	2	—	—	—	2	17	54
IX.	—	—	—	3	8	—	—	—	—	—	9	20
X.	—	—	—	—	9	2	—	—	—	—	2	13
Összesen	1	11	13	36	91	13	1	1	3	2	76	248

Összehasonlítva e számot a múlt évi de különösen az 1871. és 1872. évekről szóló kimutatásokkal, kétségtelen, hogy az építkezési kedv és hajlam tetemesen csökkent; mindazon által a jelen évben is oly építkezések eszközöltettek, melyek úgy szépség mint nagyszerűség tekintetéből a főváros maradandó diszével szolgálnak.

Ily nagyobb szerű épületek részben közintézetek és hatóságok, részben magán testületek és személyek által emeltettek, melyek közt a következőket tartjuk felsorolandóknak:

A) Középületek részben folytattattak, részben befejeztettek:

1. Az egyetemi könyvtár, belváros, a ferencziek terén.
2. A nemzeti színház, a belső körút és kerepesi ut sarkán.
3. A fővámház az aldunasor és belső körut sarkán.
4. A népszínház, a nagykörut és kerepesi ut sarkán.
5. A két emeletes kir. főgymnasium, az újépület megetti fatéren.
6. A 3 emeletes kir. főgymnasium. II kerületi Albrecht és Illona utak között.
7. A 3 emeletes egyetemi építkezés a szerb utczában.
8. Az egyetemi természettani pavillon, VIII. kerület Eszterházy utczában.
9. Az egyetemi két emeletes sebészeti kóroda, az üllői uton.
10. A várbeli Mátyás templomának és tornyának Styl szerű restauratiója.
11. A görög nem egyesültek, al Dunaparti templomának és tornyainak diszes előállítása.
12. Az északkeleti vaspálya társaság 3 emeletes palotája, a budai lánczhidfő és alagut között.
13. A szerbegyház község 4 emeletes diszes lakháza a belvárosi lipótutczában.
14. Az egy emeletes elemi iskola épület, a vizivárosi medve utczában.
15. Ranolder János veszprémi püspök által épített iskola és leány nevelő intézet, IX. kerület gyep utczában.
16. Kecskemét város által épített 3 emeletes diszes lakház, a zöldfa- és borz-utczák sarkán.
17. A Serviták templomának és tornyának diszes átalakítása.
18. A légszeczyár társulat által emelt 24 munkás lakház, a VIII. kerületben a szegényház megetti telkeken.
19. Az osztrák államvaspálya építkezései, nevezetesen: a kétsziv utca irányában épült „Ferdinánd“ aczéhid, a hajtsáruti alagut és az arena uti mélyút.

B) A magánépítkezések sorából felemlitendőnek tartjuk:

1. A sugáruton teljesen elkészült háromrészben négy emeletes diszes lakházakat.
2. A Kollarits czég diszes árucsarnokát a váczi utczában.
3. Discher építész 4 emeletes házát a feldunasoron.
4. A Fechtig-féle 4 emeletes házát a belső köruton.
5. A Nagy-féle 3 emeletes házát a nagy korona utczában.
6. A Rup-féle 3 emeletes házát a holdutczában.
7. A Küszler-féle 3 emeletes házát az akademia utczában.
8. A Gergelyi-féle 4 emeletes házát az alduna soron.
9. A Ringanf-féle 3 emeletes házát a zsibárus utczában, stb.

B e f e j e z è s .

A előadattakban a lefolyt évi működésünknek vázlatát nyújtván, ezen évi zár-jelentésünket egyrészt azon megnyugtató meggyőződésben fejezzük be, hogy a rendelkezésünkre volt erők és eszközökhöz képest, a törvény által elénkbe szabott magasztos hivatásnak, legjobb tudomásunk és képességünk szerint eleget tenni iparkodtunk: másrészt azon komoly elhatározásnak és ígéretnek bátorkodunk kifejezést adni, hogy a fővárosi közérdeket tartván egyedül tevékenységünk irányítójának, ehhez képest a jövőben is határozattan, buzgón és erélyesen fogunk pályánkon előrehaladni.

Végül kérjük a nagyméltóságú m. kir. Ministeriumot, miszerint az általunk egyuttal betérjesztett zárszámadás megvizsgálataira intézkedni, azt szokott módon e jelentésünk kíséretében a magas törvényhozásnak bemutatni s a főváros emelésére czélzó törekvéseinkben továbbá is hathatós támogatásában részesíteni méltóztassék.

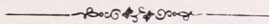
Kelt **Budapest** 1874. évi Deczember 31-ik napján.

A fővárosi közmunkák tanácsa:

Podmaniczky Frigyes
alelnök,

Ország Sándor
osztályvezető.

ZÁR-SZÁMADÁS.

Tétel	Bevételek	Összeg	
		forint	kr.
<i>Rendes bevételek.</i>			
1	1873-ik évi pénzmaradvány	3861	638
2	Házbér	2188	890
3	Pest városi kisajátítási alaptól	23902	911
4	Kiszokellések és lábazatokból	12477	428
5	Eladott terjedékekért befolyt vétel ár	9005	277
6	Közmunka váltásági adó	17366	677
7	Épületi anyagokért	1454	—
8	Trachyt kövező kövekért	41	600
9	Jelenléti jegyek	9	938
10	Különleges építkezési költségek megtérítése	6004	—
11	Albrecht ut kiszélesítési költség megtérítése	2769	568
12	Parkirozási költség megtérítése	510	438
13	Térképek és tervekért	180	—
14	Cselekvő kamatok	49	356
15	Ócska kövező kövekért	1849	990
16	Pesti közuti vaspálya társaság	4682	344
17	Közműves munka megtérítés	124	611
18	Vízvezetési munka megtérítés	417	500
19	Légszusz vezetési munka megtérítés	27	677
20	Viszafizetett tőke pénzek, a magy. földhitelintézetől	150001	838
21	M. kir. pénzügyminiszeriumtól, lépcső építési költség	5610	190
Rendes bevételek összege		243535	790
<i>Átfutó bevételek.</i>			
22	Tiszti és szolgálai adó	841	460
23	Szolgálati díj	369	488
24	Fizetési letiltás	353	—
25	Nagyköruti alap	23985	056
26	M. kir. belügyminiszerium	15800	—
27	Sugáruti alap	372918	238
28	Költsön az osztr. nemzeti banktól	330000	—
29	Fizetési előleg megtérítés	880	344
30	Ideiglenes kiadások megtérítése (Többek)	106	388
Átfutó bevételek összege		745253	944
Összesítés.			
Rendes bevételek összege		243535	790
Átfutó bevételek összege		745253	944
Fő összeg		988789	738

A fővárosi közmunkák tanácsának pénzügyi bizottsága által megvizsgáltatván, helyesnek találtatott.

Budapest, 1875. Márczius 8-án.

Ribáry József, s. k.
Lukács Antal, s. k.
Fuchs Rezső, s. k.
Buzatzky Pál, s. k.

BEVÉTELEK ÉS KIADÁSOK

1874 Január 1-től 1874 Deczember 31-ig.

Tétel	Kiadások	Összeg	
		forint	kr.
<i>Rendes kiadások.</i>			
1	Állandó fizetésekre	50893	33
2	Nyugdíjra	2500	—
3	Jelenléti jegyekért	2750	—
4	Szolgák ruházatáért	615	50
5	Szolgák hidbére	90	—
6	Butorzatért	253	60
7	Tűzifáért	584	33
8	Világításért	134	47
9	Különféle irodai szükségletekre	329	19
10	Irodai helyiségek tisztogatásáért	67	30
11	Műszaki szerelvényekre	1010	93
12	Műszaki munkálatokra	2192	98
13	Térképek, minták és tervekért	7950	—
14	Terjedékek beváltására Pesten	57868	52
15	Kamat	25085	81
16	Ügyvédi díjra	1250	—
17	Házbérré	4611	—
18	Nyomatványok és könyvkötésekért	1390	73
19	Papír és író szerekért	243	62
20	Hirdetményekért	61	42
21	Különféle kiadásokra	321	69
22	Bérkocsi díjra	64	32
23	A budai háromszögeléshez szükséges álló pontok beszerzésére	3200	—
24	Uti költségre	60	74
25	Különféle bevételek visszafizetése	491	79
26	Épületi anyagokért	140	—
27	Segélyezések és jutalmazásokra	940	—
28	Háztvételi költségekre	317	66
29	Kéményseprő díjra	4	20
30	Különleges építkezésekre	6427	46
31	Albrecht ut kiszélesítésére	1577	44
32	Parkirozásokra	2360	63
33	Városligeti költségekre	16420	05
34	Ördög árok beboltztatására	7032	79
35	Építési költség megtérítésére	19193	86
36	Parkok fenntartásáért	780	—
37	Házkezelési költségekre	26	25
38	Magy. földhitelintézetnél elhelyezett cselekvő tőke	207412	79
39	Pesti belső körut építési költségeire	251301	50
	Rendes kiadások összege	677985	90
<i>Állfűtő kiadások.</i>			
40	M. kir. adóhivatalnak tisztai és szolgái adóra	821	37
41	M. kir. adóhivatalnak szolgálati díjra	369	48
42	Granatér Lászlónak	353	—
43	Fizetési előlegre	1200	—
44	M. földhitelintézetnek előleg törlesztésre	18754	56
45	Népszínházi alpnak előleg törlesztésre	110000	—
46	Pestvárosának előleg törlesztésre	150000	—
47	Sugáruti alpnak	10600	—
48	Ideiglenes kiadásokra	319	15
49	M. kir. belügyministeriumnak	15800	—
	Állfűtő kiadások összege	308217	56
Összesítés.			
	Rendes kiadások összege	677985	90
	Állfűtő kiadások összege	308217	56
	Összesen	987203	46
	Egyenleg az 1874. évi Decz. végávevi pénzmaradvány	2586	27
	Fő összeg	988789	73

az alant következő alapok pénzforgalmára

Tétel	Bevételek	P e s t i				Albrecht és Ilona-uti		Buda-összekötő főúti	
		Sugárúti		Nagykörúti		frt.	kr.	frt.	kr.
		frt.	kr.	frt.	kr.				
Rendes bevételek.									
1	Házbér	2007	96	21299	68	104	17		
2	Cselekvő kamatok	336422	31	1807	13	3	86	2	13
3	Épületi anyagok	11711	54	16201	45				
4	M. k. nyeresmény költsön alaptól sugárút építésre	35000	—						
5	Házak és telkek eladásából	6806	25			4185	—		
6	Utcza területek eladásából			22199	37				
7	Visszafizetett cselekvő tőke, a m. földhitelinizettől	57103	42	45737	24				
8	Házzvételár			57	84				
Rendes bevételek összege		764051	48	107302	71	4293	03	2	13
Átfutó bevételek.									
9	Házadó	421	16						
10	Kéményseprézési díj	6	38						
11	Nagykörúti alap	24374	28						
12	Előleg a m. át. municip. banktól	58046	63						
13	» a fővárosi alaptól	10600	—						
14	Utépitési előleg a m. általános municipal banktól	19080	—						
15	Ideiglenes kiadások visszafizetése : Pordán Imre Többek	231 8634	65 92						
16	Sugárúti alaptól			600	—	1810	14		
Átfutó bevételek összege		121395	02	600	—	1810	14		
Összesítés.									
Rendes bevételek összege		764051	48	107302	71	4293	03	2	13
Átfutó bevételek összege		121395	02	600	—	1810	14		
Összesen		885446	50	107902	71	6103	17	2	13

A fővárosi közmunkák tanácsának pénzügyi bizottság

Budapest, 1875. Márczius 8-án.

Ribáry József, s. k.
Lukács Antal, s. k.
Buzetky Pál, s. k.
Fuchs Rezső, s. k.

SZÁMADÁS

1874 Január 1-től 1874 Deczember 31-ig.

Tétel	Kiadások	P e s t i				Albrecht és Ilona-uti		Buda összekötő főúti	
		Sugárúti		Nagykörúti					
		frt.	kr.	frt.	kr.	frt.	kr.	frt.	kr.
	<i>Rendes kiadások.</i>								
1	Sugárúti ut építésre	387076	81						
2	Házadóra	183	75	7051	90				
3	Tűzkármentesítési díjakra	29	88	75	15				
4	Keményseprő díjakra			179	66				
5	Szemétfuvar díjakra			30	60				
6	Házvételi költségekre	404	93						
7	Kamatokra	1011	75						
8	Bélyegekre	136	25	5	—				
9	Különféle kiadásokra	3	40	376	50				
10	Épületek fenntartására			1073	37				
11	Házkezelési költségekre			713	75				
12	Világításra			9	—				
13	Kövező munkáért			2189	77				
14	Házbérre			15	—				
15	Házbérkrajczár			658	23				
16	Házvételár			57	84				
17	Építési költség megtérítés					5995	14		
18	Magy. földhitelintézetnél elhelyezett cselekvő tőke	56867	13	47023	91	108	03	2	13
	Rendes kiadások összege	445713	90	59460	08	6103	17	2	13
	<i>Átfutó kiadások.</i>								
19	Fővárosi alapnak előleg törlesztésre	372918	23	23985	05				
20	Albrechtúti előleg törlesztésre	1810	14						
21	Nagykörúti előleg törlesztésre	600	—						
22	Sugárúti előleg törlesztésre			21374	28				
23	M. át. municipal. banknak előleg törlesztésre	49222	21						
24	Többeknek előleg törlesztésre	14500	02	83	30				
25	Épületek fenntartásáért a magy. általános municipalis bank részére	682	—						
	Átfutó kiadások összege	439732	60	48442	63				
	Összesítés.								
	Rendes kiadások összege	445713	90	59460	08	6103	17	2	13
	Átfutó kiadások összege	439732	60	48442	63				
	Összesen	885446	50	107902	71	6103	17	2	13

által megvizsgáltatván, helyesnek találtatott.

Rozmanith Ferencz, s. k.
számvevő oszt. igazgató.

Tétel	Kiadások	Egyenként			Összesen
		Fizetés	Lakbér	Ellátás és fuvar illetmény	
		f o r i n t			kr.
I. CZIM.					
<i>Állandó fizetések.</i>					
<i>a) Elnökség.</i>					
1	alelnök	4000	1000	—	5000 —
1	osztály vezető	3000	500		3500 —
1	aljegyző	1000	300		1300 —
1	iktató	1200	200		1400 —
1	kiadó	1200	200		1400 —
2	írnok	600	150		1500 —
1	elnöki szolgálta	400	80		480 —
1	hivatal szolgálta	300	60		360 —
<i>b) Számvevőosztály.</i>					
1	osztály igazgató	2000	400		2400 —
1	számsegéd	800	200		1000 —
1	díjnok napi 2 frt díj				730 —
1	hivatalszólga	300	60		360 —
<i>c) Műszaki osztály.</i>					
1	osztály vezető	2200	400	600	3200
2	főmérnök	1800	400	600	5600
2	Mérnök	1300	300	500	4200
2	1-ső rendű segéd mérnök	900	300	300	3000
2	2-od rendű segéd mérnök	800	300	250	2700
1	hivatal szolgálta	300	60		360
		Összesen			38490
II. CZIM.					
<i>Jelenléti jegyek.</i>					
	Meghivandó szakértőknek				500 —
III. CZIM.					
<i>Műszaki munkálatokra.</i>					
	Műszaki segéd munkások és napszámosok				700 —
		Átvitel			39690 —

ELŐIRÁNYZAT.

Tétel	Kiadások	Egyenként	Összesen
		forint	
	Áthozat		39690
	IV. CZIM.		
	<i>Házbérékre.</i>		
	M. k. lánczhidnak évi bérllet	4616	
	a kibérelt fölösleges helyiségek utáni bérjövedelem leszámítása után fizetendő	350	4266
	V. CZIM.		
	<i>Iroda és kezelési költségekre.</i>		
a)	A műszaki osztálynak papir, rajz eszközökre, különféle műszaki szerelvényekre, tervek megszerzésére és lenyomatásra, műszaki könyvkötő munkákra, szakművekre, térképek és apróbb tervek valamint minták készítésére	1200	
b)	Író papir és szerekre, ugy irodai eszközökre	250	
c)	Nyomtatványok — hirdetmények — és könyvkötő munkákra	600	
d)	Tűzifára és fűtő bérére	600	
e)	Világításra (légszesz és gyertyára)	200	
f)	Hivatali helyiségek tisztogatására	80	
g)	Bérkocsi dijra	200	
h)	Különféle irodai szükségletekre	400	3530
	VI. CZIM.		
	<i>Szolgák ruházatára.</i>		
	4 szolgának 330 frt. 1. elnöki szolgának 80 frt.		410
	VII. CZIM.		
	<i>Szolgák hidbéréire.</i>		
	1 Elnöki szolgának és 3 hiv. szolgának havi 1 frt. 50 kr.		72
	VIII. CZIM.		
	<i>Szegélyezés és jutalmakra.</i>		
	Hivatalnokok és szolgáknak		500
	Fő összeg		48468

Budapest, 1874. Deczember 6-án.

Rozmanith Ferencz, s. k
számvevő oszt. igazgató.

Tétel	Bevételek	Egyenként		Összesen	
		forint	kr.	forint	kr.
1	1874-ik évi November hó végével a magy. földhitelintézetnél elhelyezett tőke			81516	88
2	A m. kir. lánczhid által megtérítendő lépcső építési költség			5610	19
3	Pest városi kisajátítási alaptól 1874-ik év II-ik felére	5000	—		
	» » » 1875 » » I-ső »	5000	—	10000	—
4	Eladott terjedékekért 1874-ik évi hátralék	25617	04		
	» » 1875 » évben »	10000	—	35617	04
5	» » és ingyen átengedett városi telkekért a sugáruton a m. át. municipalis banktól				
6	Kiszökelésekért és lábazatokért fizetendő díjak 1874 évi hátralék	17463	77	153952	94
	» » » » 1875 évben »	10000	—	27463	77
7	Közmunka váltásági adó 1870 1874-ik évből 231025 f. hátralékból	70000	—		
	» » » 1875 » évi 70000 forintból	50000	—	120000	—
8	Pesti belső körút építése alkalmával magánosok házához épített csatorna, légszesz és vizvezetési csövek fektetéseért háztulajdonosok által megtérítendő összeg			21991	66
9	Sugáruti alaptól kölcsön visszafizetés			33005	99
10	Kamat			20000	—
11	Pesti belső körút építéséhez készletben levő anyagok értéke u. m.				
	granit szegély kövek	33194	98		
	trachyt kövező kövek	31892	20		
	kőnemű csövek	950	—		
	21 drb. i szap veder	241	50		
	90 „ favédkosár	1035	—		
	90 „ élőfa	415	80		
	90 „ támrúd	155	70		
	30 □ ^o terményföld	1800	—		
	10 drb. lámpakar	220	—	69905	18
12	A m. kir. nyeremény kölcsön 1872-ik évi fölöslege	246440	30		
	A m. kir. nyeremény kölcsön 1873-ik évi fölöslege	249000		495410	30
	Összesen			1074503	95
	A kiadások levonása után			1058647	03
	Marad			15856	92

dő munkálatokra vonatkozó

LŐIRÁNYZAT.

Tétel	Kiadások	Egyenként		Összesen	
		forint	kr.	forint	kr.
1	A fővárosi közmunkák tanácsának 1875-ik évi belkezelési költségeire			48468	—
2	Óbuda városi térképek másolásáért			3000	—
3	Halacsy Sándornak Pestvárosi térképekért			828	—
4	Városligeti költségek			15106	75
5	Terjedékek beváltására 1874-ik évi hátralék	11847	03		
	Terjedékek beváltására 1875 évben, 2 pisztoly	62000	—		
	Terjedékek beváltására Ferdinand hidnál Fausernek	12000	—		
	Terjedékek beváltására Ferdinand hidnál Moskovicz	32000	—		
	Terjedékek beváltására Ferdinand hidnál Szerich	20000	—		
	Terjedékek beváltására Izabélaúteztől nagykörutig	10000	—		
	Terjedékek beváltására Budai fazekas tér	50000	—		
	Terjedékek beváltására Egyes utcák szélesbitésére	20000	—	217847	03
6	Ördög árok beboltoztatására			50000	—
7	Lánczhid melletti parkok fenntartására			680	—
8	Oszt. nemzeti banktól felvett kölcsön után 1875-ik évre 6% kamat			6000	—
9	Oszt. nemzeti banknak tőke törlesztésre			250000	—
10	<u>Pesti belső körut építésére :</u>				
	a) Az ország-uton befejezett munkálatok biztosítására visszatartott 5% felülvizsgálati részlet	11457	28		
	b) Készletben levő s' átvett granit szegély kövekért	9688	48		
	c) Megrendelt kőmű csövekért	1516	07		
	d) Lámpa és lámpa karokért	1733	40		
	e) Különféle apró számlák kiegyenlítésére	1912	78		
	f) Asphalt társulatnak felülvizsgálati részlet fejében visszatartott 25% az az 44254 f. 57 s után 1875 évre járó 6% kamat	2655	24		
	g) Rostély utczától a hatvani utig folytatandó utépítésre	201558	—	230521	25
11	Albrecht ut építésére a bástyáig			76370	—
12	Ilona ut « »			107663	—
13	Összekötő főut építésére Budán a hidtól az országutig			51863	—
	Összesen			1058647	03

Budapest, 1874. Deczember 3-án.

Rozmanith Ferencz, s. k.
számvevő oszt. igazgató.

A műszaki osztály személyzete munkakörének kimutatása.

A műszaki osztálynak, mely egy felügyelő igazgatóból és 8 egyénből álland, körülbelül a következő munkákat kell teljesítenie :

Az osztályba utasított tárgyak jegyzőkönyvbe vétele s a több 1000 példányt tartalmazó tervtár rendbentartása, a régiebb tervekől szükségelt vázlatok készítése s írásbeli, illetőleg másolási munkák egy egyént nemcsak teljesen elfoglalnak, de valószínű, hogy minden igénynek a legjobb akarat mellett is alig lesz képes megfelelni.

Az eddigi tapasztalás szerint évenként beérkező 500—600 építési engedélyi ügynek a hely színén való megtekintése, a megállapított szabályozási tervvel való összehasonlítása és ehhez képest az egyes ügyekre nézve szükséges véleményezés, valamint az ily ügyekkel legszámosabb esetben kapcsolatban álló terjedékek és kiszökelékek által elfoglalt területek felmérése és megbecslése egy egyén által alig lesznek sikeresen végezhetőek, különösen tekintetbe vévén, hogy a szabályozási terv foganatosítása éppen ezen ügyek helyes megítélésétől van feltételezve.

Az évenként körülbelül 150 esetben felmerülő telek felosztási és telekszabályozási ügyek, melyeknek csaknem legnagyobb része a helyszínén megtekintendő, de valamennyi a megállapított szabályozási vonalokkal összehasonlítandó, nagy fontossággal bírnak és az azokkal járó munka tetemesen emeltetik ezen becslések és terjedék kiszámítások által, melyek azokkal igen gyakran kapcsolatban állanak. — Ha felsoroljuk még az évenként körülbelül 50 felfolyamodási esetet, melyek rendszerint helyszini bizottsági tárgyalásokat, kimerítő részletes indokolást és igen gyakran vázlatrajzokat igényelnek, azt hisszük, hogy egy egyén munka erejét talán túl is halmoztuk.

A főváros budai területének, különösen a nagyrészben már kész beltelki szabályozás végleges megállapítása, e tervekbe való bevezetése, továbbá az egész külvidéknek még meg sem kezdett szabályzatának elkészítése, indokolása, ugy a budai mint a pesti terület lejtészínezése és lejtészini magasságok ellenőrzése: egy egyénnek teljes szorgalmát és munka erejét veendi igénybe.

Az 1870. X. t. cz. 17. §-ban felsorolt munkákról készülő tervek átvizsgálása; különösen minden egyes csatornázási, vízvezetési, világítási tervezetek átbirálása, ezek tárgyában új tervek, számos alternatívák készítése; s az idézett §-ban felsorolt többi munkálatok tárgyalása, melyek egy-egy száma gyakran hetekre, sőt hónapra veszi igénybe a munka erőt: annyi phisicai időt és szellemi erőt vesz igénybe, hogy annak alig lesz képes egy egyén teljesen megfelelni.

Az 1870. LX. t. czikk alapján létesítendő s részben már megkezdett sugárut kiépítésére való műszaki felügyelet s evvel kapcsolatosan az egyes új térfogatú több mint 200 teleknek egyenként való kiszámítása és megállapítása, a kereseti kimutatások átvizsgálása, a használandó anyagok iránti ellenőrzését, egy szóval a vállalkozókkal kötött szerződésben foglalt minden feltételek és kikötések éber figyelemmel való kísérése az egyes

telkeknél mutatkozó terjedékek becsüjének megállapítása, az új építkezéseknek ugy szé-
pészeti, mint az egész út harmoniája tekintetéből való megítélése, a csatornázási, világítási
burkolati stb., munkálatainak számszerinti, az egység árakhoz képest leendő megállapi-
tása, valamint az e munkákra vonatkozó tervek műszaki birálata, egy egyént, legalább
Marcziustól—Novemberig tehát kilencz hónapon által annyival inkább teljesen igénybe
vesznek, mert idejének s napjának tetemes részét, magán a helyszínén kellend töltenie.

A városban történendő munkáknak a helyszínén való ellenőrzése és a helyben-
hagyott tervekkel való összehasonlítása, valamint az egész főváros területén tapasztalható
s intézkedést kívánó hiányok bejelentése és ezek iránti javaslattétel, mely munkát eddig
két szemlész teljesített, egy fiatalabb mérnöksegéd fogja végezni, ki ezek pontos telje-
sítése esetében minden egy ember erejéhez méltán tapasztalható igényeknek bizonyára
megfelelt.

Az 1870. X. t. cz. 3. §-ának d) pontja értelmében nyitandó nagyobb és főbb
közlekedési utak nyitása, p. o. nagy körut, Albrecht ut, Illona ut általános és részletter-
veinek készítése, az evvel kapcsolatos helyszini és magasság rajzi felvételek eszközlése,
az egyes megváltandó vagy kisajátítandó telkek kimérése, megbecslése és egyéb előmun-
kálatok, oly óriási munkaanyagot képeznek, hogy azt egy egyén általában nem teljesit-
hetvén, csak úgy lesznek elkészíthetők, ha különösen a kevésbbé elfoglalt téli hónapokon
által valamenyi egyén fennmaradó szabad ideje igénybe vétetik.

Ezen most felsorolt ügyek, melyek elkerülhetlenek a nyolcz műszaki egyénnek
teljes odaadással való működését teszik szükségessé s az osztály vezetőjét, ki mindezekre
nézve első sorban tartozik felelőséggel, ki köteles minden munkánál legalább a főirány-
zatokat megállapítani, ki azonkívül köteles valamenyi tanács és bizottsági ülésekben részt
venni, a kimerülésig veszik igénybe.

De vannak még olyan munkálatok is, melyek a rendes ügyek sorozatába nem
tartoznak, ilyenek a belső körut, Albrecht és Illona utak tényleges építése, mi által három
egyen legalább a nyári munka idényén által az osztálytól, ugyszólván teljesen távol tar-
tatik; — ilyen az ördögárki munkálatra való felügyelet, mely egy egyénnek szinte nem
csekély dolgot ad.

Végre vannak még oly munkálatok, melyeket most számba venni nem lehet,
melyek azonban minden évben természetsszerűleg előfordulnak.

Ezek közt ugyan csak szabad felemlíteni az operaház és a várkert szabályozás
kérdését, melyek a jövő év folyama alatt kétségtelenül a valósítás stadiumába lépendnek.

Mindezen munkálatok miként leendő eszközlésére műszaki osztályunk néze-
tünk szerint alig lesz ugyan képes, de abból kiviláglk az, hogy személyzetének számát
már is oly korlátok közé szoritottuk, hogy további leszállításnak, az ügyek teljes feladása
nélkül egyenesen lehetetlen.

Kelt **Budapesten** 1874. December 14.

A fővárosi közmunkák tanácsa

Műszaki osztálya.

60

2002

2003 JUL 1 4

